

Speleonymia

Speleonymia v regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach

Mgr. Gabriel Rožaj, PhD.
prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.

Gabriel Rožai
Jaromír Krško

**SPELEONYMIA V REGIONÁLNYCH
A SOCIOKULTÚRNYCH SÚVISLOSTIACH**
**(na súbore speleoným Slovenského rudohoria
a iných oblastí Slovenska)**

 ELIANUM

2021

Speleonymia v regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach
(na súbore speleónym Slovenského rudohoria a iných oblastí Slovenska)

© Mgr. Gabriel Rožai, PhD.
prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.

Recenzenti:

doc. Mgr. Jaroslav David, Ph.D.
Dr. h. c. prof. PaedDr. Pavol Odaloš, CSc.

Jazykový redaktor: PhDr. Vladimíra Vrajová

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela

Edícia: Filozofická fakulta

© 2021

E-verzia:

© 2021

ISBN 978-80-557-1914-6

EAN 9788055719146

<https://doi.org/10.24040/2021.9788055719146>

Táto publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons Attribution-No-Derivates 4.0 International Licence CC BY-ND (uviedenie autora – bez odvodeného obsahu)

OBSAH

ÚVOD	6
1. VSTUP DO PROBLEMATIKY (Gabriel Rožai)	9
1. 1. Chápanie termínu speleonimum v realizovanom výskume	9
1. 2. Vymedzenie skúmanej oblasti a charakteristika výskumného zdroja	10
2. MODELOVÁ ANALÝZA SPELEONÝM Z OBLASTI SLOVENSKEHO RUDOHORIA (Gabriel Rožai)	14
2. 1. Teoretické východiská	14
2. 2. Metodika výskumu	16
2. 2. 1. Výber pomenovacieho motívu a druhové označenie podzemného objektu	17
2. 2. 2. Výber základného člena vo vzťahových modeloch obsahujúcich viacčlenné speleonymá	19
2. 2. 3. Grafické vyjadrenie motivujúcich proprií v speleonymách vzniknutých medzipropriálnymi presunmi	19
2. 3. Modelová analýza skúmaného súboru	20
2. 4. Záver	38
3. SPELEONYMIA SLOVENSKEHO RUDOHORIA Z HĽADISKA MEDZIPROPRIÁLNYCH VZŤAHOV (Gabriel Rožai)	40
3. 1. Teoretické východiská	40
3. 2. Analýza materiálu	44
3. 3. Záver	56

4. ETNICKÉ A JAZYKOVÉ KONTAKTY V SPELEONYMII SLOVENSKÉHO RUDOHORIA (Gabriel Rožai)	58
4. 1. Úvodné poznámky	58
4. 2. Etnické a jazykové vymedzenie skúmanej oblasti	58
4. 3. Analýza materiálu	59
4. 4. Záver	66
5. SLOVENSKÉ SPELEONYMÁ Z POHLADU KOGNITÍVNEJ LINGVISTIKY (Jaromír Krško)	67
5. 1. Metodologické východiská	67
5. 2. Kognitívna lingvistika a proprium	67
5. 3. Kognitívna lingvistika a speleonymia	69
5. 4. Antropocentrizmus – speleonymá reflektujúce časti ľudského tela	70
5. 5. Triedenie speleonym na základe druhového označenia jaskynného útvaru	72
5. 6. Triedenie speleonym na základe metafory	79
5. 7. Triedenie speleonym na základe metafory a mystiky	80
5. 8. Triedenie speleonym podľa výskytu zvierat	82
5. 9. Speleonymá verzus orohodonymá	94
5. 10. Záver	97
ZÁVER	98
RESUMÉ	102
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	105
PRÍLOHY	120

ZOZNAM SKRATIEK

Skratky – rôzne

adj. – adjektívum
apel. – apelatívum, apelatívny
gem. – gemerský
HN. – hodonymum
hypok. – hypokoristikum
CHN. – chotárny názov
k. ú. – katastrálne územie
maď. – maďarsky, maďarský
MP – motivujúce proprium
nár. – nárečie, nárečový
nem. – nemecky, nemecký
o. m. – osobné meno
ON. – ojkonymum
OR. – oronymum
PN – primárny názov
priezv. – priezvisko
psl. – praslovanský
slov. – slovenský
SN. – speleonymum
ŠM – štruktúrny model
ŠT – štruktúrny typ
VM – vzťahový model
VN – variantné názvy
VN. – hydronymum (vodný názov)
všeob. – všeobecne

Skratky katastrálnych území

Bôr. – Bôrka
Dob. – Dobšiná
Drn. – Drnava
G. Hôrka – Gemerská Hôrka
Hač. – Hačava
Hrab. – Hrabušice
Hrh. – Hrhov
Jov. – Jovice
Keč. – Kečovo
Kojš. – Kojšov
Let. – Letanovce
Medz. – Medzev
Mur. – Muráň
Ocht. – Ochtiná
Osrb. – Osrblie
Pleš. – Plešivec
Por. – Poráč
Ruž. – Ružín
Sil. J. – Silická Jablonica
Slav. – Slavec
Smiž. – Smižany
SNV – Spišská Nová Ves
Strat. – Stratená
Šum. – Šumiac
Tis. – Tisovec
Val. – Valaská

ÚVOD

Územie Slovenska je známe početnými krasovými oblasťami s výskytom obvyklých povrchových i podzemných krasových útvarov a javov, medzi ktoré patria aj jaskyne a priepasti. V roku 2013 ich bolo na našom území takmer sedem tisíc, pričom ich počet každoročne narastá. Ako mnoho iných geomorfologických útvarov (napr. vrchy, pahorky, doliny, kotliny, stráne, horské chrbty) aj jaskyne a priepasti majú svoje pomenovania, v onomastickom výskume označované termínom speleonymá. Niektoré názvy sú staré, ľudové a dávno známe, keďže pomenúvajú podzemné objekty, ktoré miestni obyvatelia poznajú od najstarších čias, napr. *Kešelova diera*, *Šarkania diera*, *Jatky* či *Psie diery*. Vzhľadom na intenzívny rozvoj slovenskej speleológie za posledných sto rokov však väčšina súčasných názvov pochádza od (domácich i zahraničných) profesionálnych i amatérskych jaskyniarov, prípadne aj od iných výskumníkov (archeológov či historikov), ktorí pri výbere pomenovania podzemného priestoru môžu čerpať aj z informácií od miestnych obyvateľov, často sa však opierajú o údaje v rôznych kartografických dielach, v starších odborných textoch a štúdiách, alebo pomenúvajú podzemný objekt na základe jeho bezprostredného charakteru, polohy, času objavenia, udalosti, viažucej sa k objaveniu a výskumu objektu, prípadne ich nazývajú podľa blízkej osoby (manželky, priateľky, syna, dcéry a pod.) alebo významnej (historickej i súčasnej) osobnosti z rôznych oblastí spoločenského života či podporovateľa speleologického výskumu. Aj napriek veľkému počtu názvov jaskýň a priepastí na našom území táto téma zatiaľ nenašla dôslednejšie spracovanie v oblasti slovenského onomastického výskumu. Zatiaľ čo súčasnú slovenskú speleológiu charakterizuje vysoký stupeň rozvoja, ktorý odštartoval najmä po roku 1918 (Lalkovič, 2006), vlastné mená domácich podzemných objektov sa dostávajú do pozornosti slovenského onomastického výskumu až v posledných dvoch desaťročiach. S výnimkou útlej štandardizačnej príručky M. Majtána a Z. Kolárikovej s názvom *Zoznam jaskýň a priepastí na Slovensku* (1979), obsahujúcej

štandardizované názvy najvýznamnejších podzemných objektov na našom území, sa prvý onomasticky zameraný príspevok analyzujúci problematiku domácej speleonymie objavil až v roku 2007, keď bola v zborníku zo 16. slovenskej onomastickej konferencie publikovaná štúdia M. Považaja s titulom *Názvy jaskýň a priepastí na Slovensku* (2007), ktorej cieľom bolo formou vstupnej sondy do problematiky slovenských speleoným prebudiť záujem lingvistov o túto tému. V štúdií sa autor zamerával na priblíženie pôvodu, významu a inojazyčných variantov slovenských druhových označení *jaskyňa* a *priepasť*, a následne predstavil stručnú analýzu formálnej štruktúry štandardizovaných slovenských speleoným. Ďalšie onomastické práce venované problematike slovenskej speleonymie – z geografického aspektu zacielené na oblasť Slovenského krasu – boli publikované po roku 2015.¹

Cieľom predkladanej publikácie je analyzovať vybrané okruhy výskumu slovenskej speleonymie, čerpajúc z výsledkov vedeckovo-výskumnej práce dvoch autorov spolupracujúcich v rámci projektu VEGA 1/0735/19 *Speleonymá v regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach*. Primárna pozornosť je venovaná výskumu speleoným v geomorfologickej oblasti Slovenského rudohoria, na ktoré sa zameriavajú 3 kapitoly z autorského pera Gabriela Rožaja. Autor sústreďuje pozornosť na sémanticko-štruktúrnu analýzu a klasifikáciu speleoným, predstavenú z pohľadu teórie modelovania, vytvorenej slovenským jazykovedcom Vincentom Blanárom a rozpracovanej aj na ojkonymickom a anojkonymickom materiáli (osobitne v českej onomastike), ako aj na analýzu jazykových a mimojazykových elementov umožňujúcich priblížiť etnické a jazykové kontakty prítomné v miestnej speleonymii a špecifiká ich charakteru v skúmanej nomenklatúre. V týchto textoch teda dominuje metodológia systémovo-štruktúrnej lingvistiky, čo naznačuje predovšetkým klasifikácia materiálu prihliadajúca na jeho sémantické a štruktúrne kvality spolu so zameranosťou na poznávanie

1 Spomeňme napríklad štúdie *Lexikálno-sémantické aspekty speleoným v Slovenskom krase* (Rožai, 2015), *Názvy jaskýň a priepastí Slovenského krasu z hľadiska medziprirodilých vzťahov* (Rožai, 2018a).

štruktúrnych vzťahov v speleonymii. Voľba konkrétnej klasifikačnej metódy (teória modelovania) je však v komparácii so staršími klasifikačnými prístupmi špecifická vzhľadom na rešpektovanie dvojakeho (lingvistického a onomastického) statusu proprií, vnímajúceho onymický materiál ako súčasť osobitého jazykového systému (odlišujúceho sa od apelatívnej slovnnej zásoby), ale aj vzhľadom na zdôrazňovanie vzťahu pomenovateľa k pomenovanému objektu v momente vzniku toponyma (speleonyma). Metodika použitá pri spracovaní regionálnych etnických a jazykových kontaktov v speleonymii Slovenského rudohoria zároveň poukazuje na využitie tradičných interdisciplinárnych prienikov a prvkov etymologickej analýzy. Výskumom neštandardizovanej speleonymie však obaja autori akcentujú aj pragmatické a sociolingvistické hľadisko dotýkajúce sa témy úradnej a neúradnej pomenovacej sústavy. Záverečná štúdia Jaromíra Krška sa sústreďuje na predstavenie speleonymického materiálu z pohľadu kognitívnej lingvistiky či etnolingvistiky, čo možno z metodologického hľadiska vnímať ako uplatnenie inovatívnych výskumných prístupov, prameňiacich z komunikatívno-pragmatického obratu v lingvistike, ktorý umožnil rozvoj lingvistickej pragmatiky a nových interdisciplinárne orientovaných vied a v oblasti onomastiky viedol k prekročeniu tradičných medziodborových priesečníkov s históriou a geografiou smerom k výskumom prihliadajúcim na samotného tvorca a používateľa jazyka či na konceptualizáciu kultúrnych mechanizmov jazykového spoločenstva. Autor vo svojej kapitole pri výbere materiálu prekračuje hranice vymedzenej geomorfologickej oblasti, pričom analyzuje speleonymá z celého slovenského územia.

Dovoľujeme si poďakovať recenzentom knihy, doc. Mgr. Jaroslavovi Davidovi, Ph.D., a prof. PaedDr. Pavlovi Odalošovi, CSc., za cenné pripomienky, ktoré prispeli ku skvalitneniu diela. Poďakovanie patrí aj členom speleoklubov a pracovníkom Správy slovenských jaskýň, ktorí nám ochotne poskytli informácie o pôvode názvov vybraných jaskýň a priepastí.

1. VSTUP DO PROBLEMATIKY

(Gabriel Rožai)

1.1. Chápání termínu *speleonimum* v realizovanom výskume

Termín *speleonimum* (ďalej aj SN.) sa v dostupnej odbornej (onomastickej, ale aj speleologickej) literatúre vymedzuje rôzne. V *Základnej sústave a terminológii slovanskej onomastiky*, ktorá ako východisko onymickej klasifikácie využíva príznak životnosti vedúci k základnej dichotómii *bionimum – abionimum*², sa speleonymá zaraďujú do makroskupiny abioným, v rámci ktorej tvoria najnižšiu podtriedu vertikálne usporiadanej kategorizačnej štruktúry *toponymá → geonymá → anojkonymá → oronymá* (Svoboda et al., 1973, s. 66). Slovenský jazykovedec M. Majtán (1979, s. 156) definuje termín *speleonimum* ako vlastné meno prírodného podzemného útvaru, napr. jaskyne, priepasti. J. Matúšová a I. Švehlová (2018, s. 5) vymedzujú daný termín ako „jméno podzemního tvaru nebo objektu (jeskyně, závrtý apod.)“, napr. *Javoříčské jeskyně, Wankelův závrt*. V ruskej onomastike sa medzi speleonymá zaraďujú vlastné mená akýchkoľvek podzemných útvarov, čo naznačuje aj definícia termínu v lexikografickom diele *Slovar ruskoj onomastičeskoj terminologii* (Podolskaja, 1978, s. 128), začleňujúca daný termín do kategórie oronym a charakterizujúca ho ako vlastné meno akéhokoľvek prírodného podzemného výtvaru zahŕňajúceho jaskyňu, priepasť, labyrint, sifón, podzemnú rieku, podzemný prameň, vodopád alebo jazero a pod.³ Ruský geograf Je. M. Pospelov (1988) priraďuje k speleonymám aj názvy jaskynných miest a ich jednotlivých

2 Niektorí autori považujú za východisko onymického triedenia triádu *geonymum – bionimum – chrématonymum* (Šrámek, 1999), resp. *bionimum – geonymum – chrématonymum* (Blanár, 1996); porovnaj aj Odaloš (2016, s. 167), Odaloš – Vallová (2020, s. 174).

3 V origináli: „Vid oronima (...). Sobst. imia ljubogo prirodnoho podzemnogo obrazovanija, v tom čisle peščery, grota, propasti, kolodca, labirinta, sifona, podzemnoj reki, ručija, vodopada, ozera.“

častí (budovaných v prirodzených alebo umelo vytvorených podzemných priestoroch) a za speleologické objekty považuje aj umelo vytvorené podzemné banské diela – kameňolomy, bane a šachty. Ďalšie členenie speleoným predstavuje A. V. Pylypiuk vo svojej štúdii *Pidchody do systematyzaciji ta inventaryzaciji speleonimiv systemy pečer „Atlantyda-Kyjanka“* (2016). Na základe plochy či rozmeru rôznych typov podzemných objektov v jaskynnom systéme Atlantyda-Kyjanka (Chmelnycká oblasť na Ukrajine) rozdeľuje speleonymá do troch úrovní: mikro-, mezo- a makrospeleoným. Mikrospeleonymá pomenúvajú v autorovej koncepcii plochy a druhotné útvary malých rozmerov, ktoré tvoria súčasť podzemných siení a chodieb, napr. názvy stien, skál, jednotlivých kvapľových útvarov. Mezospeleonymá slúžia na pomenovanie útvarov strednej veľkosti, napr. siení, dómov, chodieb, sífonov, podzemných jazier a pod. Makrospeleonymá označujú veľké objekty z hľadiska plochy i rozmeru, napr. jaskyne, jaskynné systémy, morfológické rajóny jaskýň a pod. (Pylypiuk, 2016, s. 105 – 106). Prihliadajúc na túto koncepciu, v našom výskume venujeme pozornosť výhradne makrospeleonymám, teda názvom jaskýň, jaskynných systémov a priepastí. Pomenovania ich vnútorných priestorov (chodieb, dómov, siení, sífonov a pod.) sme do výskumu nezahrnuli.

1.2. Vymedzenie skúmanej oblasti a charakteristika výskumného zdroja

Geomorfologická oblasť Slovenské rudohorie, ktorá sa stala východiskovým územím onomastického výskumu G. Rožaiia, sa rozprestiera prevažne na území Banskobystrického a Košického kraja. Tvorí súčasť Vnútorných Západných Karpát a člení sa na niekoľko geomorfologických celkov: Veporské vrchy, Spišsko-gemerský kras (zahŕňajúci dva susediace krasové geomorfologické podcelky Muránska planina a Slovenský raj), Stolické vrchy, Revúcku vrchovinu, Rožňavskú kotlinu, Slovenský kras, Volovské vrchy a Čiernu horu (Mazúr – Lukniš, 1978, s. 116). Najväčší počet podzemných priestorov sa sústreďuje v krasových celkoch a podcelkoch Slovenský kras, Slovenský raj a Muránska

planina. Pri začleňovaní názvov jaskýň a priepastí do výskumného súboru autor vychádzal výhradne z ich príslušnosti k spomenutým geomorfologickým celkom a podcelkom v publikácii *Zoznam jaskýň Slovenskej republiky* (2007).

V monografii pracujú obaja autori so súborom speleoným pochádzajúcim z aktualizovaných elektronických verzií publikácie *Zoznam jaskýň Slovenskej republiky* (Bella – Hlaváčová – Holúbek, 2007) z roku 2013 (G. Rožai) a 2017 (J. Krško). Vzhľadom na potrebu dôsledného poznania motivácie speleoným v rámci modelovej analýzy a analýzy štruktúrnych vzťahov sa v štúdiách venovaných speleonymii Slovenského rudohoria východisková materiálová báza obmedzila na objekty presahujúce dĺžku alebo hĺbku 20 m (celkovo 638 objektov vrátane jednotlivých jedenástich podzemných objektov tvoriacich súčasť piatich jaskynných systémov). Výnimkou sa stal iba jeden objekt (*Pec*) tvoriaci súčasť jaskynného systému *Špaňopolská jaskyňa – Pec* (s celkovou dĺžkou 77 metrov), ktorý dosahuje iba 8 metrov. Speleonymá uvádzame výhradne v podobe zaznamenatej v analyzovanom zdroji, bez ortografických úprav. Pri zápise motivujúcich proprií v rámci modelovej analýzy, analýzy medzipropriálnych vzťahov a analýzy etnických a kultúrnych kontaktov v lokálnej speleonymii uvádzame ich štandardizované podoby bez kurzívy a neštandardizované podoby s kurzívou (napr. *Strelnica*, *Šajba*). Vybrané speleonymá s nejasnou motiváciou, ktorú sa nám nepodarilo presvedčivo stanoviť v rámci aktuálneho výskumu⁴, sme do analýzy nezahrnuli.

Pre zdrojový materiál je charakteristický výskyt polyonymie (onymickej synonymie, resp. „viacmennosti“) a variantnosti; za

4 Ide najmä o speleonymá, ktoré by na základe viacerých (predpokladaných) motivačných výkladov bolo možné zaradiť do rôznych vzťahových modelov v rámci teórie modelovania, resp. aj o názvy objektov, ktoré sa spomínajú vo výskumnom zdroji, no jaskyniari ich nedokázali lokalizovať v teréne počas speleologických prieskumov (napr. *Gulová jaskyňa*). Zoznam speleoným s nezistenou motiváciou: *Dievčenská priepasť* (Plešivec), *Cigánka*, *Cigánka 2* (Dobšiná), *Motýlie krídla* (Hrabušice), *Poľovnícka jaskyňa* (Telgárt), *Dve skalky*, *Tri skalky* (Smižany), *Gulová jaskyňa* (Dobšiná), *Buková 30* (Medzev), *Jatky* (Spišská Nová Ves), *Krebdešinova jaskyňa* (Šumiac), *Slaninová jaskyňa* (Háj), *Studňa* (Jablonov nad Turňou).

primárnymi (hlavnými) názvami (ďalej aj PN) podzemných objektov sú v zátvorkách uvedené variantné názvy (ďalej aj VN) zahŕňajúce o. i. aj neslovenské podoby názvov (zaznamenané v excerpovaných zdrojoch) či pracovné označenia graficky vyjadrené kombináciou číslíc a písmen (napr. PP082). Pri modelovej analýze sme analyzovali výhradne primárne (hlavné) názvy podzemných objektov. V rámci výskumu etnických a jazykových kontaktov v opisovanej oblasti (4. kapitola) sme okrem primárnych názvov do analýzy začlenili aj sekundárne názvy, keďže práve tieto pomenovania majú často nedomácu (napr. maďarskú, českú či nemeckú) podobu, ktorá z hľadiska štandardizačného procesu skúmanej nomenklatúry nepredstavuje primeraný jazykový variant.

Hoci sa pri voľbe primárneho názvu v zdrojovom materiáli prihliadalo aj na jeho jazykové a pomenovacie kvality, názvoslovie jaskýň a priepastí uvedené vo výskumnom zdroji neprešlo procesom štandardizácie zo strany Názvoslovnej komisie Úradu geodézie, kartografie a katastra SR. Dôkazom toho je prítomnosť primárnych názvov nevyhovujúcich zásadám platným pre štandardizáciu nesídelných názvov (a zahŕňajúcim i krasové javy), napr. speleonymá obsahujúce nespisovnú lexiku, iniciálové skratky, číslice a iné kódové znaky (*Hradová 3, Jaskyňa 11. otvorov, Dobývka Fe rúd, Priepasť IP (Istý pich)*), názvy obsahujúce hanlivé a vulgárne slová (*Jaskyňa troch sráčov*), názvy s nesprávnym zápisom veľkých začiatočných písmen, a to v pomenovaniach: zahŕňajúcich/nezahŕňajúcich ďalšie vlastné meno (*Jaskyňa teplej stráne* namiesto náležitého *Jaskyňa Teplej stráne*, a to vzhľadom na existenciu chotárneho názvu *Teplá stráň*, pomenúvajúceho prírodný objekt, na ktorom sa nachádza vstup do jaskyne, *Lipovnícky Veľký Zombor* namiesto očakávanej podoby *Lipovnícky veľký zombor*, a to vzhľadom na neexistenciu proprií *Veľký zombor* či *Zombor*); v ktorých je lexéma *jaskyňa, priepasť* a pod. iba druhovým označením objektu⁵

5 V *Inštrukcii na štandardizáciu geografických názvov* (1996, s. 33) sa pri písaní názvov nesídelných geografických objektov uvádza: „V pomenovaniach typu *horáreň Kačín, dolina Nefcerka, sedlo Čertovica* (tzv. pomenovací nominatív) prvé slovo do názvu nepatrí,

(*Priepasť Lázškő* namiesto náležitého *priepasť Lázškő*, *Jaskyňa neviem* namiesto *jaskyňa Naviem* a i.⁶; keďže sa v skúmanom zdroji uvádzajú druhové označenia v danom type názvov ako súčasť propria, proprietálnu platnosť im ponechávame aj pri modelovej analýze). V súbore sa objavujú aj názvy s nesprávnym zápisom interpunkcie (napr. *Gemersko-teplická jaskyňa* namiesto ortograficky náležitého *Gemerskoteplická jaskyňa*) a neadaptované inojazyčné názvy, ktoré boli motivované neštandardizovanými variantmi iných proprií (napr. *Priepasť Lázškő*; geomorfologický objekt pomenovaný maďarským propriom *Lázškő* má aj slovenské neštandardizované pomenovanie *Laz*) a pod.

je len druhovým označením objektu, a preto sa píše s malým začiatočným písmenom.“ V ďalšom bode sa píše: „V názvoch s nezhodným prívlastkom v genitíve, napr. *Jaskyňa slobody*, *Dolina Zeleného plesa* sa druhové označenie objektu píše s veľkým začiatočným písmenom.“ V týchto prípadoch teda druhové označenie tvorí súčasť vlastného mena.

6 Z hľadiska vymedzenia hraníc vlastného mena sú problematické aj názvy s predložkovou konštrukciou typu *Jaskyňa pod Hrádkom*, *Jaskyňa za Skalicom*, v ktorých by druhové označenia *jaskyňa*, *priepasť* a pod. tiež nemali byť súčasťou speleonyma (vlastným menom budú len podoby *Pod Hrádkom*, *Za Skalicom*). Aj napriek tomu však v zozname štandardizovaných názvov jaskýň a priepastí, dostupnom na webe Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (*Názvy jaskýň a priepastí*, cit. 17. 10. 2021), nachádzame (zriedkavé) podoby *Jaskyňa v Čube*, *Jaskyňa v Skalke*, písané s veľkým začiatočným písmenom. Tento typ názvov je v uvedenom zdroji väčšinou nahrádzaný názvami so zhodným prívlastkom, napr. variantný názov *Jaskyňa v Jeleni* má štandardizovanú podobu *Jelenská jaskyňa*.

2. MODELOVÁ ANALÝZA SPELEONÝM Z OBLASTI SLOVENSKEHO RUDOHORIA

(Gabriel Rožai)

2.1. Teoretické východiská

Teóriu modelovania, ako jeden z prístupov umožňujúcich klasifikáciu, opis a interpretáciu onymického materiálu, charakterizuje akcentovanie dvojakého statusu kategórie nomen proprium, zdôrazňujúceho onymický obsah proprií. Jej začiatky sa spájajú s menom V. Blanára a jeho prácou *Osobné mená. K základom semiologickej onomastiky* z roku 1945 (In: Blanár, 2008, s. 39). V českej a slovenskej onomastike je detailnejšie rozpracúvaná od sedemdesiatych rokov 20. storočia. Na rozdiel od starších klasifikačných prístupov, vychádzajúcich z apelatívnych (t. j. nepropriálnych) kritérií, akcentuje práve tie systémové vlastnosti toponým, ktoré ich vydeľujú ako osobitý pomenovací druh (Pleskalová, 1992). Teória modelovania nachádza využitie pri analýze rôznych onymických kategórií: v kategórii antroponým sa o vytvorenie modelovej analýzy pričínil predovšetkým V. Blanár (Blanár – Matejčík, 1978, 1983), v ojkonymii rozpracoval teóriu modelovania R. Šrámek (1972, 1976, 1999 a i.), v anojkonymii J. Pleskalová (1992). V slovenskej toponomastike predstavil koncepciu zameranú na modelovanie toponým M. Majtán (1973 a i.). Z aspektu súčasnej slovenskej onomastiky nachádza reflexiu aj v oblasti chrématonymie⁷.

7 Porovnajme štúdiu P. Odaloša *Modelovanie a modely chrématónym* (2015). Od roku 2019 sa realizuje na pôde Katedry slovenského jazyka a komunikácie FF UMB grantový projekt VEGA č. 1/0040/19 *Synchrónne modelovanie a modely chrématónym*. Podstata projektu spočíva vo vypracovaní synchrónnych modelov chrématónym na súčasnom materiáli chronónym, akcioným, porejoným, pragmatónym, faleroným, inštitucioným, firmoným, dokumentónym, ideónym a unikoným. V rámci projektu bolo publikovaných niekoľko štúdií približujúcich modelové charakteristiky daných podkategórií chrématónym, napr. Odaloš (2021), Kolenčíková (2021), Chomová (2020), Gondeková (2021), Rožai (2021) a i.

Podľa R. Šrámka (1999) plní pri vzniku toponyma najvýznamnejšiu úlohu vzťah pomenovateľa k pomenovanému objektu. Ten je charakterizovaný štyrmi obsahovo-sémantickými kategóriami, ktoré môžeme vyjadriť otázkami *Kde?*, *Odkiaľ?* (poloha a smer objektu); *Kto?*, *Čo?* (priame označenie objektu); *Aký?*, *Za akých okolností?* (popis, charakteristika) a *Čí?* (vlastnícky či iný vzťah k istej osobe) a uchopíť prostredníctvom štyroch vzťahových modelov (v koncepcii R. Šrámka [1999] ide o vzťahové modely **I.**, **II.**, **III.**, **IV.**, v koncepcii J. Pleskalovej [1992] **A**, **B**, **C**, **D**). Vzťahové modely sú teda motivačnými modelmi ozrejmujuúcimi výber pomenovacích motívov z objektívnej reality. Konkrétne jazykové stvárnenie pomenovacieho aktu prezentuje slovotvorný model, ktorý je vždy viazaný na vzťahový model a realizuje sa prostredníctvom istého slovotvorného typu (konkrétny slovotvorný typ tvoria napríklad toponymá s rovnakým formantom, prináležiace k rovnakému vzťahovému a slovotvornému modelu). Oba modely (vzťahový i slovotvorný) sa podľa R. Šrámka (1972) realizujú vždy spoločne a vytvárajú tak pomenovací model.

Podľa J. Pleskalovej (1992, s. 15) je koncepcia R. Šrámka využiteľná aj pri analýze anojkoným, vyžaduje si však isté úpravy. Pokiaľ ide o terminologický aparát, na rozdiel od (hierarchicky usporiadaných) termínov uplatňovaných v ojkonymii (t. j. pomenovací model – vzťahový model – slovotvorný model – slovotvorný typ [Šrámek, 1972], porovnaj aj Pleskalová [1992, s. 19]) pracuje J. Pleskalová (1992, s. 20) pri analýze anojkoným s modifikovanou podobou: **pomenovací model – vzťahový model – (anojkonymický) štruktúrny model – štruktúrny typ**. Atribút **štruktúrny** súvisí s faktom, že v apelatívnej slovotvorbe možno siahnuť po termíne slovotvorný model iba vo vzťahu k jednoslovným pomenovaniám, v anojkonymickom priestore však majú významné zastúpenie práve dvoj- a viacslonné anojkonymá (Pleskalová, 1992, s. 20).

Keďže speleonymá (ďalej aj SN.) tvoria integrálnu súčasť kategórie anojkoným, pri ich modelovaní primárne vychádzame z koncepcie

J. Pleskalovej (1992). Daná koncepcia našla uplatnenie aj pri modelovaní slovenskej hydronymie: v rámci hydroným povodia Hrona ju použil J. Krško (2009) a inšpirovala sa ňou (okrem Šrámkovej a Blanárovej modelovej teórie) aj L. Sičáková (2007, 2011) pri modelovaní hydronymie povodia Slanej, ktorú však vzhľadom na špecifické mimojazykové charakteristiky danej onymickej skupiny predstavila v modifikovanej podobe, a v tejto podobe (t. j. cez modelovanie L. Sičákovvej) ju aplikoval aj A. Závodný na materiáli hydroným slovenských prítokov Moravy (2010). V zhode s citovanými autormi uplatňujeme pri modelovaní speleoným onomaziologický prístup, vedúci od vzťahových (obsahových) modelov k ich slovotvornému (štruktúrnemu) vyjadreniu.

2.2. Metodika výskumu

V prvej fáze výskumu sme vytvárali vzťahové modely (VM), vychádzajúc z teórie J. Pleskalovej (1992). Pracovali sme so základnými vzťahovými modelmi **VM A** „poloha (všeob.)“, napr. *Tisovská jaskyňa, Priepasť pri ceste*, **VM B** „bezprostredné vyjadrenie druhu objektu (všeob.)“, napr. *Zombor*, **VM C** „vlastnosti, príznaky (a okolnosti) (všeob.)“, napr. *Travertínová jaskyňa*, **VM D** „posesivita a iný vzťah k osobe (alebo skupine osôb) (všeob.)“, napr. *Milada, Takáčova jaskyňa, Priepasť geodetov*. Pri dvoj- a viacčlenných názvoch rozlišujeme základnú časť názvu, prezentovanú základným (funkčným) členom (nositeľ najvýznamnejšieho diferencného/identifikačného príznaku), a vedľajšiu časť názvu, prezentovanú vedľajším členom (či viacerými vedľajšími členmi). Základný vzťah sme vo vzťahovom modeli znázorňovali podčiarknutím, napr. **VM A+B** (*Lubenická priepasť*).

V druhej fáze sme vytvárali štruktúrne modely (ŠM) vyjadrujúce všeobecnú schému slovotvornej štruktúry vzťahových modelov speleoným, pričom vo vybraných modeloch približujeme aj štruktúrne typy (ŠT). V štruktúrnych modeloch sme uplatnili tieto skratky a symboly: **S** – substantívum (*Ucho: S*); **AD**⁸ – adjektívum (*Veľký Sakadák: AD+S*);

8 Skratkou **ADd** (derivované adjektívum; **d** – derivácia) označujeme aj niektoré adjektívá, konkrétne adjektivizované participiá (typu *Farbený ponor, Zavalený tunel*).

SAD – substantivizované adjektívum (*Pňová: SADd*); **NUM** – číslovka (numerále; *Priepasť pri troch hroboch: S+(P+NUM+S)*), **SNUM** – substantivizovaná základná číslovka (*Priepasť troch: S+(SNUM)*), **No**⁹ – číselná hodnota priradená k (pracovnému) názvu objektu (rovnaký názov s odlišným číslom naznačuje, že ide o viac susediacich, resp. inak navzájom súvisiacich objektov [podzemná vetva], napr. *Hámorská jaskyňa I: ADd+S+No*), **P** – prepozícia (*Jaskyňa vo Ferteši: S+(P+S)*), **SV** – substantivizované verbum (*Jaskyňa neviem: S+SV*), **d** – derivácia (*Čertova diera: ADd+S*), **a** – abreviácia (*Priepasť IP: S+ADaSa*), **()** – nezhodný prívlastok, najčastejšie vyjadrený predložkovým tvarom (*Jaskyňa pod Hadovníkom: S+(P+S)*). Pri derivácii a abreviácii sú členy ŠM zapísané vedľa seba (*Dvojvchodová: SADd*),¹⁰ v iných prípadoch je medzi členmi ŠM znamienko + (*Široká jaskyňa: AD+S*).

2.2.1. Výber pomenovacieho motívu a druhové označenie podzemného objektu

V monografii J. Pleskalovej (1992) sa anojkonymá s formálne vyjadreným druhom objektu zaraďujú do základného vzťahového modelu **VM B**, ktorého podstatou je vyjadrenie pomenovávaného objektu (alebo jeho časti) v anojkonyme. Vzhľadom na lexikálnu rozmanitosť druhových označení (pomenúvajúcich rôzne terénne formy, pôdu, vody, rastlinstvo, živočíšstvo, ľudské diela, výrobné zariadenia a pod., napr. *vrch, dolina, les, háj, lúka, barina, brezina, humno, zvernica, val* a pod.) sa daný postup ukazuje ako adekvátny. V speleonymii sú však možnosti druhového označenia podzemných objektov obmedzenejšie. Kategóriu dvoj- a viacčlenných názvov podzemných objektov charakterizuje najmä druhové označenie *jaskyňa* (240 SN.) a *priepasť* (136 SN.), objavujú sa však aj iné pomenovania (vrátane metaforických):

9 Ide o určité základné číslovky, ktoré sú vo väčšine prípadov zapísané formou číselných znakov (číslíc) a naznačujú technický (pracovný) charakter názvu. Tieto číselné hodnoty – na rozdiel od čísloviek označených skratkou NUM – nezarátavame do počtu členov tvoriacich motivačnú štruktúru propria.

10 Pokiaľ by pri spojení skratiek došlo k zámene s iným členom štruktúrneho modelu, doplníme medzi skratky medzeru, napr. **S ADd***+S (*Klen-Szalayova jaskyňa*); porovnajme **SADd** – substantivizované adjektívum derivované.

diera (48 SN.), ponor (7 SN.), jama (5 SN.), studňa (4 SN.), tunel (4 SN.), ladnica (3 SN.), peňažnica (3 SN.), labyrint (3 SN.), komín (3 SN.), vetva (2 SN.), pec (2 SN.), etymologicky menej priezračné druhové označenie zombor (2 SN.), žomboj (2 SN.; z maď. *zsomboly* „šachtová, zvislá jaskyňa“) a jednotlivo aj *paleoponor*¹¹ (1 SN.), *štôľňa* (1 SN.), *pivnica* (1 SN.), *puklina* (1 SN.), *štrbina* (1 SN.), *baňa* (1 SN.), *blokovisko* (1 SN.), *okno* (1 SN.), *úkryt* (1 SN.), *dobývka* (1 SN.), *chodba* (1 SN.), *dóm* (1 SN.; vo výskumnom zdroji zrejme nenáležité *dom*) a i. Druhové označenie *závrt* („miskovitá alebo lievikovitá prehĺbenina“; 3 SN.) sa síce svojou morfológiou čiastočne približuje k termínu *priepasť*, primárne sa však vzťahuje na bezprostredné okolie ústia podzemného priestoru (čo môžeme dokladovať speleonymom *Priepasť na dne závrtnu*).¹² Iné apelatíva (ďalej aj apel.), ako napr. *vyvieračka* (7 SN.), *výver* (1 SN.), *potok* (3 SN.), odkazujú na druhové označenie (vodného) objektu, ktorého názov sa stal v rámci pomenovacieho procesu motivujúcim propriom (SN. vzniknuté procesom transonymizácie). Ešte obmedzenejší výber konštatuje E. Sičáková pri výskume hydronymie slovenského povodia Slanej, kde hovorí o dominancii druhového označenia *potok*, menej *jarok*, *voda*, príp. aj *dolina*, *lúka*, *blato* (vyjadrenie faktu, že tok tečie dolinou, lúkou; tieto apelatíva sémanticky nesúvisia s pomenovaným objektom). V súvislosti s apel. *potok* tvrdí, že „v dvojslovných názvoch nenesie informáciu o pomenovacom motíve, iba o druhu objektu, teda že ide o tok, a nie iný útvar“ (Sičáková, 2011, s. 16). Názvy s apel. *potok* teda nezaraďuje do vzťahových modelov na základe druhového označenia, ale určujúceho člena, ktorý je nositeľom diferencných (identifikačných) príznačkov. Podobne postupuje v hydronymii aj A. Závodný (2010, s. 105), keď tvrdí, že „druhové označenie apelatíva v dvoj- a viacčlenných názvoch (potok, kanál, jarok a pod.) nemá takmer žiadnu

11 Vo výkladovom slovníku (Panoš, 2001, s. 141) sa vymedzuje ako „skalní tvary svädčící o bývalé existenci soustředěného vsaku nebo vtoku srážkových či tavných vod nebo vtékání vodních toků do nitra rozpustných hornin, které bylo v nedávné či dávné geologické minulosti přerušeno změnou polohy báze krasové erozní nebo klimatickými změnami“.

12 Ak je termín *závrt* jediným druhovým označením v speleonyme a zároveň nie je súčasťou iného (transonymizovaného) propria, pristupujeme k nemu ako k druhovému označeniu podzemného priestoru, napr. *Závrt na Javorine*.

výpovednú funkciu pri hľadaní pôvodnej motivácie objektu“ (porovnajme názvy typu *Podhorský potok*, *Sokoldský kanál*, *Smolinský rybník* zaradené do VM A+B). Aj v prípade speleonymie môžeme tvrdiť, že najčastejšie označenia *jaskyňa*, *priepasť* síce majú istý motivačný potenciál, primárne nás však informujú o type podzemného objektu, pričom nositeľom dominantného motivačného príznaku (umožňujúceho odlíšiť daný objekt od iného podzemného objektu) je určujúci člen (napr. *Medvedia jaskyňa*, *Líščia jaskyňa*). Rozhodli sme sa teda postupovať podobne ako spomínaní domáci autori a pri voľbe hlavného člena vychádzať z iných príznakov objektu ako z druhového označenia. Tento postup sme následne uplatnili vo všetkých dvoj- a viacčlenných speleonymách vrátane speleoným obsahujúcich iné lexémy odkazujúce na druhové označenie.

2.2.2. Výber základného člena vo vzťahových modeloch obsahujúcich viacčlenné speleonymá

V prípade viacčlenných názvov s dvomi určovacími členmi (typu *Nová brzotínska jaskyňa*), ktoré motivačne súvisia s iným speleonymom, sme pri zaradení do vzťahového modelu uprednostnili ten určovací člen, ktorý disponuje dominantným charakteristickým príznakom umožňujúcim odlíšiť daný objekt od iného objektu s rovnakým názvom či základom (*Stará brzotínska jaskyňa*). Vo zvolenom príklade považujeme za dominantný príznak *relatívny čas objavenia objektu vzhľadom na iný objekt* (= *Nová/Stará*; VM C₁+A+B).

2.2.3. Grafické vyjadrenie motivujúcich proprií v speleonymách vzniknutých medzipropriálnymi presunmi

Vo vzťahových modeloch speleoným obsahujúcich proprium, ktoré označuje relačný objekt, je dané (fundujúce) proprium vyjadrené iba jedným príznakom („poloha/lokalizácia“), napr. SN. *Skalistý potok*: VM A (< VN. *Skalistý potok*; transonymizácia), SN. *Priepasť vo Veľkej záhrade*: VM B+(A+A) (< CHN. *Veľká záhrada*). Takto postupujeme aj v štruktúrnych modeloch; motivujúce proprium tu vystupuje ako

jeden celok, a to aj v prípade, že má viacslóvnú štruktúru (označujeme ho ako S; *Priepasť vo Veľkej záhrade*: ŠM S+(P+S)). Proprium označujúce relačný objekt totiž vstupuje do nového speleonyma ako hotové pomenovanie (Pleskalová, 1992, s. 46). Daný prístup uplatňujeme iba vtedy, ak v onymickom motiváte nedochádza k zníženiu počtu členov či k zmene slovotvornej štruktúry propria označujúceho relačný objekt (zmena môže nastať iba v morfolologickej kategórii pádu). Ak sa v speleonyme uplatnil iba určovací (adjektívny) člen viacčlenného motivantu (typu SN. *Mlynská jaskyňa* < VN. *Mlynský prameň*), v štruktúrnom modeli uvádzame za skratkou označujúcou daný člen *asterisk* (*; porovnajme ŠM ADd*+S, AD*+S).

2.3. Modelová analýza skúmaného súboru

V nasledujúcej časti predstavujeme charakteristiku vzťahových a štruktúrnych modelov 625 speleoným. Poradie zohľadňuje kvantitatívne zastúpenie vzťahových modelov (a ich podtypov). Vychádzame zo štyroch základných vzťahových modelov, vyjadrujúcich dominantný onomaziologický príznak, ktoré ďalej špecifikujeme prostredníctvom parciálnych modelov (podtypov či submodelov). Analýzou sme vyčlenili 42 podtypov vzťahových modelov, ktoré môžeme formálne vyjadriť prostredníctvom 49 štruktúrnych modelov.

Základný vzťahový model C (VM C; typ *Ucho, Čierna jama, Dlhá jaskyňa*)

Ide o frekvenčne najzastúpenejší základný vzťahový model. Celkovo sme doň zaradili 282 speleoným. Nachádzajú sa tu speleonymá, ktoré vyjadrujú charakteristiku pomenovaného objektu na základe jeho rôznych vlastností a príznakov. Tieto vlastnosti a príznaky (veľkosť, tvar, povaha, zloženie, výskyt živočíchov a pod.) dávajú odpoveď na otázku *Aký?* (*Terasová jaskyňa, Čierna jama, Nová Dómica, Drozdia priepasť*). Do tohto modelu sme zaradili aj speleonymá, ktoré odkazujú na okolnosti pomenovania, t. j. *Za akých okolností?* Názvy jaskýň a priepastí totiž vznikajú aj na základe konkrétnych udalostí

spojených s výskumom podzemných objektov či so spôsobom/technikou ich výskumu (napr. *Bábková priepasť*). V súlade s postupom J. Pleskalovej (1992) rozlišujeme dve skupiny speleoným z hľadiska charakteru vlastnosti: **C1** – tie speleonymá, ktoré vyjadrujú charakter podzemného objektu na základe všetkých vlastností primárne obsahnutých v objekte (tvar, farba, teplota, atmosférické javy, zloženie, výskyt živočíchov, napr. *Čierna jama*, *Slniečná priepasť*), **C2** – názvy objektov, na ktoré sa vzťahuje istý dej alebo istá činnosť (napr. *Šmykňa*, *Poodhalená priepasť*). Do tejto podskupiny zaraďujeme aj názvy odkazujúce na okolnosti pomenovania. S týmito pomenovaniami sa často spájajú rôzne motivačné príbehy. Napríklad speleonimum *Srnčia priepasť* (k. ú. Jablonov n. Turňou) motivačne nesúvisí s výskytom stôp po danom živočíšnom druhu (napr. srnčích kostí) priamo v podzemnom objekte, ale s tým, že v blízkosti miesta, na ktorom po niekoľkých hodinách práce vznikol vchod do novej priepasti, sa nachádzal takmer rozložený srnec. Hlavu s parohami preniesol jaskyniar cez polovicu kopca do tábora, „pričom z nej padali červy“. Rovnako aj názov *Orechová priepasť* (k. ú. Plešivec) nesúvisí s prítomnosťou stromu – orecha pri ústí priepasti, ale s tým, že jaskyniarom sa nepodarilo do malého otvoru, objaveného v krasovej depresii na Koniarskej planine v Slovenskom krase, vhodiť žiaden kameň, a preto doň hádzali orechy, ktoré si nabalili pred cestou (Máté, 2006).

Základný vzťahový model C napĺňa jednočlenný model a rozvíjajú viacčlenné (sub)modely (a ich štruktúrne modely):

- a) **VM C1+B**. Najčastejší vzťahový model (152 SN.), v ktorom základný člen **C1** vyjadruje vlastnosť a vedľajší člen **B** druh objektu, napr. *Sivá jaskyňa*.

Zo štruktúrneho hľadiska ho charakterizuje predovšetkým dvojčlenný **ŠM A Dd+S** so:

ŠT -ová, -ova: *Krížová jaskyňa*, *Ponorová jaskyňa* (Osrb., G. Hôrka, Pleš.), *Výverová jaskyňa* (Osrb., G. Hôrka), *Koreňová priepasť*,

Mramorová jaskyňa (Tis., Ocht.), Sintrová jaskyňa (Šum., Dob.), Škrapová priepať, Diamantová jaskyňa, Kanálová jaskyňa, Kaskádová jaskyňa, Machová priepať (Dob., Hač.), Okrová jaskyňa, Škoricová jaskyňa, Terasová jaskyňa, Travertínová jaskyňa, Kostrová jaskyňa, Tunelová jaskyňa, Snehová jaskyňa, Múriková jaskyňa, Ladová jaskyňa, Meandrová jaskyňa, Prievanová diera, Zlomová priepať, Mínová priepať, Portálová priepať, Zákrutová priepať, Laliovková priepať, Ozvenová priepať, Pizolitová priepať, Ponorová priepať, Humusová jaskyňa, Vlnková jaskyňa, Poschodová jaskyňa, Okienková jaskyňa, Klenbová jaskyňa, Previsová jaskyňa, Horcová jaskyňa, Čertova diera (Keč., Bôr.), Bujakova priepať, Štvorvchodová priepať,

ŠT -ia/-ie: *Diviacia priepať, Drozdia priepať, Jastrabia priepať, Jazvečia diera, Jazvečia jaskyňa, Jelenia jaskyňa, Jelenia priepať (Pleš., Mur.), Kozia jaskyňa, Krkavčia priepať, Kunia priepať, Lastovičia diera, Líščia diera (Dob., Keč.), Líščia jaskyňa (Pleš., Mur.), Líščia priepať (Pleš., SNV), Medvedia jaskyňa (Drn., Let., Ruž., Šum.), Motýlia jaskyňa, Motýlia priepať, Muflónia priepať, Netopieria jaskyňa, Psia priepať, Rysia diera, Rysia jaskyňa, Rysie hniezdo, Sovia jaskyňa, Sovia priepať, Srnčia priepať (Slav., Dob.), Vlčia diera, Vlčia jaskyňa, Vlčia priepať, Vtáčia jaskyňa, Žabia priepať, Psie diery,*

ŠT -ná/-ný, -ená: *Hradná jaskyňa, Chladná jaskyňa, Jazerná jaskyňa, Klamná priepať, Maštálna jaskyňa, Mliečna jaskyňa, Okružná jaskyňa, Pivničná diera, Slnecná priepať (Hrh., Pleš.), Snežná diera, Snežná jama, Veterná priepať, Skalný labyrint, Hlinená jaskyňa, Trojramenná priepať,*

ŠT -ká, -ská, -sky: *Gotická jaskyňa, Sesterská priepať, Trójsky ponor,*

ŠT -á: *Skrytá jaskyňa,*

ŠT -ací, -acia: *Mačací komín, Mačacia diera,*

ŠT -avý: *Deravý dom (! správne dóm),*

ŠT -ov-itá: *Rúrovitá jaskyňa,*

ŠT -istá: *Kamenistá priepať.*

Z frekvenčnej stránky nasledujú štruktúrne modely:

ŠM AD+S: *Biela jaskyňa (Let., Šum.), Čierna jama, Čistá studňa, Dlhá jaskyňa, Kľukatá jaskyňa (Šum., Ver.), Malá jaskyňa, Malá Žomboj, Modrá jaskyňa, Mokrú priepať, Obrovská priepať, Priama jaskyňa, Priečna jaskyňa, Ružová jaskyňa, Sivá jaskyňa, Starobylá jaskyňa, Studená jaskyňa, Suchá diera (Bôr., Por., Smiž.), Široká jaskyňa, Teplá diera, Veľká diera, Veľká Žomboj, Zelená jaskyňa (Dob., Medz.), Veľký závrť,*

ŠM ADd+S+No so **ŠT -ia, -acia:** *Krkavčia jaskyňa 2, Kavčia priepať II, Mačacia priepať III* a **ŠT -ová:** *Kanálová diera I,*

ŠM AD+S+No: *Besná diera I, Suchá diera 1,*

ŠM NUMd+S so **ŠT -itá:** *Dvojitá priepať* a **ŠT -ená:** *Zdvojená priepať,*

ŠM ADd+Sd so **ŠT -ná:** *Jazerná štrbina* a **ŠT -ová:** *Kryštálová puklina,*

ŠM dAD+S: *Prastarý výver,*

ŠM ADd+Sd+No so **ŠT -ové:** *Prievanové blokovisko I.*

b) **VM C2+B.** Ide o vzťahový model, v ktorom **C2** vyjadruje istý dej alebo okolnosť a **B** druh objektu, napr. *Farbený ponor, Poludňajšia priepať* (celkovo 42 SN.). Zo štruktúrneho hľadiska tu dominuje dvojčlenný model **ŠM ADd+S** so:

ŠT -ná, -(j)ná: *Náhodná jaskyňa, Veľkonočná jaskyňa, Nedelná priepať, Vianočná jaskyňa, Sviatočná priepať, Novoročná priepať, Veľkonočná priepať (Pleš., Jov.), Jubilejná priepať, Tajná chodba,*

ŠT -ová: *Daždová priepať, Novembrová priepať, Frontová jaskyňa,*

Februárová priepasť, Orechová priepasť, Bábková priepasť, Šnúrková jaskyňa,

ŠT -ená, -ený: *Zadymená jaskyňa, Zrútená diera (Strat., Ocht.), Zrútená jaskyňa, Poodhalená priepasť, Farbený ponor,*

ŠT -ka, -ke, -ska, -ov-ská: *Zbojnická jaskyňa (Pleš., Sil. J.), Zbojnická priepasť, Pytliacka jaskyňa, Svätójánska priepasť, Svätójánska jaskyňa, Kráľovská jaskyňa, Zbojnícke diery,*

ŠT -ia: *Býčia jaskyňa, Srnčia priepasť, Šarkania diera,*

ŠT -á: *Zlatá diera,*

ŠT -ajšia: *Poludňajšia jaskyňa, Poludňajšia priepasť,*

ŠT -istá: *Hmlistá jaskyňa,*

ŠT -ivá: *Zvonivá jama,*

ŠT -ta, -utá: *Zakliata priepasť, Zabudnutá priepasť.*

V danom vzťahovom modeli sa ešte objavil **ŠM dAD+S** so **ŠT ne-**: *Neznáma jaskyňa.*

- c) **VM Cl.** Ide o primárne jednočlenné speleonymá, vyjadrujúce vlastnosť objektu metaforicky (28 SN.). Realizuje sa prostredníctvom štruktúrnych modelov:

ŠM S so speleonymami *Brázda, Ucho, Larynx, Fajka, Cucák, Ementál, Kostolík, Labyrint, Lievik, Oči, Semafor, Tunel (Hrab., Kojš.), Komíny (Dob., Val.),*

ŠM Sd, charakterizovaný **ŠT -oš:** *Hlinoš; -iš: Krumplíš; -ica: Kostnica, Koreňovica, Temnica, Márnica; -ka: Ypsilon, Granulka, Špirálka, -isko: Pieskovisko,*

jednotlivo aj **ŠM ADd+S** so **ŠT -ná:** *Kamenná tvár; ŠM SAdD so **ŠT -ová:** *Dvojvchodová, ŠM SAdD+No so **ŠT -ova:** *Macova I.***

- d) **VM C1+A.** Vzťahový model, v ktorom **C1** vyjadruje vlastnosť objektu a **A** polohovú súvislosť s iným objektom pomenovaným propriom, napr. *Veľká Salanka* (< CHN. *Salanka*; celkovo 16 SN.). Charakterizuje ho **ŠM AD+S** zahŕňajúci speleonymá *Nová Bikfa*, *Malá Bikfa*, *Malá Bodolová*, *Malá mestská priepasť*¹³, *Malá pstružia jaskyňa*, *Malá veterná priepasť*, *Malý labyrint*, *Malý Malinčiak*, *Nová Burda*, *Nová Michňová*, *Nová Domicia*, *Stará Domicia*, *Veľká Bikfa*, *Veľká Rangaska*, *Veľká Salanka*, *Veľký Sakadák*.
- e) **VM C2.** Tento vzťahový model charakterizujú jedno- i dvojčlenné speleonymá (10 SN.), v ktorých **C2** vyjadruje istý dej alebo okolnosť. Zo štruktúrneho hľadiska tu nachádzame modely **ŠM S**: *Fakír*, *Praslen*, *Cencúle*¹⁴; **ŠM Sd** so **ŠT -ňa**: *Šmykňa* (od verba šmýkať sa) a so **ŠT -ka**: *Drienka*. Ide o špecifický prípad – symbolické pomenovanie podzemného objektu podľa ľudového názvu kra (drieň obyčajný), vyskytujúceho sa v oblasti Slovenského krasu, ktorý sa proprializoval aj do názvu speleologickej skupiny. Nasledujú **ŠM SAd** so **ŠT -ová**: *Pňová* a **ŠT -utá**: *Natrhnutá*; **ŠM Ad+S** so **ŠT -ená**: *Odrazená záclona* a **ŠT -ov**: *Čertov dych*; **ŠM AD+S**: *Veľká kosť*.
- f) **VM C1+C1+B.** Daný vzťahový model (zahŕňajúci celkovo 9 SN.) charakterizuje trojčlenný **ŠM AD+Ad+S** so speleonymami *Malá sovia priepasť*, *Veľká sovia priepasť*, *Nová muflónia priepasť*, *Veľká vlčia priepasť*, *Veľká mločia jaskyňa*, *Veľká rúťivá jaskyňa*, *Zelená puklinová jaskyňa*, *Malá kvapľová jaskyňa*. Na jeden prípad sa obmedzuje **ŠM AD+NUM+S**: *Veľký ôsmy ponor*. V tomto prípade bolo otázne, ktorému členu prisúdiť základnú pozíciu, keďže v okolí tohto objektu sme nezaznamenali podobný objekt s názvom obsahujúcim radovú číslovku či adjektívum vyjadrujúce rozmery objektu.

13 Vo viacerých speleonymách môžeme pozorovať neprítomnosť veľkých začiatkových písmen signalizujúcich motivujúce proprium, napr. *Malá mestská priepasť* namiesto *Malá Mestská priepasť* (< SN. Mestská priepasť).

14 „Názov pochádza od objaviteľov jaskyne. Jedna členka omylom nazvala kvaple cencúľmi a nám sa to zapáčilo.“ (Z elektronickej komunikácie s Igorom Balciarom, 11. 10. 2021.)

- g) **VM C1+A+B**. Vzťahový model sa realizuje výhradne prostredníctvom trojčlenného **ŠM AD+ADd+S**: *Velká mutónska jaskyňa, Nová brzotínska jaskyňa, Stará brzotínska jaskyňa, Malá drienčanská jaskyňa, Velká drienčanská jaskyňa, Velká sokolská jaskyňa, Velká ružínska jaskyňa*.
- h) **VM C1+C1**. Ide o rovnako početný vzťahový model (7 SN.), obsahujúci dvojčlenné speleonymá, v ktorých určujúci (adjektívum) i určovaný člen (substantívum) vyjadrujú vlastnosť objektu. Zo štruktúrneho hľadiska ho reprezentujú dva modely: **ŠM AD+Sd**: *Malá ladnica, Velká peňažnica, Bezodná ladnica, Nová peňažnica, Velká pivnica*; **ŠM ADd+S** so **ŠT -né**: *Skalné okno* a **ŠT -í**: *Medvedí tunel*.
- i) **VM B+(C1)**. Celkovo päť názvov obsahuje vzťahový model, v ktorom je vlastnosť objektu vyjadrená prostredníctvom nezhodného prívlastku so **ŠM S+(S)**: *Jaskyňa lebiek, Jaskyňa klenieb, Jaskyňa netopierov*; **ŠM S+(ADd+S)**: *Jaskyňa kvapkajúcej vody*; **ŠM S+(NUM+S)**: *Jaskyňa 11. otvorov* (vhodnejšie: *Jaskyňa jedenástich otvorov*).
- j) **VM B+C2**. Tento model zahŕňa dva názvy so **ŠM S+ADaSa**: *Priepasť IP (Istý pich)* a **ŠM S+SV**: *Jaskyňa neviem*. Posledný názov vznikol na základe otázky: „Ako sa volá táto jaskyňa?“ „Neviem.“
- k) **VM B+(C2)** zastupuje jedno speleonymum so **ŠM S+(SNUM)**: *Priepasť troch*.
- l) **VM C2+C1**. Model sa obmedzuje na jeden názov so **ŠM ADd+S** a **ŠT -ený**: *Zavalený tunel*.
- m) **VM C2+(C1)**. Model zastupuje iba jeden názov so **ŠM Sd+(ADda+S)**: *Dobývka Fe rúd*. V danom názve pozorujeme využitie chemickej značky *Fe* zastupujúcej adjektívum „železných“.
- n) **VM C1+C2+B**. Daný model vytvára jeden názov so **ŠM AD+ADd+S**: *Suchá festivalová jaskyňa* (*festivalová* „oslavná“; oslava nového objavu).

Základný vzťahový model A (VM A; typ *Veľká lúka, Homola, Gombasecká jaskyňa*)

Do základného vzťahového modelu A sme zaradili celkovo 273 speleoným. Daný model obsahuje speleonymá vyjadrujúce *polohu/lokaliáciu* podzemného objektu v teréne. Relačným objektom sa stávajú iné **anojkonymá**, pomenúvajúce objekty, na ktorých, resp. v susedstve ktorých sa podzemný objekt nachádza (napr. SN. *Bujná* < CHN. *Bujná*; SN. *Priepasť pod Veterníkom* < OR. *Veterník*); **hydronymá** (názvy krasových vyvieraciek, menších tokov), ktoré odkazujú na vodné objekty priamo súvisiace s podzemným objektom, vo väčšine prípadov známe skôr ako samotné jaskyne (napr. SN. *Miškov potok* < VN. *Miškov potok*), ktoré boli pri výskume vyvieraciek objavené; **ojkonymá**, odkazujúce na obce a ich časti, v blízkosti alebo v katastri ktorých sa objekt nachádza (*Ardovská jaskyňa* < ON. Ardovo). V prípade ojkony ako motivujúcich proprií je namiesto všeobecnejšieho príznaku „poloha“ vhodnejšie hovoriť o „príslušnosti“ ku katastru/k územiu konkrétnej obce, resp. jej časti. Vzhľadom na mimojazykové okolnosti tu však dominuje lokalizačný faktor (na rozdiel od posesivity vo forme vlastného privlastňovania, t. j. objekt ako majetok obce). Relačný objekt je v základnom vzťahovom modeli A vyjadrený prevažne propriálne, môže však mať aj apelatívny pôvod (napr. *Maša* < apel. *maša* „huta“, *Priepasť pri ceste* < apel. *cesta*). V tejto kategórii sa často realizuje transonymizácia, ale aj iné formy medzipropriálnych presunov sprevádzané rozmanitými slovotvornými, morfológickými a inými premenami motivujúceho propria. Presný zoznam motivujúcich proprií konkretizujeme pri jednotlivých speleonymách v nasledujúcej kapitole, venovanej problematike medzipropriálnych vzťahov (v ďalšom texte tejto kapitoly uvádzame motivujúce propria v zátvorke iba v nevyhnutných prípadoch).

Základný vzťahový model A napíňa jednočlenný model a rozvíjajú nasledujúce viacčlenné modely (vrátane štruktúrnych modelov):

- a) **VM A** – ide o najpočetnejší model (81 SN.). Člen **A** tu vyjadruje lokalizáciu objektu. Z hľadiska formálnej štruktúry je najfrekventovanejším

modelom **ŠM S**, v ktorom **S** označuje (s výnimkou jedného prípadu s apelatívnym pôvodom) iné (aj dvojčlenné) proprium a odkazuje na transonymizáciu: *Čerje, Dielik, Homoľa, Šajba, Šarkanica, Šingliarka, Kadlub, Tatričky, Teplica, Vahan, Kira, Krompla, Burda, Studňa, Mál, Lavička, Badžizer, Ordon, Ortováň, Pletenica, Bujná, Michňová*¹⁵, *Bo-dolová, Dráblová, Javoriny, Kášter, Slaniniarka, Pätročnica, Zlatnica, Duča, Hlinica, Skalístý potok, Šiklavá skala, Borišove včely, Veľká lúka, Veľká Stožka, Závodná vyvierkačka, Hučiaca vyvierkačka, Miškov potok, Stratený potok, Hradná vyvierkačka, Suchá vyvierkačka, Kostolná lúka, Zadná Ťuturiková, Dve lúčky, Veľký Malinčiak, Župkova Magura, Podbanište*. Apelatívny pôvod má SN. *Maša* v katastri Tisovca (< *maša* „huta“, apelatívne pomenovanie tisovskej železiarne; podzemný objekt bol objavený v 19. storočí priamo v areáli železiarne).

Podobný charakter, z formálneho aspektu doplnený o číslicu, má aj **ŠM S+No**: *Daždovnica I, Kochy 1, Burda 2, Burda 3, Šafárka 1, Martincova I, Hradová 2, Hradová 3, Hradová 7, Hradová 8, Malá Stožka 1, Malá Stožka 3, Pavelkovo 1, Pavelkovo 3, Voniaca 1, Voniaca 2, Hincava 7, Hoľa I, Veľký Kamenec I, Vyvierkačka I, Kolónia II*¹⁶ (posledné dva názvy majú apelatívny pôvod – apel. *vyvierkačka, kolónia*). K tomuto štruktúrnemu modelu zaraďujeme aj SN. *Sitárka jeden, Sitárka dva* (< CHN. *Sitárka*), v ktorých sú určité základné číslovky (v rámci „pracovného pomenovania“) graficky vyjadrené slovom namiesto číslice. Osobitným prípadom sú SN. *Kečovská vyvierkačka 2* a *Kečovská vyvierkačka 3*, v rámci ktorých je číselná hodnota prítomná aj v motivujúcom propriu (< VN. *Kečovská vyvierkačka II, Kečovská vyvierkačka III*).

15 Podľa jaskyniara Dušana Hutku z Tisovca však môže ísť aj o skomoleninu *Michňová* < *Mníchova*, a to v súvislosti s cirkevnými majetkami (elektronická komunikácia zo 17. 10. 2021). Z kartotéky terénnych názvov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV však máme doklad aj na oronymum/chotárny názov *Michnová* (charakterizované ako „hora“), pričom názov *Michňová* (vrch) sme zaznamenali aj v inom zdroji (napr. Kolačná – Padúch, cit. 27. 10. 2021).

16 Podľa jaskyniara Gabriela Lešínskeho sa na danom mieste v minulosti nachádzala banská kolónia (elektronická komunikácia z 29. 10. 2021).

Z hľadiska početnosti nasleduje **ŠM SAdD+No** so **ŠT -na**: *Chotárna 2* (< apel. *chotár*) a **ŠT -ová**: *Šiancová 1* (< CHN. *Šiance*), *Lipová II* (podľa starých líp v okolí jaskyne), **ŠM Sd**: *Vernárka* (< ON. *Vernár*), *Dúbravica* (< CHN. *Poli dúbravíc*). Na jeden prípad sa obmedzujú **ŠM SAdD**: *Chotárna* (< apel. *chotár*) a **ŠM SAdD***: *Machnatá* (t. j. „Machnatá jaskyňa“ < OR. *Machnatá dolina*).

- b) **VM A+B**. Druhý najčastejší model (79 SN.), v ktorom základný člen **A** vyjadruje lokalizáciu a **B** druhové označenie podzemného objektu, napr. *Jelšavská jaskyňa* (< ON. *Jelšava*), *Hraničná priepať*. Zo štruktúrneho hľadiska sa primárne naplňa prostredníctvom **ŠM AdD+S** so:

ŠT -ká, -ka: *Drienocká jaskyňa*, *Lubenicka priepať*, *Humenecká jaskyňa*, *Gemersko-teplická jaskyňa*, *Gombasecká jaskyňa*, *Kysacká jaskyňa*, *Drienovecká priepať*, *Galmuská diera*, *Jovická priepať*,

ŠT -ská, -ska, -ský, -an-ská: *Hrušovská jaskyňa*, *Drienovská jaskyňa*, *Hačavská jaskyňa*, *Jelšavská jaskyňa*, *Pílanská jaskyňa*, *Suchodolská jaskyňa*, *Tisovská jaskyňa*, *Chvalovská jaskyňa*, *Kopská jaskyňa*, *Hucínska jaskyňa*, *Ardovská jaskyňa*, *Hronský paleoponor*, *Kavečanská jaskyňa*, *Furianovská priepať*, *Špaňopolská jaskyňa*, *Stratenská jaskyňa*,

ŠT -ian-ska: *Hrončianska jaskyňa*,

ŠT -ov-ská: *Drienkovská priepať* (z neoficiálnej slovenskej podoby maď. ON. *Derenk – Drienky*),

ŠT -ová, -ový: *Stredová priepať*, *Okrajová priepať*, *Okrajová jaskyňa*, *Lipová priepať*, *Brezová priepať*, *Klenova (!) priepať*, *Jedličková jaskyňa*, *Lipový most* (metaforicky),

ŠT -ná: *Hradná priepať* (< OR. *Hrad*), *Susedná priepať*, *Hraničná priepať*, *Južná jaskyňa*, *Zadná diera*, *Zadná jaskyňa*.

Uvedený vzťahový model obsahuje aj speleonymá, v ktorých určujúci člen **AdD** v rámci štruktúrnych modelov nie je odvodeným

slovom v pravom zmysle, keďže tu z hľadiska medzipropriálneho presunu dochádza k elipse určovaného (ojedinele i niektorého určujúceho) člena dvoj-, prípadne aj viacčlenného názvu – onymického motivanta. Nastáva tu predovšetkým elidovanie druhového označenia motivujúceho propria typu *lúka, vrch, prameň, dolina* a i. (s výnimkou OR. *Brestová*, ktoré sme v dostupných zdrojoch zaznamenali bez druhového určenia *dolina*), v onymickom motiváte nahradené druhovým označením *jaskyňa, priepasť, diera* a pod. (podľa charakteru objektu). V motiváte sa teda buď zachová pôvodná podoba adjektíva, alebo dôjde iba k zmene na úrovni morfologickej kategórie rodu. Daný štruktúrny model sa teda môže vyjadriť formou **ŠM ADd*+S** (pozri na s. 20) a patria doň speleonymá: *Mlynská jaskyňa* (< VN. *Mlynský prameň*), *Čertova jaskyňa* (< OR. *Čertov most*), *Panská priepasť* (< CHN. *Panský les*), *Čikova diera* (< CHN. *Čikova lúka*), *Krulova baňa* (< OR. *Krulova dolina*), *Travertínová jaskyňa* (k. ú. *Hačava*; < VN. *Travertínová vyvieraciačka*), *Kláštorná jaskyňa* (< OR. *Kláštorná roklina*), *Brestová jaskyňa* (< OR. *Brestová*), *Lastovičia jaskyňa* (< OR. *Lastovičia skala*), *Gačovská jaskyňa* (< OR. *Gačovská skala*), *Sokolia jaskyňa* (< OR. *Sokolina dolina*), *Čertova jaskyňa* (< OR. *Čertova dolina*), *Čertova diera*, *Čertova jaskyňa* (< OR. *Čertova sihoť*), *Pstružia jaskyňa* (< VN. *Pstružia vyvieraciačka*), *Vápenná jaskyňa* (< CHN. *Meszes-völgy* „Vápenná dolina“), *Dubová priepasť* (< OR. *Tölgyestető* „Dubový štít“), *Strieborná jama* (< OR. *Strieborné, Strieborník*), *Krásnohorská jaskyňa* (< ON. *Krásnohorská Dlhá Lúka*), *Havrania priepasť* (< OR. *Havrania skala*), *Anjelská priepasť* (< HN. *Angyal út* „Anjelská cesta“), *Jašteričia priepasť* (< CHN. *Jašteričia lúka*), *Mestská priepasť* (< OR. *Városvölgy* „Mestská dolina“; maď. variant je *Városvölgy-zsomboly*), *Macova jaskyňa* (< OR. *Macov vrch*), *Vlčia jama* (< CHN. *Farkasi psz.* [puszta]). Podobný charakter má aj **ŠM AD*+S**, do ktorého sme zaradili dva názvy: *Fialová jaskyňa* (< OR. *Fialový vrch*), *Pustá priepasť* (< CHN. *Pustý vrch*).

Osem speleoným charakterizuje **ŠM ADd+S+No** so **ŠT -ský, -ská**: *Hámorská jaskyňa 1, Hámorská jaskyňa 2* (< ON. *Hámor*), *Kečovský*

ponor I, Kečovský ponor II, Kečovská vetva I, Kečovská vetva II (< ON. Kečovo), **ŠT -ová**: *Svahová jaskyňa 2* a **ŠT -ná**: *Západná priepasť I*.

ŠM ADd*+S+No sa od vyššieho **ŠM ADd*+S** odlišuje iba prítomnosťou číslice určujúcej poradie objektu pomenovaného totožným propriom: *Župkova jaskyňa II* (< OR. Župkova Magura), *Mochnatá jaskyňa I* (< OR. Machnatá dolina), *Závozná priepasť I* (< ON. Závozná, dnes názov horárne).

- c) **VM B+(A+A)**, obsahujúci 47 speleoným, v ktorom **B** vyjadruje druhové označenie objektu, **A** polohu objektu vyjadrenú predložkou a **A** relačný objekt (vyjadrený propriálne, ojedinele apelatívne), napr. *Jaskyňa na Kečovských lúkach*. Na formálnej úrovni sa realizuje prevažne ako **ŠM S+(P+S)**: *Priepasť nad Turňou, Jaskyňa nad Kadlubom, Jaskyňa nad Zádielskou chatou, Jaskyňa nad Hájom, Jaskyňa vo Ferteši, Priepasť nad Bôrkou, Priepasť na Palante, Priepasť pod Hajagošom, Jaskyňa pod Hadovníkom, Priepasť pod Veterníkom, Priepasť vo Veľkej záhrade, Priepasť pri Malej ladnici, Jaskyňa pod Čertovou dierou, Jaskyňa za Čertovým mostom, Priepasť pod Hájskou vyhlídkou, Jaskyňa nad Travertínovou vyvieracťou, Jaskyňa na Kečovských lúkach, Priepasť pod Veľkým Ostrým, Priepasť v údolí Szalayovho jazera, Priepasť na Turnianskom hradnom vrchu, Jaskyňa pod Klakom, Jaskyňa v Lopušnom, Jaskyňa za Bôrovou, Jaskyňa za Skalickou, Priepasť v Homoli, Závrt na Javorine, Závrt na Slovinskej skale, Jaskyňa na Pelci* (< CHN. Na Pelci; v tomto prípade má predložkový charakter aj samotný chotárny názov), *Jaskyňa v Skale, Jaskyňa v Drieňovej, Jaskyňa pod Hrádkom, Jaskyňa pod Marvanom, Jaskyňa pod Zálomom, Jaskyňa v Drienovskom kameňolome, Jaskyňa pri Zlatej diere, Jaskyňa pri Maruškinom jarku, Jaskyňa pri Holom vrchu, Jaskyňa pod Deškovým hradom, Priepasť na Malom Jeleňom vrchu*. Okrajové zastúpenie má **ŠM S+(P+S)+No**: *Priepasť nad Červeným kameňom I, Priepasť v Železnej doline 1, Jaskyňa nad Okrúhlou 1, Jaskyňa nad Okrúhlou 2, Jaskyňa pod Barbolicou 1, Jaskyňa v Teplej dolinke II, Jaskyňa v Havranej skale I, Jaskyňa v Goluvke 3*.

- d) **VM B+(A+B)** označuje názvy obsahujúce druhové určenie podzemného objektu (**B**) a polohu objektu vyjadrenú predložkou (**A**) vzhľadom na iný objekt pomenovaný apelatívom (**B**), napr. *Jaskyňa pod lieskou* (22 SN.). Formálnu štruktúru reprezentuje **ŠM S+(P+S)** typu *Priepasť pod koreňom, Jaskyňa pod lieskou, Jaskyňa pod valom, Jaskyňa v prepadlisku, Diera v streche, Priepasť v kosodrevine, Priepasť pri ceste, Priepasť pri borovici, Jaskyňa v tiesňave, Jaskyňa v pastierni, Jaskyňa nad kameňolomom, Jaskyňa na skale, Jaskyňa pod hradom, Jaskyňa pod javorom, Jaskyňa nad košiarom, Jaskyňa pod balvanom, Ponor pri napájadle*. Na štyri speleonymá sa obmedzuje **ŠM S+(P+S)+No**: *Priepasť pri salaši 1, Priepasť pri salaši 2, Diera v brale 1, Jaskyňa nad vodopádmi I*, na jeden názov **ŠM S+(P+S+No)**: *Priepasť na kóte 601*.
- e) **VM CI+B+(A+A)** prezentuje štvor- a viacčlenné speleonymá (11 SN.), ktoré obsahujú druhové určenie (**B**) rozšírené o prívlastok (**CI**) a polohu objektu vyjadrenú predložkou (**A**) vzhľadom na iný objekt pomenovaný propriom (**A**). Prezentujú ho **ŠM AD+S+(P+S)**: *Stará jaskyňa pri Kolovej veži, Nová priepasť pri Zbojníckej, Veľká jaskyňa na Radzime, Veľká priepasť pod Radzimom, Veľká jaskyňa v Lipovej*, **ŠM ADd+S+(P+S)**: *Ladová jaskyňa pod Havraňou skalou, Líščia diera pri Silici, Farebná priepasť pod Špičákom, Veterná diera na Vlčom vrchu, Dvojvchodová jaskyňa v Hradovej*, **ŠM ADd+S+(P+S)+No**: *Skalná diera v Čingove II*.
- f) **VM A+A** (7 SN.) zahŕňa 3 speleonymá, ktoré sú zložené z dvoch rôznych proprií (anojkoným) so **ŠM S+S**: *Ardóčka - Mikov, Dvorec Dudlavka, Skalná brána Malá Stožka*. Ďalšie štyri speleonymá patriace do tohto vzťahového modelu už súvisia s názvami jaskynných systémov, utvorenými z názvov dvoch podzemných objektov tvoriacich daný jaskynný systém (s využitím transonymizácie), so **ŠM S+S**: *Podbanište - Jaskyňa nad Kadlubom, Špaňopolská jaskyňa - Pec, Stratenská jaskyňa - Psie diery* a **ŠM S+S+No**: *Olgina priepasť - Kanálová diera I*.

- g) VM $\underline{A}+C1+B$ (6 SN.), v ktorom je základný člen (A) vyjadrený formou zhodného prívlastku utvoreného prevažne z názvu obce a odkazujúceho na katastrálnu príslušnosť podzemného objektu (s výnimkou SN. *Predná veľká jaskyňa*), charakterizujú dva štruktúrne modely: ŠM $ADd+AD+S$ typu *Kečovská biela jaskyňa*, *Lipovnícky Veľký Zombor*, *Predná veľká jaskyňa* a ŠM $ADd+ADd+S$: *Silická kvapľová jaskyňa*, *Ochtinská aragonitová jaskyňa*, *Dobšinská ladová jaskyňa*.
- h) VM $B+(\underline{A})$ (3 SN.). Viacčlenný model, v ktorom je základný člen propriálneho pôvodu vyjadrený formou nezhodného prívlastku (*Jaskyňa teplej (!) stráne* < CHN. Teplá stráň). Uplatnili sa tu dva štruktúrne modely: ŠM $S+(S)$: *Jaskyňa Červeného kameňa*, *Jaskyňa teplej stráne*; ŠM $S+(S)+No$: *Priepať Vápenného vrchu I*.
- i) VM $B+(\underline{A}+C1+B)$ obsahuje tri názvy so ŠM $S+(P+NUM+S)$: *Priepať pri troch hroboch* a ŠM $S+(P+ADd+S)$: *Jaskyňa pri ladovej jame*, *Priepať pod hradovou lúkou*.
- j) Na dva názvy sa obmedzuje VM $\underline{A}+C1$ so ŠM $ADd+Sd$: *Silická ladnica*, *Hrušovská peňažnica*.
- k) Ďalšie vzťahové modely sa obmedzujú na jeden názov: VM $B+\underline{A}$, v ktorom je základný člen propriálneho pôvodu rozšírený o druhové určenie a spája sa so ŠM $S+S$: *Priepať Lázkô*; VM $A+\underline{A}$ so ŠM $S+ADd$: *Šesť studní-horná*; VM $B+(\underline{A}+B+B)$ so ŠM $S+(P+S+S)$: *Priepať na dne závrtu*; VM $B+(\underline{A}+B+A)$ so ŠM $S+(P+S+S)$: *Jaskyňa v ponore Jašteričieho jazera*; VM $B+(\underline{A}+C1)$ so ŠM $S+(P+S)$: *Jaskyňa pod krídlom*; VM $C1+(\underline{A}+A)$ so ŠM $Sd+(P+S)$: *Demänovka pod Studňou*; VM $C2+B+(\underline{A}+A)$ so ŠM $ADd+S+(P+S)$: *Zvonivá priepať pri Červenom kameni*; VM $B+(\underline{A}+D)$ so ŠM $S+(P+S)$: *Jaskyňa pri Ridžoňovcoch* (< rodinné meno *Ridžoňovci* – majitelia pozemku, na ktorom sa objekt nachádza). Špecifický charakter má neštandardizovaný názov *Klen-Szalayova jaskyňa*, ktorý môžeme modelovo vyjadriť ako VM $\underline{AA}+B$ a formálne v podobe ŠM $SADd^*+S$.

Vstup do daného objektu sa nachádza pri kmeňoch klenov v časti chotára nazývanej ako *Szalaytó-völgy* („Údolie Szalayovho jazera“). S názvom jaskynného systému sa spája VM A+A+A so ŠM S+S+S: *Domica - Čertova diera - Stará Domica*.

- l) V poslednom bode uvádzame problematické speleonymá *Jaskyňa Kečovských prameňov I* a *Jaskyňa Kečovských prameňov II*, ktorých motivácia primárne súvisí s polohou či lokalizáciou, hoci počas výskumu sa nám nepodarilo zaznamenať proprium *Kečovské pramene*, iba *Kečovská vyvieracia* (názov objektu s niekoľkými vývermi; porovnajme varianty prvého speleonyma – *Stará vyvieracia*, *Kečovská vyvieracia I*). Modelovo ich teda môžeme vyjadriť v podobe VM B+(A+B) a ŠM S+(ADd+S)+No.

Základný vzťahový model D (VM D; typ *Milada*, *Majkova jaskyňa*)

Daný model sa uplatnil v 67 prípadoch. Patria doň speleonymá vzniknuté z antroponým a apelatív označujúcich osoby alebo skupinu osôb. Tento vzťahový model charakterizuje všeobecne chápaný motivačný príznak „posesivita a iný vzťah k osobe“ (Čí?). V prípade speleonym však nemožno hovoriť o vyjadrení užšej posesivity, teda „vlastného privlastňovania“ (Zimek, 1960, s. 132), súvisiaceho s osobným majetkom, vlastníctvom, ako to býva v niektorých kategóriách anojkoným (napr. chotárnych názvov). Pre túto onymickú kategóriu sú charakteristické predovšetkým dedikačné alebo honorifikačné názvy vzniknuté z antroponým (priezvisk, krstných mien, prezývok) označujúcich objaviteľov, ich manželky, priateľky, synov alebo dcéry, jaskyniarov, podporovateľov speleologického výskumu, vedcov a pod. Niektoré názvy sú staršieho pôvodu a pochádzajú od miestneho obyvateľstva (t. j. tvoria súčasť neoficiálnej alebo živej toponymie), pričom dnes už nie je známe, aký konkrétny motivačný vzťah má dané osobné meno k názvu podzemného objektu (napr. SN. *Marciho diera*, ktoré je prekladom pôvodného maď. názvu *Marci-lyuk*). Z hľadiska „inému vzťahu k osobe“ tu teda môžeme najčastejšie hovoriť o uplatnení motivačného

príznamu „pamätnosť“. Daný vzťahový model charakterizujú prevažne jedno-, dvoji- a ojedinele i viacčlenné názvy.

Základný vzťahový model **D** naplňa jednočlenný model a rozvíjajú viacčlenné modely (vrátane štruktúrnych modelov) s nasledujúcim poradím z hľadiska frekvencie:

- a) **VM D+B**, kde **D** vyjadruje širší (resp. nepravý) posesívny vzťah (k osobe alebo skupine osôb pomenovanej propriom alebo apela-tívom) a **B** druhové označenie objektu, napr. *Keglevičova jaskyňa* (43 SN.). Z hľadiska formálneho vyjadrenia nadobúda podobu **ŠM ADd+S** so **ŠT -ova**: *Gajdova štôlna, Majkova jaskyňa, Bačova priepasť, Samova diera, Gustova jaskyňa, Kešelova diera, Antonova jaskyňa, Koniarova jaskyňa, Keglevičova jaskyňa, Hanincova jaskyňa, Matúšova jaskyňa, Homološova diera, Takáčova jaskyňa, Pekárova jaskyňa, Pochopova jaskyňa, Bodnárova priepasť, Lukáčova priepasť, Velebova jaskyňa, Attilova priepasť, Lácova priepasť, Bartókova priepasť, Volekova jaskyňa, Hlivákova priepasť, Šingliarova priepasť, Alanova diera, Ferova jaskyňa, Daliborova jaskyňa, Danielova diera, Mníchova diera, Majda-Hrašková jaskyňa* (k danému štruktúrnemu typu [a vzťahovému modelu] zaraďujeme aj SN. *Makova jaskyňa, Dionýškova jaskyňa*, hoci nepoznáme ich presnú motiváciu), **ŠT -eho, -ého**: *Ladzianskeho jaskyňa, Nišponského jaskyňa*, **ŠT -ská**: *Babská diera, Vojenská jaskyňa*, **ŠT -ina**: *Olgina priepasť*, **ŠT -ia**: *Babia diera*. S tromi názvami sa spája **ŠM Sd+S** so **ŠT -ho**: *Berciho diera, Marciho diera, Husleho jaskyňa*. Okrajovo sa uplatnili **ŠM ADd+S+No**: *Gordánova jaskyňa I* a **ŠM Sd+S+No**: *Marciho jaskyňa II*.
- b) **VM D** (14 SN.), kde sa **D** spája so širším posesívnym vzťahom (dedikácia/honorifikácia), ktorý možno formálne vyjadriť prostredníctvom štyroch štruktúrnych modelov. Prvým je **ŠM S**, kde **S** zastupuje antroponymum, ktoré sa transonymizovalo do speleonyma: *Gabriela, Milada, Leontína, Daxner, Matilda, Erňa, Garlika, Ladka, Viktória*. K tomuto vzťahovému modelu zaraďujeme aj SN. *Domica* (pôvodne *Domitza lyuk*, dnes *Stará Domica* [Droppa, 1961, s. 78]), hoci podľa

J. Skutila (1962, s. 10) ide vlastne o *Domicovu jaskyňu*, resp. *dieru*. Nasleduje **ŠM Sd** so **ŠT -ka**: *Bobačka* (< priezvisko *Bobák*, resp. rodné meno *Bobákovci*), *Piljanka* (< priezvisko *Piljan*); **ŠM S+No**: *Daxner 3* a **ŠM Sd+No**: *Husleho 2*.

- c) **VM B+(D)** (5 SN.), v ktorom **B** vyjadruje druhové označenie objektu a **D** širšiu posesivitu, formálne vyjadrený **ŠM S+(S)**: *Priepasť geodetov*, *Priepasť abstinentov*, *Priepasť bratrancov* a **ŠM S+(NUM+S)**: *Jaskyňa dvoch kamarátov*, *Jaskyňa troch sráčov*.
- d) **VM D+CI** sa obmedzuje na dve propriá. Člen **D** tu označuje (širší) posesívny vzťah a **CI** metaforické označenie podzemného objektu. Daný vzťahový model sa realizuje prostredníctvom **ŠM ADd+Sd** so **ŠT -ovie**: *Kupčovie izbička* a **ŠM ADd+S** so **ŠT -ina**: *Katkina brána*.
- e) Na jeden názov sa obmedzujú modely **VM D+C2** so **ŠM ADd+Sd** a **ŠT -ova**: *Zikmundova jednička*, **VM D+CI+B** so **ŠM ADd+NUMd+S**: *Fabiánová dvojité priepasť* a **VM C2+(D)** so **ŠM S+(S)**: *Úkryt žien* (využitie počas 2. svetovej vojny).

Základný vzťahový model B (VM **B**; typ *Studňa*)

V analyzovanom súbore ide o najmenej zastúpený model (3 SN.), čo úzko súvisí s abstrahovaním od druhového označenia (ako základného člena) pri zaraďovaní skúmaného materiálu do vzťahových modelov. V opačnom prípade by dosahoval najvyššiu frekvenciu, keďže druhové označenie väčšiny speleoným je formálne vyjadrené konkrétnou lexémou. Vzhľadom na odlišný mimojazykový charakter speleoným a napríklad hydroným sme do základného vzťahového modelu B nezaradili speleonymá, ktoré by mohli odkazovať na onymický obsahový príznak prítomnosti iného objektu (v hydronymii napríklad motivácia prítomnosťou rôznych geomorfologických útvarov a iných objektov [porast, miesto výskytu živočíchov], cez ktoré vodný tok preteká, typu *Laz* [potok preteká *lazom*], *Majerská dolina*, *Brezina* [tok preteká

miestom porasteným brezou]; t. j. *Čo tam je?*)¹⁷. Tieto príznaky sme zatriedili do iných základných vzťahových modelov (napr. *Kolónia II* vo **VM A**; t. j. *Kde sa nachádza vstup do podzemného objektu?*). **VM B** totiž chápeme ako model vyjadrujúci priame označenie podzemného objektu. V skúmanom súbore sa vyskytuje iba jeden model – **VM B**, štruktúrne reprezentovaný **ŠM S**: *Zombor* (z maď. *zsomboly* „šachtová, zvislá jaskyňa“), *Studňa* (Tis.) a *Pec* (apel. *pec* „erozívny závrť vo vápen-covom podloží“).

17 Porovnaj Sičáková, 2011, s. 27 – 31.

2.4. Záver

Na pozadí zvolených metodologických východísk, predstavených v podkapitole 2.2., majú v skúmanom súbore dominantné postavenie základné vzťahové modely **VM C** a **VM A**. Súbor neštandardizovaných speleoným Slovenského rudohoria teda charakterizujú motivačné príznaky odkazujúce na vlastnosti podzemných objektov a následne na ich polohu a lokalizáciu v teréne (čo vyplýva z ich geomorfologického charakteru). Výrazne nižšie frekvenčné zastúpenie majú motivačné príznaky vyjadrujúce posesivitu a iný vzťah k osobe, ale predovšetkým bezprostredné vyjadrenie druhu objektu, ktorý má vo viacčlenných názvoch z hľadiska motivácie sekundárne postavenie, a to v prospech určujúceho člena ako nositeľa diferencných príznakov. V základnom vzťahovom modeli **C** zohráva z kvantitatívneho hľadiska významnú pozíciu dvojčlenný **VM C1+B**, vyjadrujúci charakter objektu a formálne sa realizujúci predovšetkým ako **ŠM ADd+S** typu *Rúrovitá jaskyňa*, a **VM C2+B**, motivačne vyjadrujúci dej, činnosť či okolnosť, so základným **ŠM ADd+S** typu *Nedelná priepasť*. V rámci základného vzťahového modelu **A** stojí v popredí model **VM A** s najčastejším **ŠM S** typu *Pletenica*, spojený predovšetkým s procesom transonymizácie, ďalej **VM A+B** s vyjadrením lokalizácie v základnom člene a formálne prezentovaný **ŠM ADd+S** typu *Jelšavská jaskyňa* a **VM B+(A+A)**, v ktorom základný člen naznačuje polohu podzemného objektu voči inému (relačnému) objektu pomenovanému propriom, jazykovo stvárnenú predložkovým spojením so **ŠM S+(P+S)** typu *Jaskyňa pod Hrádkom*. Dvojčlenný **ŠM ADd+S** je z formálneho hľadiska najfrekventovanejším štruktúrnym modelom v opisovanej speleonymii. Vo vybraných prípadoch komplikuje výber pomenovacích motívov aktuálne (z hľadiska štandardizácie nesystémové) jazykové stvárnenie neštandardizovaných speleoným s charakterom pracovných označení lokality.

Pri komparácii modelovej analýzy súboru z celej geomorfologickej oblasti Slovenského rudohoria s modelovou analýzou speleoným Slovenského krasu (Rožai, v tlačí), tvoriaceho integrálnu súčasť daného

horského územia, pozorujeme výraznú zhodu z hľadiska frekvenčného poradia jednotlivých základných vzťahových modelov (**VM C**, **VM A**, **VM D**, **VM B**). Drobné odlišnosti nastali iba v prípade poradia najfrekventovanejších modelov v rámci základného vzťahového modelu **A** (v Slovenskom krase bolo poradie nasledovné: **VM A+B**, **VM A** a **VM B+(A+A)**) a základného vzťahového modelu **C** (v Slovenskom krase je na tretej pozícii **VM C1+A**, v celom Slovenskom rudohorí **VM C1**). Aj z formálneho hľadiska dominuje v oboch súboroch rovnaký štruktúrny model: **ADd+S** (typu *Stredová priepasť*). Významná zhoda v porovnávaných súboroch naznačuje prítomnosť rovnakých tendencií pri pomenúvaní podzemných priestorov, pričom ich nadregionálnu platnosť pre celé slovenské (resp. aj širšie západoslovenské) územie by bolo možné potvrdiť prostredníctvom výsledkov modelovej analýzy speleoným z iných krasových oblastí Slovenska (resp. aj susedného Česka či Poľska). Potvrdenie týchto tendencií by viedlo k vymedzeniu charakteristických modelových črt speleonymie v komparácii s inými kategóriami toponým (hydronymami, ojkonymami a i.).

3. SPELEONYMIA SLOVENSKEHO RUDOHORIA Z HĽADISKA MEDZIPROPRIÁLNYCH VZŤAHOV (Gabriel Rožai)

3.1. Teoretické východiská

Doterajší onomastický výskum poukazuje na úzke väzby medzi jednotlivými onymickými kategóriami, čoho dôkazom je existencia termínu *transonymizácia*, resp. aj termínov (*trans*)onymická derivácia (Imrichová, 2015, s. 277), *iradiácia* (Šmilauer, 1963, s. 163 – 165; Podolskaja, 1978, s. 63) alebo (v rámci toponymického priestoru) *kontaktný prenos* či *toponymická metonymia* (Otin, 1997, s. 195). Podstata transonymizácie spočíva v prechode propria z jednej onymickej triedy do inej so zachovaním statusu propriálnosti (Imrichová, 2015, s. 276; Šrámek, 2003 – 2004, s. 505; Podolskaja, 1978, s. 152). Uvedená (elementárna) definícia transonymizácie vychádza z kategórie pôvodu. R. Šrámek zároveň dopĺňa, že rozhodujúci impulz použitia jedného druhu propria pri vzniku iného propria nevychádza z apelatívneho sémového prvku, ale z prvku propriálnej povahy (Šrámek, 1999, s. 56).

V súčasnosti prebieha vedecká diskusia o vymedzení transonymizácie z formálneho hľadiska. Časť slovenských i zahraničných onomastikov, napr. M. Imrichová (2015), J. Krško (2014, s. 27), L. Garáčovská (2010), A. V. Superanskaja et al. (2007), I. Valentová (2012, s. 328), v starších prácach aj R. Šrámek (1999), sa vo svojich koncepciách prikláňa k chápaniu daného termínu ako procesu, pri ktorom nedochádza k zmene formálnej štruktúry fundujúceho propria (antroponymum *Gabriela* > speleonymum *Gabriela*). Výsledkom takto chápanej transonymizácie je „zmena onymickej designácie (obsahového modelu) a vznik homonymie“ (Imrichová, 2015, s. 276). V prípade, že

motivujúce proprium (ďalej aj MP) podlieha aj formálnym premenám prostredníctvom derivatologických procesov, je podľa M. Imrichovej vhodnejšie hovoriť o (trans)onymickej derivácii, teda o „tvorení nového propria z už v jazyku existujúceho propria“. V danom prípade totiž „ide o motivovanosť propriom, nie o presun z jednej triedy do druhej“ (Imrichová, 2015, s. 277). Podobný terminologický prístup uplatňuje aj J. Krško (2014, s. 26), ktorý konštatuje: „K onymickej derivácii možno zaradiť aj tvorenie proprií z iných proprií (...), ale s využitím ďalších slovo tvorných procesov, ktorými sa mení štruktúra nového propria“.

Iní autori, napr. J. Bauko (2008), M. Ološtiak (2010, s. 216 – 217), V. Blanár (2008, s. 29), A. Ju. Dolganova (2006), N. V. Podolskaja (1990, s. 43), J. M. Tušková (2012) či Ju. O. Karpenko (1990), pripúšťajú pri prechode propria do inej onymickej triedy aj formálne (slovo tvorné, morfológické, resp. aj syntaktické) zmeny. O takomto širšom poňatí transonymizácie neskôr uvažuje aj R. Šrámek, ktorý na pozadí formálnych kritérií navrhuje rozlišovať tzv. čistú transonymizáciu zachovávajúcu východiskovú formu propria a rozšírenú transonymizáciu sprevádzanú morfematicko-štruktúrnymi obmenami typu hydronymum *Svitava* > ojkonymá *Svitavy*, *Svitávka* (Šrámek, 2003 – 2004, s. 506). Akceptácia formálnych zmien však vylučuje vznik onymickej homonymie spojenej s užším vymedzením termínu. Obdobný prístup k chápaniu tohto procesu uplatňuje aj N. V. Podolskaja či Je. S. Otin; na rozdiel od R. Šrámka však nehovoria o čistej a rozšírenej, ale o sémantickej alebo absolútnej (bezafixálnej) a gramatickej alebo zmiešanej transonymizácii (Otin, 2003, s. 60; Podolskaja, 1990, s. 43).

Niektorí autori venujú pozornosť aj ďalšej špecifikácii a typologizácii rozšírenej transonymizácie. J. M. Tušková (2012, s. 326, 327), v nadväznosti na model R. Šrámka, navrhuje doplniť rozšírenú transonymizáciu okrem morfematicko-štruktúrnych obmien aj o tzv. lexikálne rozšírenie spojené so vznikom viacslovného transonyma typu ojkonymum *Brno* > chrématonymum *Autosalón Brno*. M. Ološtiak, prístupujúci ku klasifikácii spôsobov tvorenia proprií cez prizmu

teórie lexikálnej motivácie, rozlišuje z hľadiska štruktúry tri transonymizačné typy: jednoduché (bez zmeny formy, ale s možnou zmenou morfológických charakteristík, napr. priezvisko *Ondrejka* > chotárný názov – lúka *Ondrejka*), ale aj slovotvorné (typu toponymum *Orava* > antroponymum *Oravec*) a abreviačné (typu antroponymum *Jozef Majšniar* > chrématonymum *JOMA*) (Blanár, 2008, s. 29; Ološtiak, 2010, s. 216 – 217). I. Valentová (2012, s. 326 – 327) uvažuje o členení proprií utvorených rozšírenou transonymizáciou na základe zmien prebiehajúcich v rámci jednotlivých jazykových rovín: propriá s hláskoslovnými zmenami (typu úradné priezvisko *Uhlár* > živé rodinné meno *Uhrialeje*¹⁸); propriá s morfológickými zmenami, napr. so zmenou pádu (oronymum *Vrch* > chotárný názov *Do Vrchu*) alebo čísla (antroponymum *Balko* > hydronymum *Balky*); propriá utvorené rôznymi slovotvornými postupmi, najmä sufixáciou (typu ojkonymum *Levice* > pragmatonymum *Levická tehla*); syntakticky utvorené propriá (typu antroponymá *Peter, Lucia* > ideonymum *Peter a Lucia*). Okrem toho uvádza, že každý druh proprií disponuje v procese (rozšírenej) transonymizácie špecifickými typmi formálnych zmien (pre logonymá je napríklad typické abreviačné tvorenie; okrem neho sa objavuje aj cudzojazyčný preklad fundujúceho propria, jeho skracovanie a pod.). Zároveň dopĺňa, že pri širšom chápaní transonymizácie sa môže daný proces obmedziť aj na niektorý člen viacčlenného propria, napr. terénny názov *Háj* > hydronymum *Hájsky potok*. V tomto prípade sa fundujúce proprium stáva iba jedným z komponentov novoutvoreného propria (Valentová, 2012, s. 326 – 327).

Aktuálne otvorenou otázkou je aj určovanie hraníc transonymizácie so zreteľom na onymický systém. M. Ološtiak pripúšťa transonymizačnú nomináciu – v priestore tzv. *deonymického tvorenia proprií* (proprium → proprium) a z hľadiska pokusu o terminologickú hierarchizáciu toponým – výhradne medzi onymickými skupinami, do ktorých zaraďuje antroponymá, zoonymá, fytonymá, toponymá a chrématonymá

18 V tomto príklade sa realizuje aj sufixácia (Valentová, 2012, s. 326).

(Ološtiak, 2010, s. 214 – 216, 221). Motivačné kontakty medzi propriami rovnakej onymickej skupiny hodnotí ako intraonymizačnú nomináciu (v príspevku z roku 2009 však špecifikuje transonymizáciu z aspektu lexikálnomotivačnej teórie ako onymickú transmotiváciu, ktorá sa môže uplatniť aj v rovine podtried [Ološtiak, 2009, s. 503]). M. Imrichová tvrdí, že transonymizácia nastáva aj pri presune propria na iný jedinečný objekt v rámci jednej onymickej triedy (typu toponymum → toponymum), ale aj podtriedy (typu toponymum → speleonymum) a vôbec pri prechode vlastného mena „z jedného jedinečného objektu na druhý“ (Imrichová, 2015, s. 279, 281). Fundamentálnu úlohu tu totiž zohráva „fakt prenosu z jedinečného objektu na iný jedinečný objekt a onymická designácia a miera odlišnosti niektorých sémantických príznakov zreteľných až v kontexte či v použití“ (Imrichová, 2015, s. 279). S týmto chápaním sa stotožňuje aj I. Valentová (2012), N. V. Podolskaja (1978) a na základe spôsobu analýzy empirického materiálu aj J. Bauko (2008) či A. Ju. Dolganova (2006).

Empirickú časť štúdie koncipujeme v súlade so závermi prezentovanými M. Imrichovou (2015). Nabáda nás k tomu aj aktuálna dohoda v rámci terminologického vymedzenia transonymizácie na pôde Slovenskej onomastickej komisie (Valentová, 2015, s. 719). Pod termínom transonymizácia rozumieme výhradne tzv. čistú, sémantickú transonymizáciu.¹⁹ Uplatnenie iných spôsobov medzipropriálnych presunov sprevádzaných formálnymi zmenami však nepomenúvame osobitným termínom. Ponúka sa nám termín (trans)onymická derivácia, avšak jeho využitie by na základe formálnych zmien pozorovaných v skúmanom súbore viedlo k výraznému zovšeobecneniu, keďže sa tu uplatňujú aj iné ako derivatologické postupy (napr. kalkovanie). Z aspektu hraníc v rámci onymického systému zahrňame do oboch procesov aj presun propria na iný objekt rovnakej onymickej skupiny, triedy či

19 Z kategórie názvov vzniknutých transonymizáciou však nevyklúčujeme propria s grafickými a – vzhľadom na kontaktný (slovensko-maďarský) charakter územia – aj ortografickými či hláskoslovnými odchýlkami od pôvodnej podoby MP (*Kečovská vyvierka 3/Kečovská vyvierka III, Čerje/Cserje, Badžizer/Bagyizör*).

podtriedy. Východiskom formálnej analýzy sa stáva motivujúce proprium a následné premeny jeho formálnej štruktúry. V snahe zachytiť isté názvotvorné tendencie na úrovni členenia onymického systému používame ako primárne klasifikačné kritérium onymický pôvod fundujúceho propria, teda jeho príslušnosť do onymickej skupiny toponým a antroponým. V skupine toponým ešte osobitne vydeľujeme triedu anojkoným a ojkoným (so zreteľom na bohaté členenie anojkonymického priestoru a opakovanie názvotvorných postupov materiál ďalej nečleníme). Iba v kategórii anojkoným uplatňujeme aj kritérium „východiskový (zdrojový) jazyk“ MP. Ďalšie klasifikačné kritériá vychádzajú z kategórie formy. Dôraz kladieme na počet členov motivačnej dvojice a následne na slovotvorné, morfológické a iné premeny MP. Pozornosť venujeme aj mimojazykovým aspektom medzipropriálnych vzťahov.

3.2. Analýza materiálu

Speleonymá vzniknuté z toponým

V skúmanej speleonymii prebiehajú propriálne presuny z rôznych tried a podtried onymickej skupiny toponým: dochádza tu k prechodu proprií z triedy ojkoným (ďalej aj ON.) a anojkoným, v prípade anojkonymického priestoru aj z podtriedy chotárnych názvov (CHN.), oroným (OR.), hydroným (vodných názvov; VN.) a hodoným (HN.). Výnimočné nie sú ani presuny v rámci proprií rovnakej podtriedy nižšej hierarchizácie: speleonymum → speleonymum (ďalej aj SN.).

Speleonymá vzniknuté z anojkoným

Najväčšia časť miestnych speleoným motivovaná inými propriami je utvorená z anojkoným. Pri medzipropriálnych presunoch pozorujeme buď zachovávanie počtu členov MP, alebo vznik speleoným s odlišným počtom členov.

- a) V prípade nezmeneného počtu členov MP pri jeho prechode nastáva:

α) Transonymizácia: *Pletenica* (< CHN. *Pletenica*), *Lavička* (< CHN. *Lavička*), *Ordon* (< CHN. *Ordon*), *Dve lúčky* (< CHN. *Dve lúčky*), *Čerje* (< CHN. *Cserje*), *Badjizer* (< OR. *Bagyizör* [Badizör], v kartografickom zdroji z roku 1938 je však zápis *Badji zér t.* [staremapy.sk, cit. 12. 12. 2017], čo naznačuje východiskový zdroj pri onymickej nominácii), *Ortováň* (< OR. *Ortováň*, aj *Ortovány-hegy*), *Mál* (< OR. *Mál*, *Maliník*), *Bujná* (< CHN. *Bujná*, *Bulan*), *Miškov potok* (< VN. *Miškov potok*), *Päťročnica* (< VN. *Päťročnica*), *Skalistý potok* (< VN. *Skalistý potok*, aj *Skalitý potok*, *Skalný potok*), *Závodná vyvieračka* (< VN. *Závodná vyvieračka*), *Hradná vyvieračka* (< VN. *Hradná vyvieračka*), *Dielik* (< OR. *Dielik*), *Homola* (< OR. *Homola*), *Šajba* (< OR. *Šajba*, *Strelnica*), *Šarkanica* (< OR. *Šarkanica*), *Šingliarka* (< CHN. *Šingliarka*, *Šindliarka*), *Kadlub* (< VN. *Kadlub*), *Podbanište* (< CHN. *Podbanište*, aj *Pod banišče* [Orlovský, 1982, s. 242]), *Tatričky* (< OR. *Tatričky*), *Teplica* (< VN. *Teplica*), *Vahan* (< CHN. *Vahan*), *Kira* (< CHN. *Kira*, *Kiar*), *Krompl'a* (< OR. *Krompl'a*), *Burda* (z ON. *Burda*, *Nižná Burda*), *Studňa* (< CHN. *Studňa*), *Pletenica* (< CHN. *Pletenica*), *Michňová* (< OR. *Michňová*; pozri aj poznámku pod čiarou č. 15), *Bodolová* (< CHN. *Bodolová*), *Drábová* (< CHN. *Drábová*), *Javoriny* (< CHN. *Javoriny*), *Kášter* (< OR. *Kášter*), *Slaniniarka* (< OR. *Slaniniarka*), *Zlatnica* (< OR. *Zlatnica*), *Duča* (< OR. *Duča* [prepadlisko], *Duča* [vrch]), *Hlinica* (< VN. *Hlinica*), *Šiklavá skala* (< OR. *Šiklavá skala*), *Borišove včely* (< CHN. *Borišové včely*), *Veľká lúka* (< CHN. *Veľká lúka*), *Veľká Stožka* (< OR. *Veľká Stožka*), *Hučiaca vyvieračka* (< VN. *Hučiaca vyvieračka*), *Stratený potok* (< VN. *Stratený potok*, *Stračaník*), *Suchá vyvieračka* (< VN. *Suchá vyvieračka*), *Kostolná lúka* (< CHN. *Kostolná lúka*), *Zadná Ľuturíková* (< CHN. *Zadná Ľuturíková*), *Veľký Malinčiak* (< OR. *N(agy)-málnás part*, *Malinčiak*), *Župkova Magura* (< CHN./OR. *Župkova Magura*), *Kečovská vyvieračka 2* (< VN. *Kečovská vyvieračka II*), *Kečovská vyvieračka 3* (< VN. *Kečovská vyvieračka III*). Medzi speleonymá vzniknuté transonymizáciou zaraďujeme

aj propriá rozšírené o (arabskú, rímsku) číslicu (naznačujúcu „pracovný charakter“ pomenovania podzemného objektu), ktorá netvorí súčasť motivujúceho propria a zároveň ju nechápeme ako ďalší lexikálny člen novoutvoreného speleonyma (tak aj ďalej): *Daždovnica 1* (< OR. *Daždovnica*), *Kochy 1* (< OR. *Kochy*), *Burda 2*, *Burda 3* (z ON. *Burda*, Nižná *Burda*), *Šafárka 1* (< CHN. *Šafárka*), *Martincova 1* (< OR. *Martincová*), *Hradová 2*, *Hradová 3*, *Hradová 7*, *Hradová 8* (< CHN. *Hradová*), *Malá Stožka 1*, *Malá Stožka 3* (< OR. *Malá Stožka*), *Pavelkovo 1*, *Pavelkovo 3* (< CHN. *Pavelkovo*), *Voniaca 1*, *Voniaca 2* (< CHN. *Voniaca*), *Hincava 7* (< OR. *Hincava*; travertínová kopa), *Hoľa 1* (< OR. *Hoľa*), *Veľký Kamenec 1* (< OR. *Nagy-köves-bérc* „Veľký Kamenec“, *Kamenec*). Zараďujeme sem aj speleonymá, v ktorých je číselná hodnota vyjadrená slovne: *Sitárka jeden*, *Sitárka dva* (< CHN. *Sitárka*), hoci zo sémantického hľadiska tu základné číslovky plnia rovnakú úlohu ako v prípade speleoným obsahujúcich číslicu (t. j. určenie poradia).

- β) Elipsa určovaného/určujúceho člena v kategórii dvojčlenných MP. Elipsa určovaného člena spočíva vo väčšine prípadov v elidovaní druhového označenia MP typu *lúka*, *vrch*, *prameň* (a i.), ktoré je v onymickom motiváte nahradené druhovým označením *jaskyňa*, *priepasť* (podľa charakteru objektu): *Kláštorná jaskyňa* (< OR. *Kláštorná roklina*), *Lastovičia jaskyňa* (< OR. *Lastovičia skala*), *Gačovská jaskyňa* (< OR. *Gačovská skala*), *Čertova jaskyňa* (< OR. *Čertova dolina*), *Čertova diera*, *Čertova jaskyňa* (< OR. *Čertova sihoť*), *Sokolía jaskyňa* (< OR. *Sokolía dolina*), *Jašteričia priepasť* (< CHN. *Jašteričia lúka*), *Pstružia jaskyňa* (< VN. *Pstružia vyvieracka*), *Havrania priepasť* (< OR. *Havrania skala*), *Čikova diera* (< CHN. *Čikova lúka*)²⁰, *Krulova baňa* (< OR. *Krulova dolina*),

20 V tomto prípade nejde o primárnu motiváciu antroponymom, ale o sekundárnu motiváciu sprostredkovanú cez chotárny názov. S rovnakým javom sa môžeme stretnúť aj pri tvorbe hydroným (Krško, 2006a). O špecifikách vyjadrenia posesivnosti v kategórii toponým pozri aj Chomová (2011, s. 175).

Travertínová jaskyňa (k. ú. Hačava; < VN. *Travertínová vyvieracka*). Podobne ako v predchádzajúcom bode sem zaraďujeme aj speleonymá doplnené o číselný znak: *Župkova jaskyňa II* (< OR. *Župkova Magura*), *Machnatá jaskyňa 1* (< OR. *Machnatá dolina*). Tento proces môže byť sprevádzaný aj morfológickými zmenami (vzhľadom na rod druhového označenia): *Panská priepasť* (< CHN. *Panský les*), *Macova jaskyňa* (< OR. *Macov vrch*), *Fialová jaskyňa* (< OR. *Fialový vrch*), *Čertova jaskyňa* (< OR. *Čertov most*), *Mlynská jaskyňa* (< VN. *Mlynský prameň*), *Pustá priepasť* (< CHN. *Pustý vrch*); jednotlivo aj slovtvornými zmenami: *Furianovská priepasť* (< OR. *Furianov kút*, *Turianov klin*). Odlišný prípad prezentuje speleonymum *Veľká Bikfa* (< OR. *Bikkfa-tető*; bez ďalších dokladov), v ktorom elidované druhové označenie (*tető* = maď. vrchol, štít) nie je nahradené iným apelatívom, názov sa však rozširuje o zhodný prívlastok vyjadrujúci charakter podzemného objektu. S elipsou určujúceho člena MP sme sa streli pri prechode na úrovni speleonymum → speleonymum: *Nová Bikfa*, *Malá Bikfa* (< SN. *Veľká Bikfa*, *Veľká Buková*), *Nová peňažnica* (< SN. *Veľká peňažnica*)²¹.

- γ) Zmenu slovtvornej (morfematickej) štruktúry MP (s doplnením arabskej číslice): *Šiancová 1* (< CHN. *Šiance*).
- b) V kategórii speleoným s odlišným počtom členov oproti fundujúcemu propriu pozorujeme predovšetkým lexikálne rozšírenie MP o apelatívny (substantívny alebo adjektívny) komponent (resp. aj viac komponentov), v jednom prípade aj spojenie s iným propriom (anojkonymom). MP sa teda stáva iba jedným z komponentov utvoreného speleonyma.
 - α) Pri apelatívnom rozšírení novoutvoreného speleonyma sledujeme z hľadiska ďalších premien formálnej štruktúry fundujúceho propria:

21 Porovnajme štandardizované podoby oboch speleoným: *Veľká Peňažná priepasť*, *Nová Peňažná priepasť*.

- Zachovanie východiskovej formy MP: *Priepasť Lázškô* (< OR. *Lázškô*), *Veľká Salanka* (< CHN. *Salanka*), *Veľký Sakadák* (< OR. *Szakadák*), *Brestová jaskyňa* (< OR. *Brestová*), *Malý Malinčiak* (< OR. *Malinčiak*), *Veľká Rangaska* (< OR. *Rangaska*), *Jaskyňa na Pelci* (< CHN. *Na Pelci*). Tento spôsob sa uplatňuje aj pri prechode názvu na iný objekt rovnakej onymickej podkategórie (speleonimum → speleonimum), kde sa motivát rozširuje o adjektívny komponent: *Malá pstružia jaskyňa* (< SN. *Pstružia jaskyňa*), *Malá veterná priepasť* (< SN. *Veterná priepasť*), *Nová muflónia priepasť* (< SN. *Muflónia priepasť*), *Malá mestská priepasť* (< SN. *Mestská priepasť*), *Stará Dmica*, *Nová Dmica* (< SN. *Dmica*), *Malý labyrint* (< SN. *Labyrint*), *Nová Burda* (< SN. *Burda*), *Nová Michňová* (< SN. *Michňová*), *Malá Bodolová* (< SN. *Bodolová*).
- Zmenu slovotvornej (morfematickej) štruktúry MP. V tejto kategórii nachádzame dvoj- i viacčlenné speleonymá: *Hradná priepasť* (< OR. *Hrad*), *Drienocká jaskyňa* (< CHN. *Drienok*), *Drienovecká priepasť* (< OR. *Drieňovec*), *Galmuská diera* (< OR. *Galmus*, časť *Volovských vrchov*), *Humenecká jaskyňa* (< OR. *Humenec*), *Kopská jaskyňa* (< CHN. *Kopa*), *Hronský paleoponor* (< VN. *Hron*), *Suchodolská jaskyňa* (< OR. *Suché doly*), *Veľká mutónska jaskyňa* (< OR. *Muton*, *Muteň*).
- Zmenu morfolologickej štruktúry spojenej s kategóriou rodu: *Strieborná jama* (< OR. *Strieborné*, *Strieborník*).
- Zmenu morfolologickej štruktúry spojenej s kategóriou pádu. Propriálny komponent utvoreného speleonyma vystupuje v pozícii určujúceho člena. Zo syntaktického hľadiska ide o nezhodný prívlastok vyjadrený buď bezpredložkovým genitívom, porovnajme *Jaskyňa Červeného kameňa* (< CHN. *Červený kameň*, *Červená skala*), *Jaskyňa teplej stráne* (< CHN. *Teplá stráň*), *Priepasť Vápenného vrchu I* (< OR. *Vápený vrch*), alebo predložkovým lokálom a inštrumentálom:

Jaskyňa na Kečovských lúkach (< CHN. Kečovské lúky), *Jaskyňa v Drienovskom kameňolome* (< AN. [lom] Drienovský kameňolom), *Jaskyňa pod Zálomom* (< CHN. Zálom), *Jaskyňa pod Marvanom* (< AN. [lom] Marvan), *Priepasť v Homoli* (< OR. Homoľa), *Jaskyňa v Lopušnom* (< OR. Lopušné), *Jaskyňa v Drieňovej* (< OR. Drieňová), *Jaskyňa v Skale* (< OR. Skala, zvyšky pôvodnej krasovej planiny), *Jaskyňa pod Hrádkom* (< OR. Hrádok), *Priepasť na Malom Jeleňom vrchu* (< CHN. Malý Jelení vrch), *Jaskyňa pri Holom vrchu* (< CHN. Holý vrch), *Jaskyňa pod Deškovým hradom* (< OR. Deškov hrad), *Jaskyňa pri Maruškinom jarku* (< VN. Maruškin jarok), *Ladová jaskyňa pod Havraňou skalou* (< CHN. Havrania skala), *Dvojchodová jaskyňa v Hradovej* (< CHN. Hradová), *Jaskyňa pod Klakom* (< OR. Klak), *Jaskyňa za Bôrovou* (< CHN. Borová), *Závrt na Javorine* (< CHN. Javorina, Javoriny), *Závrt na Slovinskej skale* (< OR. Slovinská skala), *Jaskyňa za Skalickou* (< CHN. Skalica), *Stará jaskyňa pri Kolovej veži* (< OR. Kolová veža), *Veľká jaskyňa na Radzime*, *Veľká priepasť pod Radzimom* (< OR. Radzim, Malý Radzim), *Farebná priepasť pod Špičákom* (< OR. Špičák, Špičiak), *Veľká jaskyňa v Lipovej* (< CHN. Lipová), *Veterná diera na Vlčom vrchu* (< CHN. Vlčí vrch), *Jaskyňa vo Ferteši* (< CHN. Ferteš, Nižný Ferteš, Vyšný Ferteš), *Jaskyňa za Čertovým mostom* (< OR. Čertov most), *Priepasť na Palante* (< OR. Palanta), *Priepasť pod Hajagošom* (< OR. Hajagoš, Haľagoš), *Priepasť pod Veterníkom* (< OR. Veterník), *Priepasť vo Veľkej záhrade* (< CHN. Veľká záhrada), *Priepasť v Železnej doline 1* (< OR. Železná dolina), *Priepasť nad Červeným kameňom I*, *Zvonivá priepasť pri Červenom kameni* (< CHN. Červený kameň, Červená skala), *Priepasť na Turnianskom hradnom vrchu* (< OR. Turniansky hradný vrch), *Priepasť pod Hájskou vyhliadkou* (< OR. Hájska vyhliadka), *Jaskyňa nad Travertínovou vyvieračkou* (< VN. Travertínová vyvieračka), *Jaskyňa nad Okrúhlou 1*, *Jaskyňa nad Okrúhlou*

2 (< CHN. Okružla), *Jaskyňa pod Barbolicou 1* (< CHN. Barbolica), *Jaskyňa v Teplej dolinke II* (< OR. Teplá dolina), *Jaskyňa v Havranej skale I* (< OR. Havrania skala), *Jaskyňa v Goluvke 3* (< OR. Goluvka, Holina); daný typ sa vyskytuje aj pri presunoch medzi speleonymami: *Jaskyňa pod Čertovou dierou* (< SN. Čertova diera), *Jaskyňa pri Zlatej diere* (< SN. Zlatá diera), *Jaskyňa nad Kadlubom* (< SN. Kadlub), *Priepasť pri Malej ľadnici* (< SN. Malá ľadnica). V skupine speleoným s predložkovou väzbou nachádzame aj názvy, v ktorých došlo k elipse druhového označenia MP, t. j. *Nová priepasť pri Zbojníckej* (< SN. Zbojnícka jaskyňa, Zbojnícka priepasť), *Priepasť pod Veľkým Ostrým* (< OR. Veľký Ostrý vrch, Ostrý vŕšok), k hláskoslovnej zmene MP – *Jaskyňa pod Hadovníkom* (< OR. Hodovník), ako aj k syntaktickej zmene, kde MP vystupuje v pozícii podradeného člena nezhodného prívlastku – *Jaskyňa v ponore Jašteričieho jazera* (< VN. Jašteričie jazero, Silické jazero).

- β) Na tri prípady sa obmedzujú zložené názvy utvorené z dvoch anojkoným (vo vzájomne rovnocennom vzťahu): *Dvorec Dudlavka* (< CHN. Dvorec, OR./VN. Dudlavka), *Skálná brána Malá Stožka* (< OR. Skálná brána, OR. Malá Stožka). V druhom člene posledného zloženého speleonyma zároveň dochádza k eliptickej redukcii určovaného člena fundujúceho propria: *Ardóčka - Mikov* (< VN. *Ardócska*, Ardočka + CHN. *Mikov vrch*, Bukový vrch). Špecifický prípad predstavujú názvy jaskynných systémov, ktoré pozostávajú z dvoch alebo troch speleoným pomenúvajúcich jednotlivé jaskyne daného systému: *Olgina priepasť - Kanálová diera I*, *Podbanište - Jaskyňa nad Kadlubom*, *Špaňopolská jaskyňa - Pec*, *Stratenská jaskyňa - Psie diery*, *Domica - Čertova diera - Stará Domica*.
- γ) V súbore sa objavili aj speleonymá, v ktorých došlo k zníženiu pôvodného počtu členov fundujúceho propria, čo pozorujeme v eliptickom názve *Machnatá* (< OR. *Machnatá dolina*) a v SN.

Dúbravica (< CHN. *Poli dúbravíc* [*poli* – gem. nár. „vedľa“]; porovnajme sekundárny názov objektu *Pole Dúbravíc*).

V rámci anojkonymického priestoru osobitne vydeľujeme speleonymá vzniknuté prekladom lokálnych maďarských anojkoným. Ide o anojkonymá (alebo ich varianty) s obmedzeným akčným rádiom, ktoré sme počas výskumu zaznamenali výhradne v maďarčine. V tejto skupine speleoným nachádzame:

- a) Eliptické kalky, v ktorých pri onymickom prechode MP nastala univerbizácia spočívajúca v nahradení dvoch členov determinatívnej syntagmy viacčlenného maďarského názvu jedným (slovenským) výrazom: *Veľký Malinčiak* (< OR. *N(agy).-málnás part* „Veľký Malinový breh“, po univerbizácii „Veľký Malinčiak“; v slovenčine sme zaznamenali iba štandardizovaný variant *Malinčiak*), *Veľký Kamenec I* (< OR. *Nagy-köves-bérc* „Veľký Kamenec“, v štandardizovanej toponymii je známy výhradne názov *Kamenec*).
- b) Eliptické kalky s elidovaným určovaným komponentom motivujúceho propria. Ide o motivačné dvojice navzájom odlišené druhovým označením (analyzovaným aj vyššie): *Mestská priepať* (< OR. *Város-völgy* „Mestská dolina“; maď. variant je *Városvölgy-zsomboly*), *Vápenná jaskyňa* (< CHN. *Meszes-völgy* „Vápenná dolina“), *Anjelská priepať* (< HN. *Angyal út* „Anjelská cesta“), *Zbojnická jaskyňa* (< OR. *Rabló-kő* „Zbojnická skala“), *Dubová priepať* (< OR. *Tölgyestető* „Dubový štít“).²²
- c) Eliptický kalk s viacnásobnou elipsou. Nachádzame ho v speleonyme *Klen-Szalayova jaskyňa* (< OR. *Szalaytó-völgy* „Údolie Szalayovho jazera“), v rámci ktorého sa pri presune uplatnil výhradne adjektívny člen nezhodného prívlastku MP. Pre takto utvorené speleonimum je charakteristický nízky stupeň motivačnej priezračnosti.

22 Kalkovanie sa uplatnilo aj pri vzniku speleonyma *Vlčia jama* (< CHN. *Farkasi psz.* [puszta]). Uvedené MP má – na rozdiel od predchádzajúcich prípadov – aj slovenský variant *Farkašova samota*; maď. podoba *Farkasi* totiž naznačuje súvislosť s o. m. *Farkas*, nie s adjektívom *farkas* – „vlčí“. V prípade speleonyma by sme teda mohli očakávať podobu *Farkašova jama*. Maďarská podoba speleonyma je *Farkaspuszta lyuk*, čo by mohlo naznačovať, že slovenský názov vznikol prekladom maďarského názvu priepasti.

- d) Kalk (s neadekvátnym prekladom) lexikálne rozšírený o adjektívny komponent: *Šesť studní-horná* (maď. *Hatoskút* < CHN. *Hatos kút*; v doslovnom preklade však „Šiesta studňa“).
- e) Speleonimum rozšírené o apelatívny komponent, v ktorom MP vystupuje v pozícii nezhodného prívlastku vyjadreného predložkovým lokálom: *Priepasť v údolí Szalayovho jazera* (< OR. *Szalaytó-völgy* „Údolie Szalayovho jazera“).

V kategórii speleoným utvorených z anojkoným sa z mimojazykového hľadiska uplatňuje motivačný príznak „lokalizácia“, a to vzhľadom na iný, orientačne významnejší objekt (vrch, les, kopec, chodník a pod., v útrobach/v blízkosti ktorého sa podzemný útvar nachádza). Podoby *Badjizer*, ale aj *Bujná*, *Čerje* a iné názvy vzniknuté z neštandardizovaných MP naznačujú, že pomenovatelia – členovia (sociálne ohraničených) profesionálnych či amatérskych jaskyniarskych klubov a skupín – využívajú pri pomenovaní objektov názvy (oronymá, chotárne názvy a pod.) s obmedzeným akčným rádiom tvoriace súčasť toponymických komunikačných registrov (Krško, 2016) miestneho obyvateľstva (v prípade miestnych speleoklubov môžu byť zároveň integrálnou súčasťou toponymického registra skupiny jaskyniarov) a názvy uvedené v (starších i novších) kartografických zdrojoch.

Speleonymá vzniknuté z ojkoným

Druhú skupinu z hľadiska početnosti tvoria speleonymá utvorené z ojkoným.

- a) V uvedenej kategórii dominujú speleonymá vzniknuté lexikálnym rozšírením MP o apelatívny (substantívny alebo adjektívny) komponent (prípadne aj viac komponentov). MP vystupuje v pozícii zhodného/nezhodného prívlastku (zriedkavo aj jeho podradeného syntaktického člena), pričom jeho formálnu stránku charakterizuje:
 - a) Zachovanie východiskovej formálnej štruktúry: *Závozná priepasť I* (< ON. *Závozná*, dnes názov horárne).

- β) Viacnásobná elipsa (trojčlenného MP): *Krásnohorská jaskyňa* (< ON. Krásnohorská Dlhá Lúka).
- γ) Zmena východiskovej slovotvornej (morfematickej) štruktúry: *Ochtinská aragonitová jaskyňa* (< ON. Ochtiná), *Dobšinská ľadová jaskyňa* (< ON. Dobšiná), *Chvalovská jaskyňa* (< ON. Chvalová), *Hrončianska jaskyňa* (< ON. Hronec), *Kavečanská jaskyňa* (< ON. Kavečany), *Kysacká jaskyňa* (< ON. Kysak), *Špaňopolská jaskyňa* (< ON. Španie Pole), *Gemersko-teplická jaskyňa* (< ON. Gemerské Teplice), *Stratenská jaskyňa* (< ON. Stratená), *Tisovská jaskyňa* (< ON. Tisovec), *Pílanská jaskyňa* (< ON. Píla, Rimavská Píla), *Lubenická priepať* (< ON. Lubeník), *Jelšavská jaskyňa* (< ON. Jelšava), *Hucínska jaskyňa* (< ON. Hucín), *Ardovská jaskyňa* (< ON. Ardovo), *Hrušovská jaskyňa*, *Hrušovská peňažnica* (< ON. Hrušov), *Kečovská biela jaskyňa*, *Kečovská vetva 1*, *Kečovská vetva 2*, *Kečovský ponor 1*, *Kečovský ponor 2* (< ON. Kečovo), *Silická kvapľová jaskyňa*, *Silická ľadnica* (< ON. Silica), *Drienovská jaskyňa* (< ON. Drienovec), *Hačavská jaskyňa* (< ON. Hačava), *Drienkovská priepať* (z neoficiálnej slovenskej podoby maď. ON. *Derenk – Drienky*), *Lipovnícky Veľký Zombor* (< ON. Lipovník), *Jovická priepať* (< ON. Jovice), *Gombasecká jaskyňa* (< samota Gombasek), *Hámorská jaskyňa 1*, *Hámorská jaskyňa 2* (< ON. *Hámor*), *Nová brzotínska jaskyňa*, *Stará brzotínska jaskyňa*²³ (< ON. Brzotín), *Malá drienčanská jaskyňa*, *Veľká drienčanská jaskyňa* (< ON. Drienčany), *Veľká sokolská jaskyňa* (< ON. Sokol'), *Veľká ružínska jaskyňa* (< ON. Ružín).
- δ) Zmena na úrovni morfolologickej kategórie pádu; motivujúce ojkonymum je vyjadrené prostredníctvom predložkového lokálu/inštrumentálu: *Líščia diera pri Silici* (< ON. Silica), *Priepať nad Bôrkou* (< ON. Bôrka), *Jaskyňa nad Hájom* (< ON. Háj), *Priepať nad Turňou* (< ON. Turňa, Turňa nad Bodvou), *Jaskyňa nad Zádielskou chatou* (< ON. *Zádielska chata*), *Skalná diera v Čingove II* (< ON. Čingov).

23 Štandardizovane: Brzotínska stará jaskyňa.

- ε) Kombinácia zmeny východiskovej slovotvornej štruktúry a morfolologickej kategórie pádu; ide o speleonymá, v ktorých MP vystupuje ako podradený syntaktický člen nezhodného prívlastku: *Jaskyňa Kečovských prameňov 1, Jaskyňa Kečovských prameňov 2* (< ON. Kečovo).²⁴
- b) Jediným prípadom, v ktorom nedochádza k rozšíreniu MP o apelatívny komponent, ale iba k onymickej derivácii, je jednočlenné SN. *Vernárka* (< ON. Vernár).

Ojkonymá v role onymických motivantov sa spájajú s motivačnými príznakmi „lokalizácia“ a najmä „príslušnosť“ ku katastru konkrétnej obce, resp. jej časti.

Speleonymá vzniknuté z antroponým

Presun proprií na úrovni *antroponymium* → *speleonymum* sa z mimojazykového hľadiska spája (v motivačne priezračných názvoch) predovšetkým s dedikačnými a honorifikačnými názvami vzniknutými z antroponým označujúcich objaviteľov, ich manželky a priateľky, jaskyniarov, podporovateľov speleologického výskumu a pod. Môžeme tu teda hovoriť o uplatnení motivačného príznaku „pamätnosť“ spojeného s vyjadrením úcty či priazne. V skúmanom súbore sa objavujú aj varianty osobných mien charakteristické pre sféru neoficiálnej komunikácie, čo naznačuje, že do neštandardizovanej speleonymie prenikajú aj antroponymá zo sociálne limitovaných antroponymických registrov jednotlivých jaskyniarskych skupín.

Medzipropriálny presun prebieha buď so zachovaním počtu členov, alebo sa speleonymum rozširuje o ďalší (apelatívny) člen.²⁵

24 V danom prípade by sme mohli očakávať súvislosť s hydronymom *Kečovské pramene*, čo naznačuje aj gramatická podoba názvu, počas výskumu sme však zaznamenali iba VN. *Kečovská vyvierka*.

25 Špecifický prípad predstavuje speleonymum *Domica*. Jeho súčasná podoba súvisí s názvom *Domitza lyuk*, ktorý pomenúval menšiu jaskyňu tvoriacu súčasť jaskynného systému, dnes známu pod názvom *Stará Domica* (Droppa, 1961, s. 78). Podľa J. Skutíla (1962, s. 10) ide vlastne o *Domicovu jaskyňu*, resp. *diery (lyuk)*. Ak prijmeme tento výklad, tak v súčasnom slovenskom názve nenachádzame očakávanú formálnu štruktúru názvu

- a) Pri zachovanom počte členov MP nastáva pri prechode fundujúceho antroponyma:
- a) Transonymizácia. Nachádzame tu oficiálne podoby osobných mien (ďalej o. m.), t. j. *Milada* (< krstné meno *Milada*), *Gabriela* (< krstné meno *Gabriela*), *Leontína* (< krstné meno *Leontína*), *Matilda* (< krstné meno *Matilda*), *Viktória* (< krstné meno *Viktória*), *Daxner*, *Daxner 3* (< priez. *Daxner*), ako aj hypokoristiká (ďalej aj hypok.) a prezývky: *Garlika* (< prezývka *Garlika*), *Ladka* (< hypok. *Ladka*).
 - β) Zmena východiskovej slovotvornej štruktúry: *Bobačka* (< priez. *Bobák*, resp. rodinné meno *Bobákovci*), *Piljanka* (< priez. *Piljan*), *Husleho 2* (< prezývka *Husle*).
 - γ) Morfológická zmena vyvolaná kontaktoými prvkami a adaptačným procesom: *Erňa* (< maď. mužské o. m. *Ernye*).
- b) Pri zmene počtu členov MP pozorujeme lexikálne rozšírenie motivujúceho propria o apelatívny (substantívny, menej adjektívny) komponent (resp. viac komponentov) a zmenu jeho východiskovej slovotvornej štruktúry: *Ferova jaskyňa* (< hypok. *Fero*), *Gustova jaskyňa* (< hypok. *Gusto*), *Samova diera* (< hypok. *Samo*), *Katkina brána* (< hypok. *Katka*), *Marciho diera* (maď. *Marci-lyuk*), *Marciho jaskyňa II* (< hypok. *Marci*), *Berciho diera* (maď. *Berczi-lyuk* < hypok. *Berczi*), *Fabiánová dvojité priepasť* (< priezvisko, ďalej priez. *Fabián*), *Attilova priepasť* (< krstné meno *Attila*), *Danielova diera* (< krstné meno *Daniel*), *Daliborova jaskyňa* (< krstné meno *Dalibor*), *Alanova diera* (< krstné meno *Alan*), *Olġina priepasť* (< krstné meno *Olġa*), *Antonova jaskyňa* (< krstné meno *Anton*; podľa lesníka

(s posesívnou príponou *-ova* a druhovým označením *diera*). Posesivita nie je formálne vyjadrená ani v pôvodnom názve v maďarčine. Domnievame sa, že dnešná slovenská podoba *Domica* je výsledkom grafickej adaptácie určujúceho člena *Domitza* a elipsy určovného člena (druhového označenia) pôvodného miestneho názvu. Nevyužitie posesívnej prípony *-ova* naznačuje motivačnú nejasnosť názvu *Domitza lyuk*. P. Dvořák (2002, s. 75) spája názov *Domitza*, zaznamenaný v starých mapách, s pomenovaním hrebeňa nad slepým údolím.

Antona Fayta z Malej Lodiny, ktorý ju objavil v roku 1879), *Matúšova jaskyňa* (< krstné meno *Matúš*), *Šingliarova priepať* (pravdepodobne z priezv. *Šenglár*; údajného objaviteľa jaskyne z Rakovníce), *Bartókova priepať* (< o. m. *Bartók*), *Majda-Hrašková jaskyňa* (< priezv. *Majda-Hraško*), *Majkova jaskyňa* (< priezv. *Majko*), *Gajdova štôľňa* (< priezv. *Gajda*), *Keglevičova jaskyňa* (< priezv. *Keglevič*), *Lácova priepať* (< priezv. *Lác*), *Hlivákova priepať* (< priezv. *Hlivák*), *Bodnárova priepať* (< priezv. *Bodnár*), *Zikmundova jednička* (< priezv. *Zikmund*), *Kešelova diera* (< priezv. *Kešel*; podľa miestnych povestí meno koňa alebo voľa, schovaného v diere), *Hanincova jaskyňa* (< priezv. *Haninec*), *Ladzianskeho jaskyňa* (< priezv. *Ladziansky*), *Nišponského jaskyňa* (< priezv. *Nišponský*), *Takáčova jaskyňa* (< priezv. *Takáč*), *Volekova jaskyňa* (< priezv. *Volek*), *Pekárova (!) jaskyňa* (< priezv. *Pekar*), *Pochopova jaskyňa* (< priezv. *Pochop*), *Lukáčova priepať* (< priezv. *Lukáč*), *Velebova jaskyňa* (< priezv. *Veleba*), *Homološova diera* (pravdepodobne podľa osobného mena pustovníka, ktorý sa v nej zdržiaval), *Gordánova jaskyňa 1* (< o. m. *Gordán* – miestny zbojník; resp. aj meno osoby, ktorá výborne poznala okolie Hačavy, kde vyhladávala nerastné bohatstvo), *Kupčovie izbička* (< priezv. *Kupčo*), *Husleho jaskyňa* (< prezývka *Husle*). O súvisi s osobným menom môžeme na základe jazykovej podoby hovoriť aj v prípade speleoným *Dionýškova jaskyňa* a *Makova jaskyňa*. Presnú motiváciu týchto speleoným sa nám však nepodarilo zistiť. V jednom prípade je onymický motivát rozšírený aj o predložku, vyjadrujúcu polohu objektu, pričom lokalita tu nie je špecifikovaná prostredníctvom toponyma (ojkonyma či anojkonyma), ale rodinného mena (majiteľov pozemku): *Jaskyňa pri Ridzoňovcoch* (< rodinné meno *Ridzoňovci*).

3.3. Záver

Medzipropriálnym kontaktom patrí významné miesto v názvotvornom procese speleoným Slovenského rudohoria, čo naznačujú aj relatívne hodnoty. Takmer polovica (49 %) skúmaných speleoným

vznikla z iných proprií. Najproduktívnejšou fundujúcou onymickou skupinou sú toponymá, z ktorých sa utvorilo až 82 % analyzovaných speleoným. Najviac z nich (takmer 81 %) vzniklo presunom z (bazálnej) kategórie anojkoným. Frekvencia týchto medziropriálnych presunov vyplýva predovšetkým z extralingválnych faktorov (geomorfologické aspekty a potreba dôkladnej lokalizácie podzemných objektov v teréne). Samotná (čistá) transonymizácia tvorí v skúmanej speleonymii skôr marginálny spôsob nominácie (27 %) a realizuje sa formou prechodov z kategórie anojkoným (chotárnych názvov, oroným a hydroným) a z onymickej skupiny antroponým. Významný dosah na jazykovú podobu neštandardizovaných speleoným majú sociálne činitele a kontaktný charakter opisovaného územia. Funkciu motivujúcich proprií plnia často neoficiálne varianty proprií z iných kategórií (osobitne anojkoným). Rôznorodosť formálnych premien motivujúcich proprií je v značnej miere determinovaná neštandardizovaným charakterom skúmaného materiálu, ktorý sa primárne neriadi zásadami štandardizácie nesídelných názvov.

4. ETNICKÉ A JAZYKOVÉ KONTAKTY V SPELEONYMII SLOVENSKEHO RUDOHORIA (Gabriel Rožai)

4.1. Úvodné poznámky

V tejto kapitole sa venujeme analýze etnických a jazykových faktorov determinujúcich proces onymickej nominácie speleoným na etnicky zmiešanom území Slovenského rudohoria. Pozornosť zameriavame na mimojazykové i jazykové aspekty problematiky a na mieru vplyvu konkrétnych (neslovenských) etníc na jazykový charakter speleoným.

4.2. Etnické a jazykové vymedzenie skúmanej oblasti

Územie dnešného Slovenska sa v stredoveku vyvíjalo ako etnicky a jazykovo heterogénna oblasť, determinovaná rôznymi kolonizačnými pohybmi, v ktorej okrem obyvateľov komunikujúcich jednotlivými nárečiami slovenčiny žilo aj obyvateľstvo hovoriace maďarskými, nemeckými, rusínskymi (ukrajinskými) či goralskými dialektmi. Prítomnosť rôznych etníc a jazykov na našom území nachádza (o. i.) odraz aj v propriálnej sfére jazyka, predovšetkým v antroponymii a v toponymii,²⁶ ktorá zahŕňa aj vlastné mená jaskýň a priepastí. Etnicko-jazyková rôznorodosť charakterizuje z historického hľadiska aj oblasť Slovenského rudohoria, pričom v modifikovanej podobe sa dochovala až do dnešných dní. V súčasnosti je na danom území najpočetnejšie zastúpené slovenské etnikum. Na juhovýchode v oblasti Slovenského krasu však dominuje obyvateľstvo komunikujúce maďarskými (ďalej

²⁶ V rámci toponymie Slovenského rudohoria sa problematike vplyvu neslovenských etníc na terénne názvy, hydronymá a ojkonymá venovali napríklad J. Krško (2001), G. Rožai (2018d) či L. Sičáková (1996).

maď.) dialektmi. V časti Volovských vrchov, konkrétne v Hnileckej doline (Nálepkovo, Švedlár, Mníšek nad Hnilcom, Gelnica), v doline potoka Smolník (Smolník, Smolnícka Huta) a rieky Bodvy na styku so Slovenským krasom (Medzev, Vyšný Medzev, Štós), a následne aj na západe na hranici s Revúckou vrchovinou a Slovenským rajom (Dobšíná), sa ešte v minulom storočí komunikovalo nemeckými (ďalej nem.) nárečiami (Schwarz, 1934, s. 589), ktoré sa do dnešných dní dochovali najmä v Medzeve a vo Vyšnom Medzeve. V rovnakom celku Slovenského rudohoria, a to na severe (Závadka, Poráč, Vyšné a Nižné Slovinky, Helcmanovce), juhu (Pača, Úhorná) a juhovýchode (na rozmedzí Slovenského krasu a Volovských vrchov v obci Hačava) sa dodnes komunikuje rusínskymi (ukrajinskými) dialektmi severovýchodného Slovenska, ktoré patria do skupiny juhospíšskych enkláv (Hanudelová, 1993, s. 180). V obci Lom nad Rimavicou, ležiacej v centrálnej časti Veporských vrchov, sa dochovalo goralské nárečie (Tóbbik, 2018).

V súvislosti s jazykovým stvárnením speleónym (predovšetkým variantných podôb primárnych názvov) je však na danom území potrebné prihliadať aj na etnickú príslušnosť členov speleologických klubov, ktoré tu vykonávajú speleologický výskum. Jaskyniarsku činnosť tu okrem slovenských (ďalej aj slov.) jaskyniarov – ktorí sa začali presadzovať v domácej speleológii až po roku 1918 (Lalkovič, 2006, s. 244) – realizujú predovšetkým české a maďarské speleokluby, ktoré majú dlhoročnú tradíciu najmä v oblasti Slovenského krasu.

4.3. Analýza materiálu

Abstrahujúc od najpočetnejšej skupiny názvov slov. pôvodu sa v skúmanom súbore najvýraznejšie uplatňujú prvky odkazujúce na maď. jazykový a etnický element, primárne charakterizujúce speleonymiu Slovenského krasu. Ojedinele sa objavili aj v speleonymii najjužnejšej časti Revúckej vrchoviny, ktorá zasahuje na územie obcí s maď. hovoriacim obyvateľstvom (porov. VN *Felfalusi-barlang*, PN *Chvalovská jaskyňa*), a iba sprostredkovane, cez maď. anojkonymum, aj v jej severnejšej časti v blízkosti Slovenského krasu a hraníc s maď.

jazykovou oblasťou, kde sme v katastri Štítника zachytili VN *Jaskyňa za Terhedom* (PN *Piljanka*) < OR. *Terhed*, štandardizovane Trojštít. V speleonýmách z iných oblastí Slovenského rudohoria pozorujeme vplyv maďarčiny tiež iba na úrovni medzipropriálnych presunov z kategórie anojkoným (zriedkavejšie ojkoným) motivovaných maď. lexikou (SN. *Skalná diera v Čingove II* < ON. Čingov, zo slovesa *cseng* „zvučať, znieť, cengat“ [Goóťšová – Chomová – Krško, 2014, s. 105]); apelatívami maď. pôvodu, ktoré prenikli aj do lexiky lokálnych slov. nárečí (VN *Na Pajte* [PN *Líščia jaskyňa*] < CHN. *Pajta*, z apel. *pajta* „hospodárske stavisko, stodola, humno, šopa“ [Ferenčíková – Ripka et al., 2006, s. 699], maď. *pajta*); apel. domáceho pôvodu, ktoré prevzala maďarčina s fonetickou a morfológickou adaptáciou, pričom pri opätovnom preberaní do slovenčiny už adaptácia nenastala (napr. SN. *Burda* v katastri obce Rovné, a to z ON. *Burda*, Nižná Burda < apel. *brdo* → maď. *burda* [spisovne *borda*] → slov. *burda* [Horňanský, 2009, s. 339]).

Maď. speleonymá z geomorfologického celku Slovenský kras pochádzajú od miestnych obyvateľov, od lokálnych speleologických skupín, ktorých členská základňa má často bilingválny charakter, od speleológov z Maďarska, s ktorými miestne kluby aj v súčasnosti udržiavajú pracovné kontakty, a niektoré maď. prvky v speleonýmách sú importované aj členmi iných ako maď. jaskyniarskych skupín. Dôležitú úlohu tu zohráva miestna maď. toponymia, zaznamenaná v rôznych zdrojoch (najmä staršieho datovania; napr. v odborných prácach, v kartografických dielach) alebo sprostredkovaná miestnym obyvateľstvom. Pri lokalizácii jaskýň a priepastí neraz pomáhajú speleológom aj miestni obyvatelia (napr. pastieri, bačovia), ktorí ich zároveň informujú o lokálnych názvoch podzemných i obklopujúcich povrchových prírodných objektov.

Maď. podoby speleoným sa v zozname uvádzajú ako variantné podoby (primárnych) názvov jaskýň a priepastí. Maď. apelatívna i propriálna lexika sa však v obmedzenom rozsahu môže uplatniť aj

v primárnom názve, a to prostredníctvom procesu onymizácie a transonymizácie (s ortografickou, prípadne i morfológickou adaptáciou), pričom frekventovanejšie k exponovaniu maď. slovných jednotiek dochádza na základe iných medzipropriálnych presunov, kde motivant vystupuje ako jedna z častí viacčlenného speleonyma. Ide o názvy utvorené z:

a) lokálnych anojkoným maď. pôvodu, napr. *Čerje* (< CHN. *Cserje*, z apel. *cserje* „krovina“), *Priepasť Lázškő* (< OR. *Lázškő* „Lazová skala“, slov. *Laz*), *Velký Sakadák* (< OR. *Szakadák*, z apel. *szakadék* „priepasť“), *Jaskyňa vo Ferteši* (< CHN. *Ferteš*, z adj. *fertés* „močaristé miesto“ [Bába – Nemes, 2014, s. 145]);

b) maď. osobných mien, napr. SN. *Erňa* (< maď. *Ernye*); antroponymá (krstné mená, priezviská a ich hypokoristické podoby) maď. pôvodu obsiahnuté v iných primárnych názvoch majú charakter posesívnych adjektív, pričom z hľadiska jazykového pôvodu ich v súbo-re speleoným hodnotíme ako menej príznakové²⁷ (napr. *Bartókova priepasť*);

c) z apelatív používaných v miestnych maď. dialeктоch: *Krumplíš* (< apel. *krumplis* „zemiačisko, miesto vysadené zemiakmi“ [Bába – Nemes, 2014, s. 216], z maď. hovorového *krumpli* „zemiak“), *Lipovnícky Velký Zomboy* (maď. *Hárskúti nagy-zsomboly*), *Malá Žomboy* (maď. *Kis-zsomboly*), *Velká Žomboy* (maď. *Nagy-zsomboly*), *Zomboy* (< apel. *zomboy*, *zsomboly*, *zsomboly* „šachtová, zvislá jaskyňa“²⁸, porov. aj *omboy* „priepasť, veľká jama“, doložené z Hrhova v Slovenskom kráse [Bába – Nemes, 2014, s. 255]).

Väčšina maď. názvov však nevyhovuje charakteru východiskového zdroja a pri tvorbe primárneho názvu sa buď prekladá do slovenčiny,

27 Podobne postupujeme aj pri opise ďalších inojazyčných vplyvov, kde do analýzy nezahŕňame názvy s posesívnymi adjektívami utvorenými z antropónym nedomáceho pôvodu.

28 Porovnaj Nyerges (cit. 02. 02. 2015).

alebo existuje výhradne ako variantný názov. Pri komparácii maď. variantných názvov so slov. primárnymi názvami pozorujeme rôzne lexikálno-sémantické a slovotvorné vzťahy. Vzhľadom na rozmanitosť týchto vzťahov predstavíme iba najfrekventovanejšie formy. Časť slov. primárnych názvov je sémanticky totožná s maď. názvami, napr. *Velkonočná priepasť* < *Húsvéti szakadék*. V maď. speleonymách obsahujúcich druhové určenie *zsomboly* (alebo aj *zsomboj*) sa – okrem už spomenutých príkladov – vo väčšine prípadov uvádza slov. apel. „priepasť“ (napr. *Obrovská priepasť* < *Óriás-zsomboly*), prípadne dochádza k jeho elipse (*Fajka* < *Pipa-zsomboly*). Časť primárnych názvov je od maď. variantov odlišená druhovým označením, napr. *Zbojnícka jaskyňa* (*Zsivány lyuk*), *Diviačia priepasť* (*Vaddisznó lyuk*; *lyuk* „diera“); zmenou zhodného prívlastku na nezhodný, napr. *Priepasť vo Veľkej záhrade* (*Nagykerti-zsomboly*); elipsou časti určujúceho člena maď. variantu vyjadrujúcej druhové označenie motivujúceho anojkonyma, napr. *Fialová jaskyňa* (maď. *Ibolyahegyi barlang* „Jaskyňa Fialového vrchu“); využitím univerbizácie spočívajúcej v nahradení dvoch členov determinatívnej syntagmy viacčlenného maď. variantu jedným (slov.) výrazom, napr. *Malá peňažnica* (*Kis pénzes lyuk*; *pénzes lyuk* „peňažná diera“ > „peňažnica“). Najfrekventovanejšie sú však primárne názvy, ktoré lexikálno-sémanticky nesúvisia s maď. variantmi. Pri ich vzniku sa teda uplatnili odlišné motivačné aspekty, napr. *Majda-Hrašková jaskyňa* (podľa objaviteľa) – *Ardóhegyi I-zsomboly* (podľa polohy).

Medzi primárnymi názvami môžeme nájsť aj názvy vzniknuté prekladom lokálnych maď. anojkoným. V rámci tejto kategórie dochádza k rôznym formám kalkovania vrátane eliptických kalkov (pozri kapitolu č. 3, s. 51).

V obmedzenom počte prípadov sa v maď. speleonymách objavujú aj slovenské, resp. slovanské vplyvy. Ide najmä o lexiku staršieho slovanského pôvodu, ktorá prenikla aj do maď. nárečí. Nachádzame ju vo VN *Feneketlen Lednicze* (PN *Bezodná ľadnica*), kde druhové určenie *lednicze* zodpovedá praslovanskému (psl.) **ledьnica* „miesto, kde

je v lete uložený ľad, jama s ľadom“, metaforicky „ľadová jama“ (Trubačev et al., 1987, s. 93), v predpisovnej slovenčine *ľadnica* „miesto na uskladnenie ľadu, studené miesto“ (Majtán et al., 1992, s. 182 – 183). Prívlastok maď. názvu *Barázdálási I-zsomboly* (PN *Brázda*) súvisí s psl. **borzda*, slov. *brázda* „ryha, vyrytá čiara“, prenesene „jarček, žliabok, ryha rozličného pôvodu“ (Peciar et al., 1959, s. 127). VN *Lucska* (PN *Dve lúčky*) vznikol transonymizáciou anojkonyma s ortografickou adaptáciou slov. apel. *lúčka* „malá lúka“ (z psl. **ľoka*), maď. *kis rét*. Porovnajme aj prevzatý geografický termín *lucska* v maď. toponymii (Bába – Nemes, 2014, s. 233).

Vplyv nemčiny sa v analyzovanom súbore uplatňuje v menšom rozsahu a najmä sprostredkovane formou medzipropriálnych presunov z kategórie anojkoným nem. pôvodu. Treba však zdôrazniť, že tu dominuje apel. lexika nem. pôvodu rozšírená aj v slov. nárečiach. Z primárnych názvov na miestne etnické pomery najvýraznejšie odkazuje SN. *Jaskyňa na Pelci* v katastri Dobšinej, zahŕňajúce CHN. Na Pelci, utvorené z nem. apel. *r Pelz* „koža, kožuch“, ktoré nepreniklo do lexiky miestnych slov. nárečí. Ďalšie speleonymá odkazujú na anojkonymá utvorené z apel. nem. pôvodu, ktoré tvoria súčasť slov. nárečovej (ďalej nár.) lexiky: *Kochy 1* (< OR. *Kochy*, nár. *koch* „[otvorený] komín, dymník“²⁹), *Šajba* (< OR. *Šajba*, Strelnica, z apel. *šajba* „predmet kruhovitého tvaru používaný na rôzne účely [napr. za terč pri streľbe]“, nem. *s Scheibe*), *Kira* (< CHN. *Kira*, Kiar, zo spišského nár. *kira* „zákruta na ceste“, nem. *e Kehre*), *Kromplä* (< OR. *Kromplä*, z nár. *kromplä* „zemiak“, nem. krajovo *e Grundbirne* [Drosdowski et al., 1996, s. 638]), *Šiancová 1* (< CHN. *Šiance*, z apel. *šianec*, *šanec* „hradba s priekopou, násyp, val“, nem. *e Schanze*), *Hámorská jaskyňa 1* (< ON. *Hámor*, z apel. *hámor* „dielňa na spracúvanie kovov kutím“, nem. *r Hammer*) a i.

V rámci variantných názvov má z hľadiska miestnych etnických pomerov osobitnú výpovednú hodnotu nem. názov *Foab loch* (PN *Farebná*

29 Nem. pôvod apelatíva uvádza napr. *Historický slovník slovenského jazyka II* (Majtán et al., 1992, s. 67).

priepasť pod Špičákom) v blízkosti Medzeva (objekt však patrí do katastra Hačavy), utvorený z nem. *Farb-* (nár. *Foab*) „farebná“ a s *Loch* „diera“. V ďalších variantných názvoch sa okrem už spomenutých apel. *šajba*, *šianec/šanec*, *koch* a nem. apel. *r Pelz* objavil aj názov *Dufart* (PN *Tunel*), ktorý vznikol z nár. *dufart* „chodba“, nem. *Durchfahrt* „prejazd“.

Jazyková podoba niektorých speleoným je determinovaná aj etnickým pôvodom výskumníkov pôsobiacich na opisovanom území. Do tejto kategórie môžeme zaradiť predovšetkým názvy českého pôvodu, zaznamenané v Slovenskom krase a súvisiace s výskumom českých speleológov v danej oblasti, ktorý sa začal úspešne rozvíjať od polovice 20. storočia a pokračoval aj v 90. rokoch (Rozložník – Stankovič, 2005, s. 9, 13).

Na prítomnosť českých jaskyniarov odkazujú pracovné označenia podzemných objektov typu *Propast 13*, *Jeskyne* (!) č. 6, názvy s českou lexikálnou, morfológickou i hláskoslovnou štruktúrou typu *Sváteční*, *Ladka* (česká hypokoristická podoba osobného mena Ladislava), *Krápniková*, *Dýmka*, *Komáří*, ale aj (slovenské) názvy motivačne odkazujúce na české speleologické spoločnosti realizujúce výskum v Slovenskom krase typu *Liberecká priepasť*, *Jaskyňa Tartaros*. Okrem SN. *Ladka*, ktoré má pozíciu primárneho názvu (VN *Jaskyňa Tartaros*), majú všetky ostatné propriá status variantného názvu, pričom môžu koexistovať aj s inými slov. či maď. variantnými názvami (napr. pri PN *Kamenistá priepasť* sa uvádzajú VN *Fertézsomboly*, *Krápniková*). Primárne pomenovanie buď motivačne priamo súvisí s českým variantným názvom (je jeho prekladom), napr. *Jastrabia priepasť* < *Jestřábí*, *Přivá* < *Pařezová propast*, alebo je utvorený na základe iných motivačných aspektov, napr. *Drienkovská priepasť* (*Přítel*), *Zákrutová priepasť* (*Komáří*). Aj pri českých speleonýmách sa ich autori mohli motivovať lokálnou maď. toponymiou, čo dokladuje názov *Jeskyňe u Malnas* (< OR. *Nagy málnás-part*).

V skúmanom súbore sa objavili aj speleonymá, ktoré nesúvisia s miestnymi jazykovými pomermi ani s etnickým pôvodom jaskyniarov, implikujú však termíny nedomáceho pôvodu pomenúvajúce

charakter krasových objektov alebo neslovenskú lexiku využitú pri metaforickom pomenovaní. V prvom prípade ide o (v rôznej miere) internacionalizované termíny prevažne južnoslovanského (slovinského a srbochorvátskeho) pôvodu, súvisiace s intenzívnym výskumom krasových oblastí bývalej Juhoslávie. Aj samotný termín *kras* vznikol apelativizáciou starého slovinského toponyma *Kras*, pomenujúceho hornatú vápencovú oblasť severozápadnej časti Dinárskeho krasu (Panoš, 2001). V prípade južnoslovanských termínov je však vnímanie ich nedomáceho pôvodu do istej miery obmedzené jazykovou blízkosťou slovenčiny a južnoslovanských jazykov, prejavujúcou sa o. i. spoločnými koreňmi slov. Do tejto skupiny speleoným patrí VN *Jaskyňa pod Koleševkou* (PN *Velká drienčanská jaskyňa*), zahŕňajúci pomenovanie závrty, pod ktorým sa jaskyňa nachádza – *Koleševka*. Názov závrty vznikol zo slovinského apel. označujúceho „priepastovité okrúhle závrty so strmými skalnými stenami a rovným dnom“ (Kámen, 1965 – 1966, s. 10). Na ďalší geografický termín srbochorvátskeho pôvodu *polje* (čítaj [*polě*]) odkazuje VN *Ponor Skalického polja* (PN *Ponorová jaskyňa*). Ide o ľudové pomenovanie zníženín s plochým dnom, ktoré je pokryté zvetralinami alebo prekryté alochtónnymi sedimentmi s väčšinou dobre vyvinutými pôdnymi profilmi (Panoš, 2001). V súčasnej karsológii sa daným termínom označuje „výrazná deprese v reliéfu krasovém s plochým dnem okrouhlého, oválneho či laločnatého pôdorysu veľkých rozmerů, vzniklá převážně rozpouštěním matečných hornin a vyznačující se osobitými znaky, zejména hydrografií“ (Panoš, 2001, s. 149). Slovinský a srbochorvátsky pôvod má aj termín *ponor*, s pôvodným (ľudovým) významom „místo či otvor, jímž se vsakuje nebo vtéká do podzemí povrchová voda ze dna polje“, pričom v karsológii sa chápe ako „obecné označení místa, v němž povrchová voda do podzemí vsakuje zvětralinami, sedimenty či puklinami a průlinami, kavernami anebo vtéká jeskyněmi různých rozmerů a tedy i různé absorpční kapacity“ (Panoš, 2001, s. 154). V skúmanom súbore speleoným ide o často sa vyskytujúci termín používaný aj v adjektívnej forme, napr. *Farbený ponor*, *Trójsky ponor*, *Kečovský ponor*

I, Jaskyňa v ponore, Ponorová jaskyňa. V speleonyme *Hronský paleoponor* nachádzame zloženinu (karsologický a speleologický termín) utvorenú z prvej časti *paleo-* („starý“), ktorá má latinský pôvod (*palaeo-*), a časti *ponor*. Latinská (medicínska) terminológia našla uplatnenie v SN. *Larynx*. Ide o metaforický názov utvorený z latinského apel. *larynx* („hrtan“; na základe charakteru ústia priepasti).

4.4. Záver

Etnické a jazykové kontakty sa v súbore speleoným zo Slovenského rudohoria prejavili v troch líniách, pričom osobitný význam z hľadiska analyzovanej problematiky majú prvé dve línie. Prvá línia zahŕňa speleonymá priamo odkazujúce na miestne etnicko-jazykové pomery, ktoré sa najvýraznejšie prejavili v súvislosti s maď. etnikom v oblasti Slovenského krasu a iba čiastočne aj v prípade starého nem. osídlenia v oblasti Volovských vrchov a Slovenského raja. V komparácii s inými kategóriami proprií (napr. s oronymami pomenúvajúcimi nadzemné objekty – vrchy, kopce, doliny a i.) je odkaz na etnicko-jazykové aspekty častejšie vyjadrený sekundárne, cez jazykový pôvod motivujúcich proprií obsiahnutých vo formálnej štruktúre speleoným. Na základe aktuálnej analýzy materiálu sme v súbore nezachytili stopy odkazujúce na rusínske (ukrajinské) a goralské osídlenie. Okrem lokálnych etnicko-jazykových pomerov má na jazykovú podobu speleoným dosah aj etnický charakter speleologických skupín, ktoré tu realizujú výskum (2. línia), čo sa najmarkantnejšie prejavilo v prípade názvov českého pôvodu. Tretia, z hľadiska územne či pracovne podmienených etnických kontaktov vedľajšia línia, ktorá na základe svojho internacionálneho charakteru determinuje aj súbory speleoným z iných etnicko-jazykových oblastí (napríklad termín *polje* je známy aj v anglickej, ruskej, talianskej, nemeckej, španielskej či vo francúzskej terminológii [Panoš, 2001]), sa obmedzuje na inojazyčné prvky súvisiace s karsologickou a speleologickou terminológiou pochádzajúcou z iných krajín s výskytom a intenzívnym výskumom krasu, prípadne aj s inými terminologickými okruhmi.

5. SLOVENSKÉ SPELEONYMÁ Z POHLADU KOGNITÍVNEJ LINGVISTIKY

(Jaromír Krško)

5.1. Metodologické východiská

Cieľom kapitoly je analyzovať slovenské speleonymá z pohľadu kognitívnej lingvistiky, resp. etnolingvistiky. Analyzované speleonymá sme čerpali z aktualizovanej elektronickej verzie publikácie *Zoznam jaskýň Slovenskej republiky* (Bella – Hlaváčová – Holúbek, 2007), ktorú vydalo Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva v Lipovskom Mikuláši a táto databáza bola aktualizovaná v rokoch 2013 a 2017. Zoznam jaskýň Slovenskej republiky eviduje k 31. 12. 2017 7242 jaskýň rôzneho druhu a veľkosti. Počet speleonym je však omnoho väčší, pretože viaceré objekty sú pomenované niekoľkými rozdielnymi názvami – napr. jaskyňa *Cigánsky komín* v katastri Spišskej Teplice má aj názvy *Priepasť Ždiarec*, *Priepasť nad Spišskou Tepliou*, *Psíkova*; jaskyňa *Konská diera* v katastri Štrby je známa aj pod názvami *Dračia diera*, *Čertova diera*, *Sikorova jama*.

5.2. Kognitívna lingvistika a proprium

Začiatkom 60. rokov minulého storočia dochádza v psychologických výskumoch k obratu, ktorý sa označuje ako „kognitívny obrat“. Tento obrat zasiahol aj oblasť výskumu jazyka, pretože prirodzený jazyk a kognícia sú neoddeliteľne prepojené. Pragmakomunikačný obrat priniesol okrem nových vedných disciplín aj odklon od systémovo orientovanej lingvistiky, v rámci ktorej boli dominantné predovšetkým striktné štrukturalistické metódy, smerom k lingvistike nazerajúcej na jazyk v celej jeho komplexnej štruktúre. Centrom pozornosti sa stáva nielen jazyk ako ideálny systém, ale pozornosť sa venuje aj jeho mimojazykovým, sémantickým a pragmatickým aspektom, pričom dôraz sa kladie na samotného tvorca a používateľa jazyka.

V teórii kognitívnej lingvistiky vystupujú do popredia najmä dve výrazné svetové školy – americká, reprezentovaná predovšetkým G. Lakoffom a M. Johnsonom a poľská, ktorú formovali a formujú J. Bartmiński, A. Pajdzińska, A. Wierbicka, R. Tokarski a ďalší. Popri poľskej kognitívnej lingvistike, často označovanej aj ako (poľská, lublinská) etnolingvistická škola, sa rozvíja aj ruská (moskovská) škola reprezentovaná predovšetkým prácami N. I. Tolstého, S. M. Tolstej, V. V. Ivanova, V. N. Toporova a ďalších. Obidve kognitívne školy spájajú primárne termíny – antropocentrizmus, kategorizácia a metafora, pričom americká škola v rámci kategorizácie venuje pozornosť prototypu a poľská škola sústreďuje pozornosť na jazykový obraz sveta, ktorý sa uchováva v jazykovom spoločenstve. V súvislosti s rozvojom poľskej a ruskej etnolingvistickej školy je potrebné spomenúť aj výskum kognitívnej lingvistiky v českej jazykovede – predovšetkým názory I. Vaňkovej (1999, 2002, 2005), L. Saicovej Římalovej (2004, 2007, 2010) a ďalších. Záujem o túto problematiku je výborne spracovaný v samostatnom hesle *kognitivní lingvistika*³⁰, kde je zhrnutá literatúra k tejto problematike.

Poľská etnolingvistická škola sústreďuje svoju pozornosť predovšetkým na štúdium kultúrnych hodnôt a ich manifestáciu v jazyku. Kľúčovou epistémou lublinskej etnolingvistickej školy je pojem *jazykový obraz sveta*, ktorý sa snaží reflektovať obraz sveta fixovaný v danom jazyku prostredníctvom analýzy kultúry jazykového spoločenstva a schopnosti konceptualizácie. Uplatňovaním originálnych vedeckovýskumných metód sa jej predstavitelia snažia o konceptualizáciu kultúrnych mechanizmov jazykového spoločenstva, čím sa odhaľuje generáciami zdieľaná pamäť kolektívu (pozri k tomu Rožai, 2018b; Rožai, 2018c). Človek, ako člen kolektívu, neustále formuje vnímanie sveta a jeho stvárnenie v jazyku. Tento obraz sveta nielen štruktúruje a konceptualizuje, ale aj interpretuje a zdieľa s príslušníkmi vlastného etnického spoločenstva. Konceptualizácia sveta sa deje prostredníctvom

30 Nebeská, I. – Karlík, P. 2017. Kognitivní lingvistika. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné online: <https://www.czechency.org/slovník/KOGNITIVNÍ_LINGVISTIKA> (cit. 01. 10. 2021).

národného jazyka a jeho súboru pravidiel odrážajúcich možné spôsoby videnia sveta, hodnôt, ktoré dané jazykové spoločenstvo vyznáva a akceptuje. Prostredníctvom jednotlivých sémantických spojení a konotácií spojených s príslušnými výrazmi sa rekonštruuje istý stereotyp predmetu a týka sa každého skúmaného javu a jeho obrazu v jazyku.

Lexikálne prostriedky, či už apelatíva alebo propriá, veľmi dobre reflektujú jazykový obraz sveta daného spoločenstva. J. Bartmiński ich prirovnáva ku kryštálom, „które v sobě lámou obraz světa a soustřeďují jeho vybrané aspekty; slova se spojují v síti vztahů s jinými slovy, s předměty, s člověkem, s fakty z jeho vlastní historie i z dějin jazykového společenství. Studium lexikální zásoby jazyka a významů slov tak otevírá novou perspektivu pro celou kulturu“ (Bartmiński, 2007b, s. 302). Jazykový obraz sveta a vnímanie sveta človekom je v toponymii zachytené aj v názvoch spojených s farbou a farebnosťou. Problematike farieb sa venovali viacerí jazykovedci doma aj v zahraničí. V oblasti onomastiky sa problematike farieb v českej toponymii venovali napr. M. Harvalík (1995), P. Štěpán (2004), slovenskú toponymiu z hľadiska farieb spracovala veľmi podrobne L. Luptáková (2012a, 2012b, 2013).

5.3. Kognitívna lingvistika a speleonymia

Pri výskume slovenskej speleonymie sme predpokladali, že názvy sa budú opierať o jeden z hlavných pilierov kognitívnej lingvistiky – antropocentrizmus, teda že medzi speleonymami budú dominovať metaforické názvy obsahujúce časti ľudského tela. Túto hypotézu sme si stanovili aj na základe výskytu metaforických pomenovaní v toponymii – či už v Čechách, na Morave alebo na Slovensku. Inšpirovali nás štúdie M. Majtána (1996), J. Malenínskej (1997, 1999, 2001 atď.), ktorá venovala pozornosť metafore ako takej, ale i viacerým názvom metaforického charakteru, ktoré reflektovali časti ľudského tela, nástroje a pod. Napriek tomu, že táto hypotéza sa nám potvrdila len čiastočne, antropocentrizmus je aj v tejto nomenklatúre prítomný, pretože

mnohé speleonymá obsahujú antroponymá vo forme mena objaviteľa jaskyne, mena osoby, ktorej je objavený objekt venovaný, a pod.

Metafora sa ako základný prvok konceptuálneho systému kognitívnej lingvistiky (Vaňková, 2005, s. 96) využíva aj v nominácii slovenských speleoným. Ide predovšetkým o uzuálnu metaforu, ktorá je výsledkom konceptuálneho systému jazyka a ktorú si nositeľ jazyka osvojuje automaticky. Z pohľadu kognitívnej lingvistiky poukazuje uzuálna metafora na naše myslenie, percepciu sveta a jeho stvárnienie v jazyku. *„Jazykový obraz sveta je interpretace světa obsazená v určitém jazyce – v jeho gramatických kategoriích, ve významové struktuře slovní zásoby, ve frazeologii. Jazyk ukazuje specifickou kategorizaci reality, hierarchizaci, uspořádání, chápání a hodnocení jednotlivých jejích fragmentů. Jazykový obraz světa je antropocentrický – a naivní... Centrálním bodem světa je tu člověk a jeho ‚zdravý selský rozum‘, který vychází ze specificky lidského tělesného zakotvení. Něco je těžké nebo lehké, mělké nebo hluboké, jedlé, pitné, jedovaté, neviditelné – vždy vzhledem k člověku“* (Vaňková, 2002, s. 627).

5.4. Antropocentrizmus – speleonymá reflektujúce časti ľudského tela

Z motivantov označujúcich časti ľudského tela sa v korpuse slovenskej speleonymie vyskytlo sedem apelatív. Pokiaľ by sme postupovali v smere ľudského tela zhora nadol, medzi motivujúcimi apelatívami by sme našli apelatívum *kečka*, čo je hovorový výraz pre šticu, chumáč vlasov na čele – jaskyňa *Kečka* je súčasťou jaskynnej sústavy v Zvolenskej kotline, časti Ponická vrchovina. Motiváciou pomenovania bolo metaforické stvárnienie tvaru jaskyne pripomínajúceho šticu.

Kognitívna lingvistika venuje špeciálnu pozornosť kategórii zraku a oku ako orgánu videnia a vnímania. Človek považuje zrak za najspohľadlivejší zmysel, ktorý je zdrojom poznania. Preto sa v speleonymii metaforické stvárnienie videnia ako procesu poznania prezentuje v rôznych podobách apelatíva *oko*, prípadne *oči*. Proprializáciou apelatíva

oko/oči vzniklo päť speleoným – *Oko* (v katastroch Vrútok a Pružiny), jaskyňa *Očko* v katastri Ružína, pravdepodobne technický názov *Pracovná sonda Očko* v katastri Vrútok, speleonimum *Oči* pri Šumiaci a podľa polohy – jaskyňa *Horné oko*. Modré oči znamenajú z pohľadu kognitívnej lingvistiky nevinnosť, čistotu. Názov jaskyne *Modré oči* však mohol byť motivovaný aj farbou vody a pod. Odmeraný alebo ľahostajný pohľad predstavuje spojenie „chladné oči“, ktoré motivovalo názov *Jaskyňa chladných očí*, temperament človeka, jeho prchkosť, nestálosť až pudovosť vyjadrujú „divoké oči“ – toto spojenie motivovalo názov jaskyne *Divoké oči* v katastri obce Turie. Jaskynný útvar pripomínajúci oči sa propriálizoval do názvov *Kamenné oči* alebo *Jaskyňa kamenných očí*, rozťahnutý tvar jaskyne podobný oku motivoval názov *Plazivé oko*. Výrazné zastúpenie v korpuse speleoným majú názvy motivované slovenskou faunou. V kategórii speleoným obsahujúcich apelatívum *oko* (na tomto mieste ide o oko zvierťaťa) nájdeme jaskyňu *Dračie oko* a tri speleonymá *Sovie oči* – v katastri Demänovskej Doliny a dva názvy v katastri Považskej Teplej (tu sú názvy *Sovie oči* odlišené číslicou *I* a *II*). Prechodný typ smerom k názvom dedikovaným blízkym ľuďom, ktoré vytvorili objavitelia jaskyne a ktoré majú mnoho spoločných črt s názvami horolezeckých ciest (o nich ďalej), tvorí názov jaskyne *Olġine oči* v katastri Letanoviec.

Ucho ako orgán sluchu a časť ľudského tela sa ako motivant objavilo len raz – pri motivácii 20 metrov dlhej rozsadlinovo-koróznorúťivej jaskyne *Ucho* v katastri obce Bôrka v okrese Rožňava. Motiváciou bol tvar jaskyne.

Apelatíva *zobák* a *zub*, ktoré spolu sémanticky súvisia, motivovali označenie jaskýň pripomínajúcich svojím tvarom tieto štruktúry – jaskyňa *Zobák* sa nachádza v katastri obce Hrabušice, jaskynné útvary *Zub* a *Dračí zub* ležia v katastri Muráňa.

Ďalšou časťou ľudského tela, ktorá motivovala slovenskú speleonymiu, je apelatívum *brada* – to sa propriálizovalo do speleonyma *Brada* ako jedného z variantných názvov v geomorfologickom celku Kozie

chrbty, Važecký chrbát. Polyonymickými názvami tejto jaskyne sú *Chladová jaskyňa, Priepasť v Klimberku*. Ďalšími speleonými motivovanými časťami ľudského tela, resp. podobnosťou s nimi sú označenia *Hrdlo, Larynx a Koleno*. Ide o kratšie jaskynné útvary (Hrdlo má dĺžku 6 m, Larynx 5 m a Koleno 15 m), pričom východiskom týchto názvov mohli byť sekundárne významy príslušných apelatív: hrdlo ako zúžený priestor, larynx (pažerák) ako zužujúci sa priestor v tvare lievika a koleno ako zahnutý priestor, ohnutá časť v tvare oblúka.

Napriek tomu, že pri modelovej analýze sa apelatívny člen propria nepovažuje za motivant, z hľadiska systemizácie materiálu korešponduje pohľad na speleonymá optikou kognitívnej lingvistiky s klasickým lexikálno-sémantickým triedením toponým (pozri napr. Krško, 2014, s. 45), pretože v centre vnímania človeka sa ocitá objekt, ktorý mu svojím tvarom pripomína známe druhové označenie jaskynného útvaru, prípadne časť ľudského tela; do centra pozornosti speleológa sa dostáva zviera, ktoré má v jaskyni brloh, prípadne mu toto zviera pripomína tvar jaskyne a pod. Pri analýze ďalších speleoným preto môžeme postupovať dvomi spôsobmi: analyzovať a triediť názvy na základe druhového označenia jaskynného útvaru – jaskyňa, diera, závt, sífón, ponor, vyvieracia, komín, lievnik a pod., alebo analyzovať a triediť názvy podľa sémanticky usporiadaných skupín motivujúcich apelatív, ktoré v názve budú obsahovať aj apelatívum charakterizujúce druhové označenie objektu. Vhodnejším sa zdá byť druhý spôsob, ale názvy obsahujúce druhové označenie útvaru analyzujeme aspoň čiastočne, pričom uvádzame časť pomenovaní ako príklad.

5.5. Triedenie speleoným na základe druhového označenia jaskynného útvaru

Spomedzi motivujúcich apelatív, ktoré označujú druh jaskyne, má v korpuse slovenských speleoným najpočetnejšie zastúpenie apelatívum *diera* (celkovo sme zaznamenali 672 výskytov). Diera označuje podzemnú dutinu vytvorenú prírodnými silami v dĺžke od dvoch metrov (napr. *Diera v dolinke Zápoľná*) až do niekoľko stovák metrov

(*Tesná jaskyňa – Medvedia diera* v katastri Tatranskej Javoriny má dĺžku 400 m), najčastejšie však ide o dĺžku v rozpätí 3 – 10 metrov. Samotné speleonýmá vo forme *Diera*, ktoré vznikli čistou propriáliaciou, označujú v celom korpuse len päť objektov – v katastri Och-
tinej, Vernára, Považskej Teplej, Jablonova nad Turňou a Šípkova. Diferenčnú funkciu v miestach, kde sa krasové diery vyskytujú vo väčšom množstve, plnia číselné odlišenia, prípadne technické skratky: v katastri Belej pri Necpaloch – *Diera 1, Diera 2, Diera 5, Diera 7*; pri obci Stratená – *Diera MS 1 až Diera MS 20*. Diferenčnú funkciu zabezpečuje aj lokalizácia pomocou relačného objektu, ktorý môže byť vo forme apelatíva – *Diera pri potoku, Diera v stene, Diera pod baňami, Diera v dolinke, Pri diere* (v nárečových podobách aj *U diery, Udiera* – kataster Valaskej). Propriálny relačný objekt nachádzame v názvoch *Diera na Svorade, Diera v Čerenovej skale* atď. Pri výskyte viacerých onymických objektov s rovnakým názvom sa objekty rozlišujú číslou – *Jasovská diera I, Jasovská diera II; Mníchova diera 1, Mníchova diera 2, Mníchova diera 3*.

Druhým najčastejším motivantom slovenských speleoným, ktorý sémanticky súvisí so slovom *diera*, je apelatívum *ponor*, ktoré označuje otvor do krasového útvaru vzniknutý eróznou a koróznou činnosťou vody (mechanickým vymieľaním a chemickými reakciami s vápencom) na plošinách planín, dolín a strání. V korpuse slovenských speleoným sa apelatívum *ponor* vyskytlo celkovo 102-krát. Treba však poznamenať, že toto apelatívum sa často vyskytovalo len ako označenie druhu objektu a nebolo súčasťou propria, preto je počet proprií obsahujúcich apelatívum *ponor* nižší. Najčastejšie ide o označenie krasového útvaru s lokalizáciou – *Ponor na Svorade, Ponor pod Kimbergom, Ponor na Muroch, Ponor pod Magurkou, Ponor v Hlbokom dole, Ponor pri hornom salaši*, označenie druhu útvaru ako súčasti názvu jaskyne – *Ponor Široká* (Jaskyňa pod Širokou), *Ponor Bystrej* (aj *Ponorová jaskyňa pred Bystrou*), prípadne názov obsahuje antroponymum objaviteľa alebo dedikovanej osoby – *Julov ponor 1, Julov ponor 2, Ježkov ponor, Ponor Helena, Muťúrov ponor, Budulínkov ponor*.

Opakom ponoru je *vyvieračka* alebo *výver* – teda miesto, kde vodný tok vyviera z krasovej oblasti na zemský povrch. Tieto apelatíva sú takisto hojne zastúpené ako motivanty speleoným v podobe samostatného názvu – napr. *Vyvieračka I* v katastri obce Poráč, *Výver*. Apelatívum *vyvieračka* sa v korpuse objavilo 61-krát a *výver* 6-krát. Samozrejme, aj v tomto prípade je počet speleoným o niečo nižší, pretože niekoľkokrát sa tieto apelatíva vyskytli len ako všeobecné označenie druhu speleonyma. Keďže ide o speleonimum vzťahujúce sa na miesto výveru podzemného toku, môže názov obsahovať hydronymum – *Vyvieračka Teplica*, *Vyvieračka v Hlbokom jarku*, *Bočný výver Teplice*, *Vyvieračka Števkovského potoka*. Najčastejšie však ide o lokalizáciu pomocou blízkeho relačného objektu alebo obce, do katastra ktorej speleonimum patrí – *Limbašská vyvieračka*, *Vyvieračka v Prihradzanoch*, *Ráztočnianska vyvieračka*, *Markušovská vyvieračka*, *Kunovoteplická vyvieračka*, *Ardovská vyvieračka*, *Kečovská vyvieračka*, *Vyvieračka pod Hrubým Grúňom*, *Občasná vyvieračka v Čiernej dolinke*, *Vyvieračka pod Studenou dierou*, *Občasná vyvieračka v Mokrej doline*, *Stará vyvieračka v úvoze*. Zaznamenali sme aj podoby s antroponymom objaviteľa, resp. názvom jaskyne – *Gustova vyvieračka* (oficiálny názov *Gustova jaskyňa*), *Gustova vyvieračka II*.

Ďalším motivujúcim apelatívom sémanticky zviazaným s vodou je apelatívum *studňa*, ktoré sa v korpuse vyskytlo celkovo 30-krát. Aj v tomto prípade speleonymá vyjadrujú orientáciu na dominantnejší objekt – *Studňa pod Ostrým vrchom*, *Studňa na Ragáci*, označujú vlastnosť objektu – *Bezodná studňa*, *Studená studňa*, *Zlatá studňa*, *Čistá studňa*, prípadne sú zviazané s nejakým príbehom dochovaným v miestnej kolektívnej pamäti – *Pastierova studňa*, *Katova studňa*.

Početné zastúpenie medzi motivujúcimi apelatívami majú apelatíva označujúce tvar speleonyma – *previs* (celkový výskyt bol 57), *komín* (s frekvenciou 51) a *okno* (42-krát). Ako pri predchádzajúcich názvoch aj v tomto prípade nájdeme speleonymá motivované okrem druhového apelatíva aj polohou objektu vzhľadom na dominantný relačný objekt,

prípadne názov vyjadruje príslušnosť ku katastru obce alebo krasovému celku – *Previs v Skalnej dolinke, Previs v skale (Hajzel), Vodopádový previs, Čabradský previs, Ružínske okno, Previs pod Vencovou, Previs v Klaku, Melkovský komín, Jurgovský komín, Červený komín, Zrútený komín, Komín na Ragáči, Komín nad Previsovou jaskyňou, Komín nad Dievčenskou vyvieračkou, Komín v Starom lome nad vápenkou, Skalné okno, Okno pod Darovanou, Horné okno v Opukách, Okno pod vyhlíadkou.*

Znížené objekty krasových útvarov obsahovali apelatívum *jama* (celkovo 36 výskytov v celom korpuse), zaznamenali sme aj dva výskyty s formou *jamka* – *Studená jamka I* a *Studená jamka II* v katastri obce Zboj v okrese Snina. Speleonymum *Jama*, ktorá vzniklo proprietizáciou apelatíva *jama*, sme zaznamenali len raz – označuje jaskynný útvar v katastri Hrhova. Názvy *Krasová jama D46, Krasová jama 1, Krasová jama 3* predstavujú pracovné verzie pomenovaní (oficiálne podoby sú *Ponor pri studničke* alebo *Štyridsaťšestka, Jaskyňa v Madajke*, tretí názov má len túto podobu), adjektívna časť názvu vyjadruje, že nejde o bežnú vyhlbeninu, ale o jamu vzniknutú eróznou krasovou činnosťou. Ďalšie mená boli motivované zvieratami vyskytujúcimi sa v týchto útvaroch – *Vlčia jama* (v katastri Muráňa, Nemeckej a Plešivca), *Malá vlčia jama, Psia jama, Medvedia jama*, prípadne názov charakterizoval výskyt (často aj celoročný) snehu a ľadu – *Snežná jama* (v katastri Silice, Hranovnice, Liptovskej Štiavnice), *Firnová³¹ jama* v katastri Štrbského Plesa. Pri výskyte rovnakého motivantu v katastri jednej obce sa rovnako motivované objekty diferencujú bližšou špecifikáciou, prípadne orientáciou pomocou iného relačného objektu, obce a pod. – *Ladová jama, Ladová jama na Muráni, Ladová jama v Nárožnej*. Názvy *Cukrová jama* (v katastri obce Háj, okres Košice) a *Strieborná jama* (kataster Jelšavskej Teplice) sú metaforické názvy motivované výskytom snehu pripomínajúceho cukor alebo trblietajúce sa striebro. Niektoré speleonymá obsahujúce apelatívum *jama* dostali

31 Firn je hrubozrnný druh snehu, ktorý vzniká roztápaním snehu a následným zmraznutím, čo je v prostredí tienistého a chladného miesta prirodzeným javom.

názov podľa svojich objaviteľov, prípadne boli dedikované nejakej osobe. Tieto názvy sú svojou motiváciou (často i štruktúrou) identické s názvami horolezeckých ciest. Takto vznikli vlastné mená *Halešova jama* (v katastri Plešivca), *Halašova jama* (kataster Bystrej), *Fabiánova jama*, *Farárova*³² *jama* (v katastri Lúčky pri Hrhove a v Silici). Aj pri tomto druhu speleónym bývajú častým motivantom porasty v okolí – *Buková jama*; vznikajúca ozvena – *Zvonivá jama*; podobnosť s iným objektom – *Zemiaková jama*, *Besná vápenná jama*. Krasové útvary volávali u človeka prirodzene strach, boli opradené tajomstvom, keďže išlo o podzemné útvary, často sa spájali s tmou, čiernou farbou, podzemským životom, peklom (analýze speleónym s apelatívom čert budeme venovať osobitnú pozornosť). V súbore speleónym obsahujúcich apelatívum *jama* sme našli aj názvy *Čierna jama*, *Tmavá jama*, *Čertova jama*. Pri názve *Fudži jama* (kataster obce Kordíky) sa využila alúzia na pomenovanie najvyššieho japonského vrchu *Fuji-yama* – v slovenčine *Fuji*, ale aj *Fujijama*, pričom komponent *jama* sa chápal ako slovenské apelatívum.

Medzi apelatíva sémanticky spojené so zníženým priestorom, otvorom vedúcim nadol, môžeme zaradiť aj apelatívum *trhlina*, ktoré sa ako motivant vyskytlo v korpuse 29-krát a *prepadlisko* s 20-násobným výskytom. Proprializáciou z apelatíva vznikli pomenovania *Trhlina* v katastroch obcí Šumiac, Muráň, Chrašť nad Hornádom, apelatívum *prepadlisko* sa proprializovalo na speleonymum *Prepadlisko* v katastroch obcí Beňatina, Podhradie, Hrhov, Jablonov nad Turňou, Dobšiná. Číselné odlišenie speleonyma *Prepadlisko* sme zaznamenali pri názvoch objektov v katastri Hrhova – *Prepadlisko 36*, *Prepadlisko 45*, *Prepadlisko 103*, *Prepadlisko 108*. Podobne ako pri iných speleonymách aj viaceré názvy obsahujúce apelatíva *trhlina* a *prepadlisko* sú diferencované prostredníctvom blízkych relačných objektov (propriálne

32 Pri tomto názve je problematické určiť, či ide o priezvisko, prezývku objaviteľa alebo ide o metaforické vyjadrenie s využitím apelatíva *farár* – kňaz. Maďarské podoby týchto názvov *Pap-lyuk* (kataster Lúčky pri Hrhove) = *Farárova jamka* a *Papverme* (v Silici) = *Farárova jama* takisto neponúkajú zásadnejšie riešenie, pretože proprium *Farár* sa ľahko preloží do cudzieho jazyka pre svoju blízkosť s apelatívom *farár*.

alebo apelatívne identifikovaných) a prostredníctvom ojkóným, v katastroch ktorých sa tieto objekty nachádzajú – *Trhlina pri stanici*, *Trhlina za skalnou ihlou*, *Trhlina v Prostrednom vrchu*, *Trhlina pod Poludnicou*, *Trhlina na Grúniku*, *Trhlina pod borovicami*, *Trhlina pod stenou*, *Veľká trhlina v Opukách*, *Sucháňska trhlina*, *Prepadlisko pri Kečovskej vyvieracke*, *Prepadlisko v Grečovom vrchu*, *Prepadlisko pri Lubinskom majeri*, *Prepadlisko na Valaskej*, *Prepadlisko pod Dubníkom*, *Prepadlisko pri Bartókovej*. V katastri Hrušova nad Turňou sa rovnaké názvy diferencovali pomocou poradovej číslice I a II – *Prepadlisko nad Vyvierackou I*, *Prepadlisko nad vyvierackou II*. Medzi speleonymami označujúcimi prepahlisko sa vyskytli aj názvy motivované menom objaviteľa, prípadne ide o dedikačné názvy – *Gregove prepahlisko*, *Erdösovo prepahlisko*.

Z pohľadu kognitívnej lingvistiky môžeme medzi speleonymá označujúce zniženie počítat aj názvy s apelatívom *pivnica* – kognitívny obraz pivnice ako zníženej miestnosti, do ktorej človek vstupuje po schodoch nadol, pivnica ako uzavretý priestor poskytujúci ochranu, chládok atď. Celkový výskyt takto motivovaných speleoným na Slovensku bol 26. Speleonymum *Pivnica* sa nachádza v katastroch obcí Renčišov, Valaská, Tornaľa, Turík, Važec, Liptovský Ján, Liptovská Porúbka, Jelšava, Blatnica, Opátka a Ružín. V katastri Valaskej sa nachádza niekoľko speleoným pomenovaných *Pivnica*, preto sa rozlišujú ako *Pivnica 2*, *Pivnica 3*, *Pivnica 4*. Ostatné, takto motivované speleonymá sa bližšie špecifikujú svojou veľkosťou – *Veľká pivnica*, *Malá pivnica*; lokalizáciou – *Pivnica pri Blatnici*, *Jaskyňa Pivnica pri Lučivnej*, *Pivnica v údolí Čierneho Váhu*, *Pivnica pri Svaríne*, *Pivnica na Ohništi*, *Ladová pivnica pod Organom*; zložením – *Kamenná pivnica*, *Ladová pivnica*, dedikáciou – *Valachova pivnica*.

Pomerne častým motivantom označujúcim druh krasového útvaru sú názvy s apelatívami *pec* a *piecka*. U laika sa tieto názvy spájajú s metaforickou motiváciou objektu pripomínajúceho pec – vykurované teleso určené na varenie a pečenie, prípadne priamo s týmto objektom

– „ľudia sa domnievali, že išlo o umelo vytvorené objekty, ktoré v minulosti slúžili na pečenie chleba“ (Krško, 2001, s. 100). Z odborného hľadiska sa termínom *pec* označuje erozívny závrť vo vápencovom podloží, ktorý sémanticky a etymologicky súvisí s označením jaskyne v iných slovanských jazykoch – *peščera*, *pečera*, *pešera*, *pieczara* a pod. Proprium *Pec* sa v korpuse vyskytlo 4-krát (v katastri Pezinka, Plaveckého Podhradia a Považskej Teplej) a ako súčasť speleoným sa vyskytlo v ďalších piatich prípadoch – *Velká pec*, *Čertova pec* (2-krát), *Čertova pec* – *Stoličková jaskyňa*, *Špaňopoľská jaskyňa* – *Pec*. Deminutívna podoba apelatíva – *piecka* motivovala názvy *Piecka* v Krásnohorskej Dlhej Lúke a *Ladová piecka* v Tisovci a Ždiari.

Poslednou skupinou speleoným, ktoré analyzujeme z pohľadu apelatíva označujúceho druh krasového útvaru, sú názvy s apelatívom *dutina* (s celkovým výskytom 17 názvov) a *komora* (12 názvov). Speleonymá označujúce duté uzavreté miesto boli diferencované číslou podľa poradia výskytu, pričom adjektívna časť názvu vyjadruje, že nejde o bežnú vzduchovú dutinu, ale o dutinu vzniknutú eróznou krasovou činnosťou – takto boli pomenované krasové dutiny v katastri Východnej: *Krasová dutina 1*, *Krasová dutina 2*, *Krasová dutina 3*, *Krasová dutina 4*, a v katastri Jelšavy: *Krasová dutina 1*, *Krasová dutina 2*, *Krasová dutina 3*. Ďalšie názvy vyjadrovali tvar – *Okrúhla dutina*, vlastnosť – *Dvojvchodová dutina*, *Skálná dutina s jazierkom*, lokalizáciu pomocou relačného objektu – *Skálná dutina v Maši*, *Dutina nad Homoľou*, *Krasová dutina pod Suchou jaskyňou*, *Krasová dutina pod Červenou*, *Dutina v komore*. Apelatívum *komora*, ktoré takisto označuje uzavretý dutý priestor, sa proprializovalo v piatich prípadoch – speleonimum *Komora* sa nachádza v katastroch obcí Dobšiná, Považská Teplá, Renčišov, Kříže, Jablonov nad Turňou. Ku špecifikácii niektorých speleoným dochádzalo uvedením toponyma v blízkosti výskytu – *Lipovecká komora* (Hrabušice), *Komora v Špatnej* (Liptovský Ján), polohou – *Horná komora*, uvedením mena objaviteľa – *Škutova komora*, *Robova komora*. S jaskyňami a rôznymi krasovými zákutiami alebo dutinami sa v ľudových povestiach spájajú zbojníci a poklady,

ktoré mali lúpežníci ukrývať v jaskyniach – takto bol motivovaný názov *Komora zbojníkov* v katastri Liptovskej Porúbky.

5.6. Triedenie speleónym na základe metafory

Metafora zohráva v kognitívnej lingvistike dôležitú úlohu, pretože predstavuje obrazné vnímanie sveta človekom a odhaľuje jeho mentálny svet. Prenášanie významu známych objektov ľudskej reality na rozličné krasové útvary motivovalo množstvo speleónym aj na Slovensku. Viaceré názvy vznikli na základe podobnosti tvaru s daným predmetom – *oltár* (*Oltár*, *Malá oltárna jaskyňa*, *Oltárna jaskyňa*); *lievik*³³ (jaskyne *Lievik* v katastroch Plešivca, Letanoviec a Veľkého Poľa); *gilotína* (*Gilotína* v katastri Lúčky pri Hrhove), *gitara* (jaskyňa *Gitara* pri Borinke); *ihla* motivovala speleonymum *Ihla* v katastri Brzotína; podľa apelatíva *fajka* vznikli názvy jaskýň *Fajka* v Jasove, Jablonove nad Turňou, Bôrke, Krásnohorskej Dlhej Lúke, *Fajčička*, *Malá Fajka*. Apelatívum *ementál* označujúce syr ementálskeho typu podľa charakteristických diery v bochníku sa sémanticky posunulo aj do významu *niečo deravé*, *nie celistvé*. Pri krasovej erozívnej činnosti často vznikajú v stenách jaskyne diery, preto sa apelatívum *ementál* vo význame niečoho deravého využilo v nominačných procesoch až 16-krát. Jaskyne *Ementál* nájdeme v katastroch obcí Haligovce, Stratná, Belá pri Necpaloch, ďalšie onymá motivované apelatívom *ementál* sú *Ementálka*, *Pod Ementálom*, *Ementálová jaskyňa*. V katastri obce Turie sa zas nachádza sústava jaskýň pomenovaných *Jaskyňa v Ementáli* a diferencovaných číslicami 2 – 10 (*Jaskyňa v Ementáli 2*, *Jaskyňa v Ementáli 3...*). Útulnosť alebo neútlulosť jaskynne je exponovaná prostredníctvom apelatív *izbička*, *spáľňa*³⁴ a *maštaľ* – *Izbička*, *Kurtova*

33 Pri apelatíve *lievik* ako motivante speleónym nemusíme vychádzať len z metaforického chápania, ale toto apelatívum je súčasťou apelatívnej odbornej terminológie jaskyniarov a označuje postupne sa zužujúci priestor pretiahnutého tvaru. Podobne je to v prípade apelatíva *sifón*, ktoré označuje náhle zúženie krasovej podzemnej chodby, v ktorej sa strop skláňa do pevnej alebo tekutej výplne jaskyne – toto apelatívum sa pri tvorbe speleónym nevyužilo, výnimkou je názov *Ludrovský polosifón*.

34 Pozitívnu konotáciu vyjadruje deminutívna podoba lexémy *izbička* a sémantická náplň lexémy *spáľňa* ako miesta odpočinku, relaxu.

izbička, Kupčovie izbička, Spáľňa (v katastri Dobšinej a Blatnice), *Medvedia spáľňa, Maštal, Maštalná jaskyňa, Zbojnícka jaskyňa – Maštal*. Apelatívum *trpaslík* označujúce rozprávkovú bytosť malej postavy sa ako motivujúca metafora s významom *niečo malé* uplatnilo v názve *Trpasličia jaskyňa*. Opakom tejto motivácie je nominácia veľkého priestoru, pri ktorej sa využilo apelatívum *obor* – označujúce rozprávkovú bytosť veľkých rozmerov a mimoriadnej sily – pri pomenovaní jaskyne v katastri Osrbliá (*Obria jaskyňa*).

5.7. Triedenie speleoným na základe metafory a mystiky

Jaskyne ako tajomné, neprístupné objekty sú spájané s obrazom mystiky, záhady, nebezpečia. Preto niektoré názvy vznikli ľudovou etymológiou a obsahujú aj motivačný príbeh vysvetľujúci daný názov – takto vznikli speleonymá *Katova jaskyňa* a *Katova studňa* v katastri Sklabinského Podzámku. Názov *Jaskyňa Svetlonosa* bol motivovaný apelatívom *svetlonos* – rozprávkovou bytosťou vodiacou ľudí za svojim svetlom tak, aby zabúdili. Osobitné postavenie v nominačnom akte speleoným má pomenovanie rozprávkovej obludy s podobou okrídleného jaštera – *šarkana*. V ľudových povestiach a rozprávkach šarkan býval v jaskyniach a priepastiach, kam zavliekol svoju korisť a kde ju zjedol. Šarkan ako motivant sa využil pri speleonymách *Šarkania diera* (v katastroch Súlova, Poráča), *Šarkania* a názvoch *Šarkanova dolka 1, Šarkanova dolka 2, Šarkanova dolka 3* v katastri obce Nižné Slovinky.

Jaskyňa ako priestor pustovne, meditácie a uzavretia sa pred svetom je spojená s apelatívami *pustovňa, remeta*³⁵ a mních. Takto pomenované jaskyne reálne fungovali ako miesta, kde mnísi v minulosti žili, preto takéto názvy nachádzame vo všeobecnosti v toponymii, predovšetkým v oronymii. Apelatívum *pustovňa* sa transformovalo do speleoným *Pustovňa* v katastri Letanoviec a Hája a *Brožkova pustovňa*. Pôsobenie mníchov – samotárov je spojené s rádmi benediktínov

35 Apelatíva *remeta/remata* sa v slovenčine nenachádzajú, dochované sú len v toponymách a hydronymách (Krošláková, 1998).

a paulínov a začiatky misionárskej činnosti súvisia s príchodom Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu (Krošláková, 1998, s. 91). Stopy pôsobenia mníchov nájdeme v speleonymách *Remať* v katastri obce Bobot a *Remová* pri Blatnici. S apelatívom *mních* súvisia názvy *Mníchova diera* (v katastroch Moldavy nad Bodvou, Hrabušíc), v katastri Smoleníc sa nachádza sústava takto pomenovaných útvarov a jednotlivé objekty sa odlišujú číslicou – *Mníchova diera 1*, *Mníchova diera 2*, *Mníchova diera 3*. Skúmané apelatívum nájdeme aj v názvoch *Jaskyňa Červených mníchov I*, *Jaskyňa Červených mníchov II*.

Okrem mníchov – pustovníkov poskytovali jaskyne útočisko aj zbojníkom. Priestory jaskýň sú spojené s legendami, rozprávkami a ústnym folklórom, ale mnoho názvov súvisí so skutočným pôsobením zbojníkov v týchto oblastiach. V kognícii ľudí sa priestory jaskýň zároveň spájajú s miestami, kde zbojníci ukrývali poklady a nakradnuté drahé predmety. Apelatívum *zbojník* motivovalo názvy jaskýň *Zbojnícka diera* (v katastroch obcí Drienica, Šambron, Mníšek nad Popradom, Chtelnica, Vojňany, Švošov a Remetské Hámre³⁶), *Zbojnícka diera pri Hraničnom*; *Zbojnícka jaskyňa* (v katastroch Krížov, Orlova, Borinky, Demänovskej Doliny, Haligoviec, Beckova, Plešivca, Silickej Jablonice, Šípkova, Dolného Harmanca). V katastri Dubnice nad Váhom, sa nachádzajú *Zbojnícka jaskyňa I*, *Zbojnícka jaskyňa II*, v blízkosti Partizánskej Lupče sa nachádza *Zbojnícka jaskyňa pri Salatíne*. V korpuse slovenských jaskýň sme našli aj názvy *Zbojnícke diery*, *Komora zbojníkov*, *Nová Zbojnícka*, *Zbojnícka priepasť*, *Jaskyňa u zbojníka*.

Jaskyne už od pradávna vyvolávali u človeka strach, obavy, spájali sa s mystikou, tajomstvom a pretože išlo o tmavé neprebádané priestory, v obraze sveta sa spájali s tmou, čiernou farbou, peklom a čertom. Tieto motivanty našli výrazné zastúpenie aj v nominačnom procese slovenských speleoným. Zaujímavosťou je, že spomedzi 36 názvov majú len tri názvy podobu *Čertova jaskyňa* (v katastri Letanoviec, Hája

36 Samotné ojkonymum Remetské Hámre poukazuje na pôvodnú motiváciu mníšskou pustovňou. Zbojníci mohli neskôr využívať pustovne ako svoje úkryty.

a Tisovca). Ostatné pomenovania reflektujú ľudské vnímanie takýchto objektov nie ako jaskýň, ale ako dier, jám, pecí a pod. – *Čertova diera* (kataster Štrby, Čachtíc, Bôrky, Kečova, Letanoviec, Blatnice), *Kolíňanská čertova diera*, *Malá Čertova diera* (Hrhov, Bôrka), *Čertova pec* (kataster Východnej, Jalšového, Radošiny), *Čertova jama*. V katastri Blatnice sa nachádza päť jaskýň pomenovaných *Čertov zrázok*, pričom diferenčnú funkciu plnia číslice pri názve – *Čertov zrázok 1*, *Čertov zrázok 2* atď. V krasovom území Hrhova sa nachádza niekoľko jaskýň motivovaných metaforickým obrazom čerta, resp. častí jeho tela – *Čertov chvost*, *Čertov roh*, *Čertov dych*, metaforické názvy dopĺňa speleonimum *Čertove rebro* v blízkosti obce Veľké Pole. Kumulácia viacerých názvov (napr. metaforického charakteru v obci Hrhov) zároveň potvrdzuje teóriu, že pri nominácii sa opakovane využíva osvedčený motivačný model. Do skupiny speleoným motivovaných obrazom čerta môžeme zaradiť aj názov *Čertovica* pri Plaveckom Podhradí a Sliachoch v okrese Ružomberok. V týchto prípadoch však nemusí ísť o priamu nomináciu, ale o využitie známeho oronyma a hodonyma, takže názov mohol vzniknúť transonymizáciou. Apelatívum *diabol* sa použilo v speleonymii len v troch prípadoch – *Diablova diera* v katastri Poľanoviec na označenie krasového ponoru a krasovej vyvieracky a v názve *Diablova rokľa*. Motív *pekla* ako sídla čerta sme zaznamenali pri pomenovaní piatich jaskýň propriom *Peklo* v katastroch obcí Olejníkov, Valaská, Spišské Podhradie, Žehra a Kordíky.

5.8. Triedenie speleoným podľa výskytu zvierat

Najväčšie zastúpenie spomedzi všetkých speleoným však majú názvy motivované zvieratami. Ide o prirodzený výber motivačných činiteľov, pretože do procesu nominácie speleonyma vstupuje zviera, ktoré má v jaskyni brloh, prípadne sa vyskytuje vo vode jaskyne, alebo ide o metaforické pomenovanie podľa tvaru pripomínajúceho dané zviera. Spomedzi zvierat má najpočetnejšie zastúpenie *medveď*, ktorý využíva jaskynné útvary ako brloh. Dĺžka týchto útvarov je v rozsahu od 3,5 do 10 metrov. Speleonimum *Medvedia jaskyňa* sa vyskytuje v katastroch

obcí Ružín, Terchová, Plavecké Podhradie, Smolenice, Lazisko, Liptovská Štiavnica, Oravská Polhora, Háj, Staré Hory atď. Diferenčnú funkciu pri viacerých blízkyh objektoch plnia číslice v názve – *Medvedia jaskyňa I*, *Medvedia jaskyňa II* (v katastri Terchovej), označenie veľkosti jaskyne – *Malá medvedia jaskyňa*, *Veľká medvedia jaskyňa* alebo lokalizácia miesta – *Medvedia jaskyňa pod javorom*, *Medvedia jaskyňa pod Sinou*, *Demänovská medvedia jaskyňa*, *Brzotínska medvedia jaskyňa*, *Vestenická medvedia jaskyňa*. Druhým najfrekvencovanejším názvom speleoným motivovaných medvedom je *Medvedí brloh*. Zaujímavosťou je, že takmer všetky takéto názvy sa špecifikujú polohou, relačným toponymom, názvom katastra príslušnej obce, prípadne sa blízko ležiace jaskyne odlišujú číslicou – *Medvedí brloh v Lopušinách 2*, *Medvedí brloh v Lopušinách 3*, *Medvedí brloh v Lopušinách 4*, *Medvedí brloh v Lopušinách 5*, *Medvedí brloh v Lopušinách 6* v katastri Vyšného Kubína, *Medvedí brloh v Rozsutci I*, *Medvedí brloh v Rozsutci II*, *Medvedí brloh 1 nad jaskyňou Nádeje*, *Medvedí brloh 2 nad jaskyňou Nádeje*, *Medvedí brloh v Stratenci*, *Medvedí brloh v Suchom*, *Medvedí brloh v Kozly*, *Medvedí brloh v Šindliarke*, *Medvedí brloh medzi Šindliarkou a Medzibrodím*, *Medvedí brloh pod Ihlou*, *Medvedí brloh v Šuštiacke*, *Medvedí brloh vo Vyvieraní*, *Medvedí brloh v Čertovej doline*. Samostatné názvy *Medvedí brloh* sa nachádzajú len v katastri Tisovca a Zuberca. Ďalšie speleonymá motivované apelatívom *medveď* obsahujú druh jaskynného útvaru – *Medvedia diera*, *Malá medvedia diera*, *Veľká medvedia diera*, *Medvedia jama*, *Medvedia priepasť*, *Medvedia puklina*, *Medvedia skala*, *Medvedí tunel*. Názvy *Medvedia spáľňa*, *Medvedí dych* majú metaforický charakter. Medzi speleonymá motivované výskytom medveďa môžeme zaradiť aj názvy s apelatívom *maco* – *Macov pelech*, *Macova jaskyňa*, *Macova 1*, *Macova 2* (kataster Tisovca).

Druhým najvýznamnejším motivantom zo skupiny zvierat je *líška*, ktorá takisto ako medveď využíva jaskynné útvary na ochranu seba a svojho potomstva. Dĺžka jaskýň, v ktorých si líška buduje brloh, sa pohybuje v rozmedzí 2 – 10 metrov. Medzi speleonymami sa však nachádzajú aj jaskyne s dĺžkou desiatok až stovák metrov (*Líščia diera pri*

Silici má dĺžku 115 m, *Líščia priepať* v katastri Sološnice je dlhá 160 m, *Líščia jaskyňa* v katastri Muráňa má 101 m, rovnako pomenovaná jaskyňa v katastri Dolnej Lehoty má napr. dĺžku 200 m). Najfrekvencovanejším názvom je *Líščia diera*, ktorá sa nachádza napr. v katastroch obcí Lačnov, Veľký Folkmar, Valaská, Handlová, Moldava nad Bodvou, Važec, Liptovský Ján, Dlhá nad Oravou, Jelšavská Teplica, Kečovo, Dobšiná, Slatinka nad Bebravou, Sklené Teplice, Dulice atď. Aj v tejto skupine pri viacnásobnom výskyte rovnakých názvov v tesnej blízkosti plnia diferenčnú funkciu propria číslice v názve – *Líščia diera I*, *Líščia diera II* v katastri Debrade a Necpál, *Líščia diera 1*, *Líščia diera 2* v katastri Pružiny. Viaceré názvy sú lokalizované pomocou blízkeho relačného objektu (dominantného toponyma alebo apelatíva), príslušného katastra obce a pod. – *Líščia diera pri stanici*, *Líščia diera v Jasovskej skale*, *Líščia diera pri Pivnici*, *Líščia diera vo Vachtárovej*, *Líščia diera pri Lievikovej jaskyni*, *Líščia diera v kameňolome*, *Líščia diera v Palieskach*, *Líščia diera pri Silici*, *Líščia diera pri Removej*, *Líščia diera pri Osrbli*. Synonymom apelatíva *diera* je apelatívum *nora* (pri speleonýmách motivovaných medveďom je to *brloh*), ktoré sa nachádza v názve *Líščia nora*; *brloh* sa zas vyskytuje v speleonýmách *Líščí brloh*, *Líščí brloh pri Pivnici*. V prípade, že sa vyskytlo viacero rovnakých útvarov, boli tieto útvary pomenované spoločným názvom v tvare množného čísla – *Líščie diery* v katastroch Štrby, Sološnice, Zádielu, Podhoria a Tisovca. V blízkosti Cerniny a Hrušova nad Turňou sa odlišujú dve rovnako motivované jaskyne číslicou v názve – *Líščie diery I*, *Líščie diery II*. Okrem apelatíva *diera* sa pri speleonýmách motivovaných výskytom lišky prirodzene uplatňuje aj apelatívum *jaskyňa* – speleonýmum *Líščia jaskyňa* sa vyskytuje v katastroch obcí Valaská, Dolná Lehota, Štrba, Borinka, Plešivec, Muráň a Motyčky. V Demänovskej Doline existujú speleonýmá *Líščia jaskyňa 1*, *Líščia jaskyňa 2* diferencované číslicou v názve. Ďalším apelatívom v názve býva *priepať*, ktoré nájdeme v speleonýmách *Líščia priepať* v katastri Belej, Sološnice, Plešivca a Spišskej Novej Vsi. Motivantom speleonyma nemusí byť len prítomnosť zvierťaťa v jaskyni, prípadne jeho brloh, ale aj uhynuté

zvíra, prípadne jeho ostatky. Takto boli motivované speleonymá *Jaskyňa zdochnutej líšky* pri obci Hrabkov a *Jaskyňa mŕtvej líšky* v katastri Ráztočna.

Významným predátorom slovenských lesov je aj *vlk*, ktorý však málokedy (na rozdiel od líšky a medveďa) žije osamote, väčšinou žije vo svorkách. Najčastejším speleonymom bol názov *Vlčia jaskyňa*, ktorý sa vyskytuje v katastroch obcí Nižný Slavkov, Brutovce, Kokošovce, Telgárt, Dobšiná, Horná Poruba a Oreské pri Laborci. Názov *Vlčia jama* sa vyskytuje v katastri obcí Nemecká a Plešivec, podoba v množnom čísle *Vlčie jamy* existuje v katastri Borinka. Popri týchto názvoch sú častejšie aj speleonymá obsahujúce apelatívum *diera* – *Vlčia diera*, prípadne v plurálovej forme *Vlčie diery*; apelatívum *priepasť* – *Veľká vlčia priepasť*, *Vlčia priepasť*; apelatívum *hrdlo* – *Vlčie hrdlo* v katastri obce Lúčka pri Hrhove. V korpuse sme zaznamenali jediný názov motivovaný mláďatami vlka – *Sonda vlčat* pri obci Španie Pole. Speleonymum *Jaskyňa pažravého vlka* v katastri Závadky nad Hronom má metaforický charakter, pretože sekundárnym názvom je *Kozia jaskyňa* – motiváciou boli pravdepodobne nájdené ostatky kozy.

Neoddeliteľnou súčasťou slovenskej fauny je naša najväčšia lasicovitá šelma – *jazvec*, ktorý takisto využíva kratšie krasové útvary na stavbu svojich nôr. Speleonymum *Jazvečia jaskyňa* sa v korpuse vyskytlo celkovo 24-krát, v niektorých prípadoch sa odlíšenie blízko ležiacich krasových útvarov dosiahlo číslicou v názve – napr. *Jazvečia jaskyňa II* (v katastri obcí Bôrka, Kečovo), *Jazvečia jaskyňa 1*, *Jazvečia jaskyňa 2*, *Jazvečia jaskyňa 3* v katastri Čičmian. Súčasťou niektorých takto motivovaných speleoným je vyjadrenie lokalizácie prostredníctvom známejšieho toponyma – *Jazvečia jaskyňa v Otovej skale*, *Jazvečia jaskyňa v Sivej skale*, *Jazvečia jaskyňa v Dedovom vrchu*, *Jazvečia jaskyňa v Homoli*, *Jazvečia jaskyňa v Rebrách*. *Jazvec* si buduje veľmi dômyselné brlohy s rozvetvenými a navzájom poprepájanými podzemnými chodbami, ktoré tvoria zložitý labyrint s dĺžkou desiatok metrov. Krasové diery a závrty sú preto pre jazveca ideálnym prostredím, pričom

vchody do svojich dier (a teda do jaskynných útvarov) dokáže zahádzať kamením a konármi³⁷, aby sa chránil pred predátormi. Speleonymá motivované norami jazvecov obsahujú apelatívum *diera*, prípadne synonymné výrazy *nora*, *brloh*, *hrad* – jaskyne s názvom *Jazvečia diera* sa nachádzajú v katastroch Brádna, Hrhova, Dvorníkov nad Turňou, Lipovníka pri Rožňave, Nižných Sloviniek a ďalších, speleonymá *Jazvečia nora* sú v okolí Šarišských Sokoloviec, Štrby a Laziska, *Jazvečí brloh* nájdeme v katastri Demänovskej Doliny. Početnejší výskyt rovnako motivovaných speleoným sa aj v týchto prípadoch odlišoval číslicami v názvoch – napr. *Jazvečia diera 1*, *Jazvečia diera 2* v katastri Dargova, *Jazvečia diera II*, prípadne môže byť propriálne vyjadrená aj príslušnosť ku katastru obce – *Hrušovská jazvečia diera 1*, *Hrušovská jazvečia diera 2*, *Hrušovská jazvečia diera 3*, *Hrušovská jazvečia diera 4* v katastri Hrušova nad Turňou. Vo vhodných prírodných podmienkach s dostatkom potravy môže jazvec žiť v početných kolóniách. Vtedy si stavia rozsiahlu sústavu brlohov, ktoré sa označujú aj ako jazvečie hrady. Touto sústavou brlohov boli motivované speleonymá *Jazvečí hrad*, *Malý jazvečí hrad*, *Jazvečí hrad v Skalnej dolinke*, *Jazvečí kamenný hrad*, *Jazvečí hrádk pri červenej*. Jazvecom obývané krasové pukliny boli pomenované ako *Jazvečia puklina*, *Jazvečia rúra*, *Jazvečia sonda*. Dôkazom, že jazvec môže žiť vo veľkých viacgeneračných kolóniách, je speleonymum *Jaskyňa tridsiatich jazvecov* v katastri Tisovca. *Jaskyňa spiaceho jazveca* bola objavená pravdepodobne v zimnom období, pretože jazvec celú zimu prečká v hybernácii (spánku). Prevažne v zmiešanom slovensko-maďarskom jazykovom území sa vyskytujú aj sekundárne názvy speleoným obsahujúce maďarské označenie jazveca – *borsuk*: *Borsukova* (kataster Drnavy), *Borsukova diera* (Silica), *Borsukova jaskyňa* (Lipovník pri Rožňave). Apelatívum *borsuk* sa však nachádza aj v niektorých slovenských nárečiach, preto túto lexému nájdeme aj v speleonýmách *Borsučia jaskyňa 1* a *Borsučia jaskyňa 2* v katastri obce Hybe.

37 V zozname speleoným sú v niektorých prípadoch okrem katastrálneho územia, typu jaskyne, dĺžky a nadmorskej výšky aj poznámky. Pri speleonyme *Jazvečia diera* v katastri obce Háj je uvedená poznámka „vchod zahádzaný jazvecom“.

Častým obyvateľom jaskýň je aj *netopier*, ktorý v jaskyniach a kra-
sových útvaroch prezimúva z dôvodu vyhovujúcej (konštantnej) teplo-
ty. Preto je jeho výskyt v objavených jaskyniach dôležitým motivantom
v nominačnom procese. Takto vznikli speleonymá *Netopieria jaskyňa*
v katastroch obcí Ružín, Žehra, Blažov, Liptovský Ján, Nemce, Ru-
žomberok, *Jaskyňa netopierov* v blízkosti Tisovca, *Netopieria jaskyňa*
na Tlstej hore v katastri Ružomberka, *Netopierova priepasť*, *Netopieria*
vežička, v katastri Obýc sa zas nachádzajú jaskyne pomenované ako
Jaskyňa jedného netopiera a *Jaskyňa dvoch netopierov*, známa a turis-
tami často navštevovaná je *Jaskyňa mŕtvych netopierov* pri Brezne.

Vo funkcii motivanta sa pomerne často uplatňuje aj apelatívum
mačka. Nejde však o domestikovanú mačku domácu, ale o voľne ži-
júcu mačku divú alebo mačku lesnú, ktoré tiež využívajú jaskynné
útvary ako miesto brlohov a bezpečných úkrytov. *Mačacia jaskyňa*
sa nachádza v katastroch obcí Kordíky, Hubina, Drienovec, Brzotín,
Silická Jablonica, Tisovec, v katastri Podhradia sa nachádzajú jas-
kyne *Mačacia skalka 1* a *Mačacia skalka 2*, častým názvom je *Ma-
čacia diera*, ktorá sa nachádza v katastroch obcí Bôrka, Drienovec,
Plešivec, Dobšiná, Brzotín, v katastri Habovky bolo pomenovaných
viacero koróznych jaskýň s dĺžkou 3 – 7 metrov ako *Mačacia diera*
1, *Mačacia diera 2*, *Mačacia diera 3*, *Mačacia diera 4*, *Mačacia diera*
5. Medzi speleonymá motivované mačkou patria aj názvy *Mačacia*
priepasť a *Mačací komín*. Do tejto skupiny môžeme zaradiť aj názov
Kocúria diera, ktorý bol motivovaný samcom mačky divej. Speleo-
nymum *Kocúrova jaskyňa* v katastri Doľan poukazuje skôr na mo-
tiváciu osobným menom alebo prezývkou objaviteľa jaskyne, preto
by sme toto vlastné meno mohli zaradiť do skupiny dedikačných ná-
zvov, ktoré budeme analyzovať na konci kapitoly. Popri mačke divej
alebo mačke lesnej využíva jaskyne ako miesto bezpečia aj najväčšia
európska mačkovitá šelma – *rys ostrovid*. Táto šelma motivovala spe-
leonymá *Rysia jaskyňa*, *Rysia*, *Rysia jaskyňa v Rysích skalách*, *Rysie*
hniezdo, *Rysia priepasť*, *Rysia diera*.

Zámena, resp. generalizácia psa za vlka, ale aj výskyt zatúlaných psov motivovali názvy jaskýň *Psia jaskyňa* v katastri Žehry, *Psia jama* v blízkosti obci Slizké, *Psia priepasť* v katastri obce Hrušov nad Turňou. Apelatívum *pes* najčastejšie motivovalo názov *Psia diera*, ktorý sa vyskytol celkovo 5-krát, pričom takto pomenované jaskyne sa nachádzajú v katastroch Demänovskej Doliny, Jablonova nad Turňou, Vidovej, Dobšinej a Sásovej.

Kratšie jaskynné útvary v rozsahu od 3 do 20 metrov využíva ako hniezdisko aj *diviak*, ktorý motivoval názvy *Diviačia jaskyňa* v katastri Smoleníc, Tisovca, Dolných Vesteníc, *Diviačia priepasť* a *Diviačia diera*. Názov *Svinská diera* bol motivovaný synonymným výrazom *sviňa divá*.

Z vysokej zveri je najčastejším motivantom slovenských speleónym *jeleň*, ktorého výskyt v blízkosti jaskýň, prípadne nálezy jeho ostatkov motivovali názvy *Jelenia jaskyňa* v katastroch Šumiaca, Liptovského Jána, Spišských Tomášoviec, Omšenia, Blatnice, Necpál. V Spišských Tomášovciach sa nachádza aj *Malá jelenia jaskyňa*. Okrem týchto názvov pod vplyvom tohto motivanta vznikli názvy ďalších krasových útvarov – *Jelení previs*, *Jelenia priepasť* a *Jelení úkryt*. Speleonimum *Jelenia hlava* má pravdepodobne metaforický charakter, pretože mohlo vzniknúť na základe tvaru jaskyne, nie je však vylúčená ani motivácia súvisiaca s nálezom jelenej hlavy. Apelatíva *srna* alebo *srnec* sa ako motivanty uplatnili v názvoch *Srnčia priepasť*, *Srnčia jaskyňa*, *Srnčia diera*. Speleonimum *Srnčí roh* v katastri Hája mohlo vzniknúť na základe výskytu srnčieho parožia v blízkosti jaskyne. Výskyt *muflóna* v okolí jaskýň motivoval speleonimá *Muflonia jaskyňa* neďaleko obcí Dolné Vestenice, Považská Teplá a Veľké Pole, *Muflonia jaskyňa 1*, *Muflonia jaskyňa 2* v katastri Plaveckého Mikuláša, *Muflónia priepasť*, *Nová muflónia priepasť* v katastrálnom území Plešivca. V názvoch speleónym nájdeme aj motiváciu apelatívom *kamzík*, ktorý žije vo vysokohorskom prostredí, preto sa takto motivované jaskyne vyskytujú v oblasti Vysokých Tatier – v katastroch Demänovskej Doliny, Hrabušíc, Tatranskej

Lomnice, Tatranskej Javoriny a Štrbského Plesa. V týchto oblastiach sa nachádzajú jaskyne *Kamzičia jaskyňa nad Sokolom*, *Kamzičia izba*, *Kamzičia jaskyňa*, *Kamzičí úkryt (Kamzičí výhľad)*, *Kamzičia puklina*, *Ladová kamzičia jaskyňa*. Podobne ako pri dvojici motivantov *mačka – rys* aj v tomto prípade dochádza k zámene motivantov *kamzík – koza*, a to predovšetkým vo vysokohorskom prostredí. Potvrďuje to napr. názov *Kamzičia jaskyňa* (kataster Tatranskej Lomnice), pretože (pôvodný) neoficiálny názov objektu je *Kozia jaskyňa*. Apelatívum *koza* motivovalo speleonymá *Kozia jaskyňa*, ktoré sa nachádzajú v katastroch Brezna, Drienčan, Zádielu, Závadky nad Hronom, Ždiaru a Tatranskej Lomnice; *Kozia priepasť* pri Hrhove a Kečove, *Kozie rohy* v katastri obce Sokol. Zaujímavá motivácia viacerých jaskýň je v katastri obce Turie – tu sa nachádzajú jaskyne *Kozolská jaskyňa I* a *Kozolská jaskyňa II*, v katastri Rajeckých Teplíc sa nachádzajú *Kozolská južná 1*, *Kozolská južná 2*, *Kozolská južná 3*, *Kozolská južná 4*, *Kozolská južná 5*, *Kozolská južná 6*. Všetky tieto názvy neboli motivované apelatívom *koza*, ale označením samca – *kozol*.

Ako pastviny pre ovce sa často využívajú horské a podhorské oblasti, kde často dochádza k strhnutiu oviec divou zverou. Ostatky ulovených a odvlčených oviec motivovali sústavu troch jaskýň v katastri Demänovskej Doliny – *Ovčia jaskyňa 1*, *Ovčia jaskyňa 2*, *Ovčia jaskyňa 3*. Zo zvierat chovaných v domácich hospodárstvach sa ako motivant speleoným využilo apelatívum *kôň* pri názvoch *Konská jaskyňa* v katastri Valaskej, *Konská diera* v katastri Štrby a *Konská hlava* pri obci Lošonec (v týchto prípadoch mohlo byť motiváciou nájdenie ostatkov koňa, resp. konskej hlavy v jaskyni).

Bezpečie rôznych jaskynných dier, závrto a iných menších útvarov využívajú aj drobnejšie živočíchy. Malá lesná šelma – *kuna* sa ako motivant využila v názvoch *Kunia jaskyňa*, *Kunia diera*, *Kunia priepasť*. Zaujímavosťou je, že apelatívum *myš* motivovalo názvy štyroch jaskýň v katastroch obcí Jablonov nad Turňou, Hačava, Plešivec, Kojšov a že všetky názvy mali len podobu *Myšia diera*. Plch lesný,

ktorý sa ukladá na zimný spánok podobne ako medveď, sa obdobne stal motivantom slovenských speleoným. Práve jeho zimný spánok motivoval názvy *Jaskyňa spiaceho plcha* v katastri Liptovskej Porúbky a *Priepasť spiacich plchov* v okolí Jovic, v katastri obce Livov sa nachádza *Plšia jaskyňa v Zadnom Dúpnom*. Vo vysokohorskom skalnatom prostredí žije *svišť*, ktorý si svoje nory stavia aj v krasových útvaroch. Všetky speleonymá motivované prítomnosťou svišťa sa nachádzajú v oblasti Vysokých Tatier – v Tatranskej Javorine sa nachádza *Nižná svišťova jaskyňa*, *Vyšná svišťova jaskyňa*, *Svišťova dolinka A-1* (ide o priepasť nesprávne označenú ako dolinka), *Svišťova dolinka 2*, *Svišťova dolinka 3* a *Svišťova dolinka 4*. V katastri Štrbského Plesa sa nachádza sústava šiestich jaskýň pomenovaných *Svišťovka 1*, *Svišťovka 2*, *Svišťovka 3*, *Svišťovka 4*, *Svišťovka 5*, *Svišťovka 6*. Častým obyvateľom jaskynných prepadlísk a dier býva aj *sysel* – jeho výskyt motivoval speleonymá *Syslia jaskyňa* v oblasti Spišského Podhradia a *Syslia diera* v katastri Vrútok.

Výskyt hmyzu v jaskyniach vo všeobecnosti motivoval názov *Hmyzia jaskyňa* v katastroch Dobrej Vody a Liptovského Jána. Z jednotlivých druhov hmyzu je najvýraznejším motivantom *pavúk*. Speleonimum *Pavúčia jaskyňa* sa vyskytuje celkovo 11-krát, konkrétne v okresoch obcí Sokol, Horná Lehota, Valaská, Demänovská Dolina, Východná, Rybník nad Turcom, Drienovec, Plešivec, Hrabušice, Tisovec, Nižné Sloviniky. V okolí Dobšinej sa nachádza *Pavúčia diera*, pri Krásnohorskej Dlhej Lúke *Pavúčia priepasť*, v katastri Telgártu je *Pavúčí meander*. Odlišnú formu majú speleonymá *Jaskyňa u pavúka križiaka* v katastri Ráztočna a *Jaskyňa bielych pavúkov* pri obci Jovice. Speleonimum *Všia diera* mohlo byť motivované apelatívom *voš*, ale môže ísť aj o metaforický názov vyjadrujúci ťažko prístupný vchod do jaskyne. Z lietajúceho hmyzu sa ako motivant uplatnilo apelatívum *čmeliak* pri názvoch *Čmeliak* v katastri Drienovca a *U čmeliaka* v okolí Dobšinej. Apelatívum *osa* motivovalo speleonymá *Osia priepasť* v katastroch obcí Hrhov, Plešivec, *Osia* v katastri Stratenej a *Osia jaskyňa* v blízkosti Liptovského Jána. V oblasti Pružiny sa nachádza *Jaskyňa*

motýľov, ktorá bola motivovaná výskytom veľkého počtu motýľov pri vchode do tejto 7 metrov dlhej jaskyne.

Zo živočíchov nachádzajúcich sa a žijúcich v jaskyniach sa ako motivant najvýraznejšie uplatnilo apelatívum *salamandra* – toto všeobecné pomenovanie motivovalo speleonimum *Salamandra*, ktoré má aj sekundárny názov *Salamandria jaskyňa* v katastri obce Lipovce. Rovnaký názov (*Salamandria jaskyňa*) sa nachádza aj v katastroch obcí Strečno, Spišské Tomášovce, Petrova Lehota, Tisovec a Kojšov, podoby *Salamandrová jaskyňa* nájdeme v katastroch Strečna a Jalovca pri Ráztočne, v blízkosti obcí Belá pri Žiline a Podhradie nad Váhom sa uplatnili speleonymá *Jaskyňa salamandier*, v katastri Ďurčinej je takýto názov rozšírený o lokalizáciu – *Jaskyňa salamandier vo veľkej abre*. Pri obci Demänovská Dolina sa motivantom stala nehybná salamandra, preto sa tu nachádza jaskyňa s názvom *Jaskyňa nehybnej salamandry*. Posledným speleonymom s týmto motivantom je *Salamandria priepasť* v katastri Ružomberka. Ďalší obojživelník – *mlok*³⁸ motivoval názov jaskyne *Mločí závrť* v katastri Brezna, v katastri obce Stratená sa nachádzajú dve jaskyne – *Mločia jaskyňa* a *Veľká mločia jaskyňa*. Podobne ako salamandra a mlok využívajú vlhkosť a chladok jaskýň aj *žaby* – v blízkosti ich výskytu sa nachádzajú prírodné objekty s názvami *Žabia priepasť* (kataster Plešivca a Jovíc) a *Žabí meander* v katastri Liptovskej Porúbky, v katastri Jablonova nad Turňou sa nachádza *Ropušia priepasť*, ktorej názov motivovalo apelatívum *ropucha*. Všeobecné pomenovanie *had* nájdeme v názvoch *Hadia jaskyňa* v katastroch obcí Liptovský Ján, Ružín, Moldava nad Bodvou, Borinka, Hybe, Hubina, Šumiac a Hričovské Podhradie, v blízkosti obce Čierna Lehota sa nachádza jaskyňa *Biely had*. Konkrétny druh hada – *slepúch* (môže ísť o slepúcha obyčajného alebo slepúcha lámavého) motivoval speleonymá *Slepúchova diera* v katastri Poník a *Slepúchova priepasť* neďaleko Hrušova nad Turňou. Výskyt *slimáka* v blízkosti vchodov do jaskyne motivoval názvy *Slimáčia jaskyňa* v katastroch obcí Nižné Sloviniky,

38 V tomto prípade môže ísť aj o salamandru, ktorá má ľudový názov *mlok zemný*.

Moldava nad Bodvou, prípadne elidované formy *Slimačia* (katastre Tichého Potoka a Hrhova). V okolí Jablonova nad Turňou sa nachádza *Slimačia priepasť*, názov jaskyne *Slimačia ulita* (kataster Zuberca) bol motivovaný nálezom výraznej ulity slimáka. Spomedzi označení vodných živočíchov indikujúcich kvalitnú čistú vodu sa v katastri obce Slavec vyskytlo apelatívum *pstruh* – pri názvoch *Malá pstružia jaskyňa* a *Pstružia jaskyňa* – a v katastri Šumiaca výskyt *potočníka* motivoval názov *Jaskyňa potočníkov*.

Nápadným a dôležitým motivantom slovenských speleoným sú hniezdiská vtákov v okolí vstupov do jaskynných systémov. Všeobecné označenie *vták* motivovalo názvy *Vtáčia jaskyňa* v katastroch obcí Muránska Huta, Šumiac, Letanovce, Liptovská Porúbka, Liptovský Ján, v katastri Devína sa obdobne nachádzajú dve takto pomenované a číslicou v názve diferencované jaskyne – *Vtáčia jaskyňa I*, *Vtáčia jaskyňa II*, v okolí Terchovej je názov bližšie špecifikovaný dominantnejším relačným objektom – *Vtáčia jaskyňa oproti Sokolej veži*, v katastri Vernára sa nachádza *Vtáčia diera* a v Liptovskom Jáne zas jaskyňa s menom *Jaskyňa u vtáka*.

Z jednotlivých druhov vtákov má ako motivant prirodzene najvyššiu frekvenciu apelatívum *sova*, pretože sova využíva tmú jaskýň a rôzne jaskynné pukliny ako hniezdiská. Podľa tohto motivantu vznikli speleonymá *Sovia jaskyňa* v katastroch obcí Strelnice, Horné Bzince, Borinka, Háj. V Smižanoch existuje takisto názov *Sovia jaskyňa* – ide však o sekundárny názov, pretože oficiálna podoba je *Výria jaskyňa*. Jaskynný prepád motivovaný apelatívom *sova* má podobu *Sovia priepasť* a nachádza sa v katastroch Jablonova nad Turňou (tu existujú aj *Malá sovia priepasť* a *Veľká sovia priepasť*), Kováčovej pri Hrhove, Plešivca, Brzotína, Krásnohorskej Dlhej Lúky. Prítomnosť *jastraba* v jaskynnej prepádline v katastri Hrhova motivovala speleonimum *Jastrabia priepasť*, konkrétny druh jastraba (*jastrab krahulec*) sa ako motivant uplatnil v nominačnom procese jaskýň v katastri Pružiny – *Krahulčia jaskyňa 1*, *Krahulčia jaskyňa 2*, *Krahulčia 3*, *Krahulčia 4*, *Krahulčia 5* a *Krahulčia*

horná jaskyňa. Skalné útvary jaskýň využíva na svoje hniezdenie aj najväčší dravec na Slovensku – *orol*. Motivantom sa najčastejšie stáva jeho hniezdo, preto spomedzi tohto druhu speleoným dominuje názov *Orlie hniezdo*, ktoré našlo svoje uplatnenie v katastroch Velkej Lodiny, Krasňan, Stráňav, Liptovského Jána (tu sa ešte nachádzajú aj *Horné Orlie hniezdo*, *Stredné Orlie hniezdo* a *Spodné Orlie hniezdo*) a Uľanky. V katastri obce Zádiel sa nachádza *Orlia diera* a v blízkosti Kojšova zas jaskyňa označená speleonymom *Orlí komín*.

Sokol takisto využíva blízkosť jaskýň na svoje hniezdenie, pretože jednou z jeho potravín sú netopiere, ktoré často žijú v týchto priestoroch. Apelatívum *sokol* sa uplatnilo pri speleonymách *Sokolia jaskyňa* (kataster obcí Lačnov, Letanovce, Stratená), *Sokolie* (kataster Pružiny), *Sokolová* (v katastri Blatnice a Humenného), *Sokolia priepasť* (kataster Hája), *Jaskyňa Sokola II* (Rajec), *Sokol I*, *Sokol II* (Stráňavy), *Sokolica* (Stratená), *Sokolík* (kataster Humenného). V katastri obce Stratená registrujeme sústavu speleoným motivovaných apelatívom *sokol* – *Malý Sokol 5*, *Malý Sokol 7*, *Malý Sokol 8*, časť speleoným vznikla transonymizáciou toponým – *Sokolia dolina I.* a *Sokolia dolina II.* (kataster Letanoviec). Spomedzi krkavcovitých vtákov mal najpočetnejšie zastúpenie ako motivant slovenských speleoným *havran*, ktorý motivoval názvy *Havrania jaskyňa* v katastroch obcí Šumiac, Slatinka nad Bebravou, Ždiar a Belá pri Necpaloch, v Liptovskej Porúbke sa nachádza sústava rovnako motivovaných speleoným, ktoré sa diferencujú pomocou číslice v názve – existuje tu *Havrania priepasť*, *Havrania priepasť 2*, *Havrania priepasť 3*, *Havrania priepasť 4*, *Havrania priepasť 5*, *Havrania priepasť 6*; *Havrania priepasť* sa nachádza aj v katastri obce Bôrka. Speleonymum *Havran* evidujeme v katastroch Liptovskej Porúbky (v tomto prípade ide o oficiálny názov, neoficiálny je *Havrania priepasť 3*) a Ratnoviec. Ďalšie takto motivované názvy sú *Malá Havrania* (Zázrivá), *Havranie* (Jablonov nad Turňou), *Havranová* (Blatnica) a *Havraní komín* (Poráč). Havranovi je veľmi podobný *krkavec*. Tento motivant sa uplatnil pri názvoch *Krkavčia jaskyňa* (v katastroch Blatnice a Hája), *Krkavčia diera* (Vernár), *Krkavčie diery* (Hrhov), *Krkavčia puklina* (Hrhov), *Krkavčie okno pri Ladovej*

jaskyni (Bôrka), *Krkavčia priepasť* (Plešivec). Do čelade krkavcovitých patrí aj *kavka*, ktorá motivovala speleonýmá *Kavčia jaskyňa* v katastri Liskovej, *Kavčia priepasť I* a *Kavčia priepasť II* v katastri Plešivca.

Motivácia hniezdiacim vtákom sa uplatnila aj v prípade *lastovičky*, ktorá však častejšie sídli v blízkosti ľudských obydlí ako pri jaskyniach. Apelatívum *lastovička* motivovalo speleonýmá *Lastovičia jaskyňa* v katastri Vernára, v oblasti Plešivca sa nachádza *Lastovičia diera* a v Dolnom Harmanci sa nachádzajú dve jaskyne, ktoré majú vo svojich názvoch obsiahnutý tento motivant – *Lastovičia jaskyňa 1* a *Lastovičia jaskyňa 2*. Speleonýmum *Holubia priepasť* v katastri Hrhova bolo motivované apelatívom *holub*, ktorý hniezdil v blízkosti vchodu do jaskyne, názov *Holubäcia*³⁹ *jaskyňa* v oblasti Blatnice však vychádza z označenia mláďaťa – východiskom bolo apelatívum *holúbä*. Pri niektorých druhoch vtákov je potrebné rozlišovať, či ide o divé alebo domestikované živočích. Vychádzame z logickej úvahy, že v oblasti jaskýň a pri vodných tokoch z nich vytekajúcich sa nezdržiavajú domáce husi, prípadne kačky, ale iba divo žijúce druhy. Apelatívum *hus* motivovalo dva názvy v katastri Horných Orešian – *Husí stok 1*, *Husí stok 2*, apelatívum *kačka* nájdeme v speleonýmách z oblasti Žaškova – *Kačia jaskyňa č.1*, *Kačia jaskyňa č.2*, *Kačia jaskyňa č.3* a v názve *Kačiatko* v katastri Liptovskej Porúbky.

Posledný živočíšny druh, ktorý sa uplatňuje ako motivant slovenských speleoným, je vyjadrený apelatívom *slon* v názve *Slonia jaskyňa* v katastri Hrhova. Nejde však o priamu motiváciu prítomnosťou tohto najväčšieho suchozemského cicavca s chobotom a klami v jaskynných priestoroch, ale o ironické vyjadrenie veľkosti vstupu do jaskyne, ktorá je dlhá iba tri metre.

5.9. Speleonýmá verzus orohodonýmá

Antropocentrizmus ako jeden z hlavných pilierov kognitívnej lingvistiky sa výrazne uplatnil pri osobitnej kategórii speleoným, ktoré

39 Spisovná podoba názvu by však mala byť *Holubäcia jaskyňa*.

boli motivované objaviteľmi podzemných objektov. Objavená jaskyňa bola pomenovaná po milovanej osobe, prípadne sa motivácia sústredila na časť tela v intenciách vyjadrenia obdivu (jaskyňa *Olgine oči*). Takýto kognitívny proces opisuje I. Vaňková slovami: „Stredobodom sveta, centrom, ktoré určuje (mou) lidskou perspektivu, je (mé) lidské, subjektívne prožívané telo: telo určité velikosti, stavby, proporcií, se špecificky utvárenými a fungujúcimi orgány, vybavené ľudskými smysly a vnímavosťou“ (Vaňková et al., 2005, s. 60). Tieto speleonymá sa svojím charakterom, štruktúrou, názvoslovnými postupmi a motivačnými činiteľmi zhodujú s iným druhom toponým – názvami skalolezeckých ciest, terminologicky označovanými aj ako orohodonymá. Problematike skalolezeckých ciest venovali pozornosť viacerí slovenskí i zahraniční onomastici – napr. M. Rutkowski (1996, 2001), J. Bauko (2006, 2007, 2008, 2009), S. Lazarová (2015), J. Krško – S. Lazarová (2017), J. Krško (2017). Pri charakteristike skalolezeckých ciest sme konštatovali, že „z onomastického hľadiska sú názvy skalolezeckých ciest zaujímavým druhom proprií, pretože ich tvorba sa vyznačuje dynamikou a originalitou. Názvy skalolezeckých ciest patria do skupiny sociálnych toponým (k tomu bližšie Krško, 2014, 2016), pretože sú známe najmä sociálnej skupine skalolezcov. Heuristickým výskumom sociálnych toponým v societe horolezcov potvrdili J. Bauko i S. Lazarová všetky atribúty sociálnych toponým – predovšetkým ich uzavretosť v sociálnej skupine a obmedzenú teritoriálnu platnosť. Ďalší atribút sociálnych toponým – časová platnosť sociálnych toponým počas existencie sociálnej skupiny platí v globálnom chápaní sociálnych toponým – pokiaľ by zanikla sociálna skupina, zaniknú aj tieto toponymá“ (Krško, 2017, s. 76 – 77).

Časť speleológov sa venuje aj skalolezectvu, preto pri niektorých novoobjavených jaskyniach, puklinách, priepastiach a závrtoch evidujeme rovnaké názvotvorné postupy. Náročné zostupy (podobne ako pri skalolezectve výstupy) sú často sprevádzané emóciami a expresívnymi výrazmi. Tieto sa prenášajú do neskoršej nominačnej fázy, a tak vzniká spelonymum, ktoré je formálne podobné orohodonymu.

Napr. citoslovce *pánabeka* sa stalo základom pre speleonymum *Pána-beka* v katastri Tisovca. Jaskyňa *Ofrflaná* bola motivovaná nadávaním a frflaním speleológa na zlé a ťažké podmienky pri zostupe. Jaskyňa *Padnuté sánky* v katastri Tatranskej Javoriny môže mať dve motivácie – názov mohol vzniknúť na základe toho, že v jaskyni (25 m dlhej a 9 m hlbkej) sa našli padnuté sánky, alebo ide o motiváciu frazeologizmom *sánka mi padla* vyjadrujúcim údiv. Dvojaký význam môžu mať aj názvy *Šmídova depresia* (Smolenice) a *Tiborova depresia* (kataster Plešivca), ktoré môžu vyjadrovať depresívny stav pri zostupe, ale zároveň môžu označovať *depresiu* vo význame zníženého reliéfu alebo prepadliny, keďže v súbore slovenských speleoným nachádzame aj názvy *Svahová depresia*, *Špaňoľská depresia*, *Priepasť v depresii*, ktoré určite označujú zníženu.

Podobne ako skalolezecké cesty aj niektoré speleonymá tohto typu obsahujú motivačný príbeh. Keďže sa motivačný príbeh nezaznamenáva písomne, ale uchováva sa výlučne ústnym podaním, získať ho môžeme len heuristickým výskumom medzi speleológmi, ktorí vytvorili daný názov. Pôvodnú motiváciu s príbehom majú speleonymá *Rúra dolu hlavou* (kataster Liptovského Jána), *Vrtačka pána staršieho* (Demänovská Dolina), *Sonda stratenej dcéry* (Borinka), ale aj *Kajmanovo víno* (Liptovská Porúbka), *Samov skok* (Podhradie), *Jaskyňa pískavého Jana* (Lubietová) a ďalšie. Viaceré názvy majú metaforický charakter a vznikli na základe podobnosti pomenúvaného objektu s iným objektom – jaskyňa *Notre Dame*, *Puklina pri Amerike* alebo proprium *Riľ Uhorska* (kataster Hýb), pri ktorom sa uplatnila určitá dávka recesie. Niektoré názvy sa viažu na pamätný sviatok, mesiac objavenia a pod. – *Februárová priepasť*, *Jaskyňa 60. výročia*, *Novoročná priepasť* atď. Veľké množstvo speleoným obsahuje meno výskumníka, príp. meno rodinného príslušníka alebo inej (blízkej) osoby – *Janina próba*, *Janov bivak*, *Janov nocľah*, *Jarova diera*, *Pepeho diera*, *Petina diera*, *Maťova sonda*, *Prvá Hipmanova sonda*, *Jaskyňa Petrova sonda*, *Marianova jaskyňa*, *Jožova jaskyňa*, *Maroškova jaskyňa*, *Rozimova jaskyňa*, *Samova jaskyňa*, *Jarova kapsa*, *Jarušova skala*, *Robova komora*,

Sítekov sen, Tinina próba atď. Iný model predstavujú speleonymá obsahujúce len ženské rodné meno. Motiváciou týchto názvov bola vo väčšine prípadov dedikácia blízkej osobe, ide o honorifikačné speleonymá – *Maruša, Matilda, Milada, Milka, Natálka, Nina, Peťa, Silvia, Tatiana* a pod. Poslednú skupinu predstavujú názvy, ktoré poukazujú na objaviteľský kolektív (alebo dvojicu) – *Jaskyňa dvoch bratov, Jaskyňa dvoch kamarátov, Jaskyňa dvoch švagrov, Priepasť abstinentov, Priepasť bratrancov, Priepasť dvoch bláznov, Priepasť geodetov, Priepasť neprajníkov* atď.

5.10. Záver

Analýza slovenských speleoným z pohľadu kognitívnej lingvistiky, resp. etnolingvistiky ponúka nový, doteraz nepoužitý postup v onomastike. Speleonymá sú súčasťou jazykového obrazu sveta a mnohé z nich metaforicky vyjadrujú vnímanie sveta objaviteľa a pomenovateľa jaskynného útvaru. Metafora predstavuje základný prvok konceptuálneho systému kognitívnej lingvistiky, rovnako tak obraz čerta, pekla, temnoty i ďalších postáv ľudovej predkresťanskej mystiky – svetlonos, šarkan. Antropocentrizmus ako základný pilier kognitívnej lingvistiky sa v nominačnom procese slovenských jaskýň potvrdil len čiastočne – očakávali sme vyššiu frekvenciu častí ľudského tela ako súčasti metaforického pomenovania (napr. *Ucho, Brada, Hrdlo, Oko, Jaskyňa kamenných očí, Modré oči* a pod.). Antropocentrizmus sa výraznejšie uplatnil v novších speleonymách, ktoré sa zhodujú s názvami skalolezeckých ciest. V centre nominačného procesu sa ocitajú mená prvoobjaviteľov (*Jožova jaskyňa, Petrova sonda, Pepeho diera*), mená blízkych ľudí, ktorým je názov venovaný (napr. *Milka, Natálka, Peťa* atď.), rôzne konotácie s blízkymi osobami (*Olġine oči*) a podobne. Najväčšie zastúpenie majú speleonymá motivované zvieratami, ktoré sa nachádzajú alebo nachádzali v blízkosti jaskyne. Kognitivizmus takto motivovaných speleoným spočíva práve vo vnímaní zvierata ako dominantného objektu, ktorý vstupuje do nominačného procesu.

ZÁVER

V monografii sme sa pokúsili analyzovať vybrané témy z výskumu neštandardizovanej speleonymie pochádzajúcej z geomorfologickej oblasti Slovenské rudohorie (2. až 4. kapitola), ako aj z celého územia Slovenskej republiky (5. kapitola). V jednotlivých kapitolách sme priblížili metodiku výskumu, ozrejmili motivačné a štruktúrne vlastnosti speleonymie Slovenského rudohoria, charakterizovali štruktúrne vzťahy vnútri tohto propriálneho pod systému a pozornosť sme venovali aj problematike etnických a jazykových kontaktov v speleonymii opisovaného regiónu. V poslednej kapitole sme predstavili celoslovenskú speleonymiu cez prizmu kognitívnej lingvistiky a etnolingvistiky.

Zrealizovaný výskum umožnil stanoviť charakteristické črty modelovej štruktúry speleoným z oblasti Slovenského rudohoria, pre ktorú je príznačná dominancia vzťahových modelov odkazujúcich na motivačné príznaky vyjadrujúce vlastnosti a okolnosti pomenovania podzemných objektov (prezentované základným vzťahovým modelom **VM C** a jeho podtypmi; napr. *Fajka*, *Hlinoš*, *Novembrová priepasť*, *Terasová jaskyňa*) a ich lokalizáciu v priestore (súvisiacu s modelmi vytvárajúcimi základný vzťahový model **VM A**; napr. *Dielik*, *Župkova Magura*, *Lubenická priepasť*). Predpokladom na uplatnenie daných motivačných príznakov sa stáva tvarová rozmanitosť a osobitosti morfológie a výzdoby podzemných objektov spolu s potrebou ich lokalizácie v geografickom priestranstve. Základný vzťahový model **VM D**, primárne vyjadrujúci posesívny vzťah (privlastňovanie; Č!?), sa v súbore speleoným spája s dedikáciou, t. j. s autorským venovaním, resp. s honorifikáciou, teda s pomenovaním na počesť niekoho, čo odkazuje na nepravú posesivitu alebo pseudoposesivitu (napr. *Gabriela*, *Majda-Hrašková jaskyňa*). Slovtvorné vyjadrenie nominačného procesu jaskýň a priepastí Slovenského rudohoria charakterizuje predovšetkým dvojčlenný model **ŠM ADd+S** typu *Kysacká jaskyňa*.

Regionálnu podmienenosť tejto štruktúry by však bolo možné identifikovať až po realizácii modelovej analýzy v iných krasových oblastiach Slovenska a susediacich územií.

Analýza medzipropriálnych vzťahov poukázala na vysokú mieru uplatnenia iných propriálnych kategórií v názvotvornom procese speleoným (49 %), s dominanciou toponým a (v rámci nich) anojkoným (napr. *Jaskyňa Červeného kameňa*, *Suchodolská jaskyňa*, *Kášter*, *Tatrichky*). Výskyt jaskýň a priepastí sa viaže predovšetkým na neobývané krasové lokality, pomenúvané rôznymi kategóriami anojkoným (oronymami, chotárnymi názvami, hydronymami a pod.). Na pozadí vysokej početnosti tohto typu speleoným sa významným prvkom v nominačnom procese jaskýň a priepastí stáva geografická lokalizácia vstupu do podzemného objektu (často malých rozmerov, ukrytého v zarastených krasových závrtoch, húštinách, lesných svahoch či v skalných masívoch). Pragmaticky podmienená prítomnosť názvu povrchového prírodného objektu v pomenovaní jaskyne a priepasti teda umožňuje societe speleológov dôkladnejšie a rýchlejšie lokalizovať daný objekt v teréne.

Etnická a jazyková pestrosť opisovaného územia, najmä v jeho južnej a východnej polovici, teda v oblasti Slovenského krasu, osídleného prevažne maďarskojazyčným obyvateľstvom a pokračujúceho na maďarskom území (Aggtelecký kras), a v oblasti Volovských vrchov (s presahom do susediacich častí Slovenského raja i Slovenského krasu) s ostatkami nemeckých jazykových ostrovov a niekoľkými rusínskymi enklávami, našla očakávaný odraz aj v miestnej speleonymii. Nachádzame tu speleonymá maďarského (napr. *Krumpliš*, *Zombor*, *Čerje*, *Priepasť Lázkó*) a v menšom rozsahu aj nemeckého pôvodu (napr. *Jaskyňa na Pelci*, *Foab loch*). V porovnaní s inými kategóriami proprií má však vyjadrenie týchto kontaktov „sprostredkovanější“ charakter, a to cez jazykový pôvod motivujúcich proprií (oroným, chotárných názvov a pod.). Zo sociokultúrneho hľadiska determinuje skúmaný súbor aj etnický charakter speleologických skupín pôsobiacich v danej oblasti

(porovnajme napríklad sekundárne názvy českého pôvodu, typu *Komáří, Sváteční*), čo poukazuje na ďalšie špecifikum nominačného procesu speleoným v komparácii s inými kategóriami toponým v opisovanom regióne.

Záverečná kapitola, z teoretického hľadiska čerpajúca z poznatkov poľskej (lublinskej) etnolingvistickej školy s kľúčovým pojmom jazykový obraz sveta, priblížila rôzne formy využitia metafory (ako základného prvku konceptuálneho systému kognitívnej lingvistiky) v nominácii slovenských speleoným, hoci prvotná autorova hypotéza, predpokladajúca dominanciu antropocentrizmu, sa v rámci analýzy potvrdila iba čiastočne. Antropocentrický okruh je v nominačnom procese slovenských speleoným prezentovaný predovšetkým názvami reflektujúcimi vybrané časti ľudského tela (napr. *Očko, Kečka, Kolenó*). Okrem toho však autor zaznamenal aj prenášanie významu známych objektov ľudskej reality na podzemné útvary (napr. *Ementál, Spáľňa, Oltárna jaskyňa*), očakávané prvky mystiky a nebezpečia, súvisiace s prijímaním podzemných priestorov ako tajomných, neprístupných objektov (napr. *Katova jaskyňa, Peklo, Šarkania diera*), a názvy motivované (prirodzeným) výskytom rôznych druhov živočíchov v jaskyniach a priepastiach, v ich vstupných priestoroch, resp. v ich bezprostrednom okolí (vrátane metaforického pomenovania typu *Slonia jaskyňa*), ktoré v súbore slovenských speleoným dosahujú najväčšie frekvenčné zastúpenie.

Obsah jednotlivých kapitol priblížil slovenskú speleonymiu na pozadí systémovolingvistického metodologického prístupu, doplneného o tradičné medziodborové prieniky, ako aj v súčasnosti rozpracúvaného kognitívningvistického pohľadu. Prvý prístup umožnil charakterizovať skúmanú nomenklatúru ako osobitý (onymický) systém s vnútornou štruktúrou, predstavený jednak prostredníctvom teórie modelovania, ktorá za pomoci vzťahových a štruktúrnych modelov ozrejmila akt nominácie podzemných objektov, štruktúrne vyjadrený formou slovo tvorných vzorcov, jednak priblížením charakteru

medzipropriálnych vzťahov v danej onymickej podkategórii. Uvedený prístup včítane analýzy etnických a jazykových kontaktov autor zámerné uplatnil na materiáli konkrétnej geomorfologickej oblasti, s cieľom priblížiť motivačné, slovtvorné i jazykové špecifiká speleoným na vymedzenom území. Zatiaľ čo v jazykovej podobe speleoným pozorujeme odraz miestnych etnických a jazykových spoločenstiev, obohatený o inojazyčné prvky determinované etnickým charakterom jaskyniarskych skupín, pôsobiacich v opisovanej oblasti, a speleologicou terminológiou, regionálne podmienené motivačné a slovtvorné osobitosti speleoným opisovanej oblasti možno stanoviť až po ďalšom komparačnom výskume speleonymie obklopujúcich oblastí a speleologických rajónov. Do úvahy však treba brať aj socioprofesijné faktory súvisiace so societou jaskyniarov a s ich vnímaním podzemného sveta, v ktorom sa prejavuje istá identickosť a univerzálna platnosť, presahujúca etnický pôvod výskumníkov a naznačovaná už existujúcimi klasifikáciami pomenúvacích princípov speleoným z rôznych krajín. Práve tento aspekt možno skúmať aj na pozadí kognitívningvistického prístupu, sústreďujúceho pozornosť na uplatnenie metafory a antropocentrizmu v nominačnom procese podzemných objektov a aplikovaného v poslednej kapitole monografie na súbore speleoným z celého slovenského územia.

Výskumnými témami predstavenými na ploche monografie neboli vyčerpané všetky možnosti analýzy skúmanej problematiky. Na spracovanie sa ponúkajú aj ďalšie významné okruhy, ako napríklad problematika štandardizácie názvov novoobjavených podzemných priestorov z opisovaného územia a analýza najčastejších lexikálnych, gramatických a ortografických nedostatkov pri tvorení a grafickom stvárnení speleoným spolu s návrhmi na ich odstránenie, podrobný diachrónny výskum lokálnej i celoslovenskej speleonymie s využitím stratigrafickej analýzy, vymedzenie speleonymických areálov a využitie onomastického kartografovania, ako aj pokračovanie v interdisciplinárnych výskumoch, napríklad so zameraním na povestový materiál a ľudové etymológie v lokálnej speleonymii.

RESUMÉ

In the monograph *Speleonyms in the Regional and Sociocultural Context*, the authors Gabriel Rožai and Jaromír Krško presented selected research areas of non-standardized speleonymy of the Slovenské rudohorie mountains (Chapters 2 to 4), as well as other speleological regions of Slovakia (Chapter 5). As a part of speleonymical research of the Slovenské rudohorie mountains, the first author drew attention to clarifying the motivational and structural characteristics of speleonyms, to the characteristics of structural relationships within this proprial subsystem and to the approach of ethnic and linguistic contacts in the region. In the last chapter, Jaromír Krško approached the Slovak speleonymy through the prism of cognitive linguistics and ethnolinguistics.

The research enabled the authors to determine the characteristic of the model structure of speleonyms from the Slovenské rudohorie mountains. It was represented by the dominance of relational models referring to motivational features expressing the properties and circumstances of underground objects (basic relational model **VM C** and its subtypes, e.g., *Fajka*, *Terasová jaskyňa*) and their location (basic relational model **VM A** and its subtypes, e.g., *Dielik*, *Lubenická jaskyňa*). The precondition for the application of motivational features was the diversity of shapes peculiarities of cave morphology and decoration together with the need to locate them in the geographical area. The word-forming expression of the nomination process of caves and abysses was characterized mainly by the two-member model **ŠM ADd+S**, e. g., *Kysacká jaskyňa*.

The analysis of interproprietary relations in speleonymy showed a frequent application of other proprietary categories in the naming process (49%) dominated by toponyms and (within them) anoykononyms

(e.g., *Jaskyňa Červeného kameňa, Kášter*). The occurrence of caves and abysses was mainly related to uninhabited karst localities named through various categories of oronymy (oronyms, hydronyms, etc.). The pragmatically conditioned presence of the name of a surface natural object in the name of a cave and abyss thus enabled the speleologists to locate (often difficult to identify) an underground object more thoroughly in the terrain.

The ethnic and linguistic diversity of the described area, especially in its southern and eastern half (Národný park Slovenský kras, the Volovské vrchy and adjacent areas), also found the expected reflection in the local speleonymy. There we identified speleonyms of Hungarian (e.g., *Krumplíš, Priepasť Lázkó*) and to a lesser extent of German origin (e.g., *Jaskyňa na Pelci, Foab loch*). Compared to other categories of proper names, however, the verbalization of these contacts was „more mediated“ due to the linguistic origin of the motivating proper names (oronyms, etc.). From the socio-cultural point of view, the ethnicity of speleological groups operating in the area was also a determinant of the researched set of proper names, which pointed to specificity of speleonyms in comparison with the nomination process of other categories of toponyms in that region.

The final chapter by Jaromír Krško presented various usage of metaphor (as a basic element of the conceptual system of cognitive linguistics) in the nomination of Slovak speleonyms, although the author's initial hypothesis, assuming the dominance of anthropocentrism, was only partially confirmed. Anthropocentrism was represented by the reflection of human body parts in speleonyms (e.g., *Očko, Kečka, Kolená*). In addition, in the nomination process, the meaning of human reality objects was transferred to underground formations (e.g., *Ementál, Oltárna jaskyňa*). There were also expected elements of mysticism and danger related to the acceptance of underground spaces as mysterious, inaccessible objects (e.g., *Peklo, Šarkania diera*). The most frequent in the Slovak speleonyms were animal-motivated names

(including metaphorical denomination like *Slonia jaskyňa*) related to the natural selection of motivational factors.

The presented topics did not exhaust all possibilities of exploring Slovak speleonymy. There are still other important topics, such as the issue of standardization of the names of newly discovered caves and abysses, detailed diachronic research of local and Slovak speleonymy, etc.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BÁBA, B. – NEMES, M. 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára* [online]. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014. 338 s. ISBN 978-963-318-440-0. Dostupné na: <<http://mek.oszk.hu/13100/13110/13110.pdf>> [cit. 19. 07. 2020].

BARTMIŃSKI, J. 2007a. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007. 328 s. ISBN 978-83-227-2685-3.

BARTMIŃSKI, J. 2007b. Čím se zabývá etnolinguistika? In: *Slovo a smysl*, 2007, roč. 4, č. 8, s. 299 – 309. ISSN 1214-7915. Dostupné na: <<http://slovoasmysl.ff.cuni.cz/node/259>>.

BARTMIŃSKI, J. 2016. *Jazyk v kontextu kultury*. Editorka: I. Vaňková. Praha: Univerzita Karlova, 2016. s. 14 – 38. ISBN 978-80-246-2883-7.

BAUKO, J. 2006. Mikrooronymá v Súľovských skalách. In: M. Šimková – K. Gajdošová (eds.): *Varia XIII. Zborník materiálov z XIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 3.-5. 12. 2003)*, Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, 2006, s. 26 – 33. ISBN 80-89037-04-6.

BAUKO, J. 2007. Motivácia vzniku názvov horolezeckých ciest. In: M. Považaj – P. Žigo (eds.): *Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Jazykovedný ústav Ludovíta Štúra SAV, 2007, s. 190 – 203. ISBN 978-80-224-0971-1.

BAUKO, J. 2008. Transonymizácia v názvoch horolezeckých ciest. In: *Acta onomastica*, IL, 2008, Praha, s. 42 – 49. ISSN 1211-4413.

BAUKO, J. 2009. Paralely medzi názvami skál a horolezeckých ciest. In: M. Ološtiak – M. Ivanová – L. Gianitsová-Ološtiaková (eds.): *Varia XVIII. Zborník plných príspevkov z XVIII. kolokvia mladých*

jazykovedcov (Prešov – Kokošovce-Sigord 3.-5. 12. 2008). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2009, s. 9 – 14. ISBN 978-80-555-0083-6.

BECKER, U. 2007. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2007. 352 s. ISBN 978-80-7367-284-3.

BELLA, P. – HLAVÁČOVÁ, I. – HOLÚBEK, P. 2007. *Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 30. 6. 2007)*. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva 2007. ISBN 978-80-88924-63-0. Aktualizované verzie (2013, 2017) sú dostupné na: <www.smo-paj.sk/sk/zoznam> [cit. 20. 4. 2016], <<http://www.smopaj.sk/sk/zoznam-jaskyn>> [cit. 17. 11. 2020].

BLANÁR, V. – MATEJČÍK, J. 1978. *Živé mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978. 416 s.

BLANÁR, V. – MATEJČÍK, J. 1983. *Živé mená na strednom Slovensku. I. 2. Distribúcia obsahových modelov*. Martin: Osveta, 1983. 647 s.

BLANÁR, V. 1996. *Teória vlastného mena*. Bratislava: Veda, 1996. 251 s. ISBN 80-224-0490-X.

BLANÁR, V. 2006. Súvzťažnosť obsahovej a formálnej stránky onymického znaku. In: *Jazykovedný časopis*, 2006, roč. 57, č. 2, s. 89 – 100. ISSN 0021-5597.

BLANÁR, V. 2008. *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Bratislava: SJS pri SAV – Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, 2008. 77 s. ISBN 80-967574-9-0.

Databáza geografických názvov Slovenskej republiky [CD-ROM verzia]. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra SR.

DOLGANOVA, A. Ju. 2006. Processy transonimizacii v ergonimii (na materijale nazvanij magazinov Iževska). In: *Vestnik Udmurtskogo universiteta, Filologičeskie nauki*, 2, s. 25 – 30. ISSN 1994-9197.

DROPPA, A. 1961. *Domica – Baradla : jaskyne predhistorického človeka*. Bratislava: Šport, vydavateľstvo SV ČSTV, 1961. 150 s.

DROSDOWSKI, G. et al. 1996. *Duden Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim: Dudenverlag, 1996. 1816 s. ISBN 3-411-05503-0.

DVOŘÁK, P. 2002. *Stopy dávnej minulosti 1. Slovensko v praveku*. Budmerice: Vydavateľstvo Rak Budmerice, 2002. 335 s. ISBN 80-85501-22-8.

FERENČÍKOVÁ, A. – RIPKA, I. et al. 2006. *Slovník slovenských nářečí. L – P (povzchádzať)*. Bratislava: Veda, 2006. 1066 s. ISBN 80-244-0900-6.

GÁLISOVÁ, A. 2020. *Obraz čerta v slovenskej frazeológii – rozostrené hranice medzi mytológiou, kresťanstvom a populárnou kultúrou*. In: J. Pekarovičová – M. Vojtek (eds.): *Studia Academica Slovaca 49. Prednášky 56. letnej školy slovenského jazyka a kultúry*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2020, s. 51 – 66. ISBN 978-80-223-4972-2.

GARANČOVSKÁ, L. 2010. *Transonymizácia chrématonym*. In: K. Krnová (ed.): *Acta Facultatis Humanisticae Universitatis Matthiae Belii Neosoliensis. Humanitné vedy – lingvistika*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2010, s. 208 – 214. ISBN 978-80-557-0038-0.

Geografické názvy okresov Košice-mesto a Košice-vidiek. 1990. Zomp. red. D. Jursová. Bratislava: Slovenský úrad geodézie a kartografie, 1990. 134 s. ISBN 80-85164-99-X.

Geografické názvy okresu Rožňava. 1990. Zomp. red. D. Jursová. Bratislava: Slovenský úrad geodézie a kartografie, 1990. 110 s. ISBN 80-7103-010-4.

GONDEKOVÁ, V. 2021. *Synchrónne modely a modelovanie vlastných mien čaju, kávy a cukrovínok*. In: *Nová filologická revue*, 2021, roč. 12, č. 1, s. 208 – 222. ISSN 1338-0583.

GOÓTŠOVÁ, A. – CHOMOVÁ, A. – KRŠKO, J. 2014. *Hydronymia*

slovenskej časti povodia Hornádu. Banská Bystrica: Belianum, 2014. 550 s. ISBN 978-80-557-0785-3.

HANUDELOVÁ, Z. 1993. Územné členenie ukrajinských nárečí východného Slovenska. In: *Slavica Slovaca*, 1993, roč. 28, č. 1 – 2, s. 178 – 184. ISSN 0037-6787.

HARVALÍK, M. 1995. Braun a Brown kontra hnědý. In: *Čeština doma a ve světě* 3, 1995, s. 76 – 78. ISSN 1210-9339.

HORŇANSKÝ, I. 2009. Jedna poznámka ku kategórii gramatického rodu toponým pri štandardizácii slovenských geografických názvov. In: *Kultúra slova*, 2009, roč. 43, č. 6, s. 337 – 341. ISSN 0023-5202.

CHOMOVÁ, A. 2011. *Synchrónno-diachrónne parametre posesívnosti v slovenčine*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2011. 278 s. ISBN 978-80-557-0267-4.

CHOMOVÁ, A. 2020. Synchrónne modely a modelovanie poisťných a bankových produktov. In: *Nová filologická revue*, 2020, roč. 11, č. 2, s. 139 – 155. ISSN 1338-0583.

IMRICHOVÁ, M. 2015. Transonymizácia ako lexikálny jav. In: K. Bal-
leková – G. Múcsková – L. Králik (eds.): *Jazykovedné štúdie XXXII. Pri-
rodzený vývin jazyka a jazykové kontakty*. Bratislava: VEDA, vydavateľ-
stvo Slovenskej akadémie vied, s. 275 – 282. ISBN 978-80-224-1494-4.

Inštrukcia na štandardizáciu geografického názvoslovia [online]. Brati-
slava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, 1996.
37 s. Dostupné na: <[http://www.skgeodesy.sk/files/slovensky/ugkk/ge-
odezia-kartografia/archiv/I-AGN.pdf](http://www.skgeodesy.sk/files/slovensky/ugkk/ge-
odezia-kartografia/archiv/I-AGN.pdf)> [cit. 17. 10. 2021].

KÁMEN, S. 1965 – 1966. Kras v okolí Drienčan. In: *Slovenský kras*, VI,
1965 – 1966, s. 7 – 16.

KARČOVÁ, A. 2014. Jazykový obraz sveta – fenomén videnia a zraku
a ich axiologický rozmer. In: S. Ondrejovič — L. Satinská — J. Vráblová
(eds.): *Štefan Peciar a moderná lexikografia. Zborník k 100. výročiu*

narodenia Štefana Peciara. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 2014, s. 224 – 248. ISBN 978-80-224-1416-6.

KARPENKO, Ju. O. 1990. Onimizacija i tranonimizacija jak slo-
votvirnyj akt. In: V. M. Rusanivskij (ed.): *Šosta respublikanska ono-
mastyčna konferencija: tezy dopovidej i povidomleň (1.)* [online]. Odesa:
ODU, 1990, s. 35 – 37. Dostupné na: <[http://karpenko.in.ua/wp-con-
tent/uploads/2012/12/onimizac.pdf](http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2012/12/onimizac.pdf)> [cit. 03. 04. 2018].

Kartotéka terénnych názvov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

KOLAČNÁ, Z. – PADÚCH, F. 2015. Zhodnotenie režimu prameňa
Periodická vyvieracia v Tisovci [online]. In: *Manažment povodí a po-
vodňových rizík 2015 a Hydrologické dni 2015, 6. – 8. október 2015 Bra-
tislava* (posterová sekcia). 5 s. Dostupné na: <[https://www.shmu.sk/
sk/?page=2125](https://www.shmu.sk/sk/?page=2125)> [cit. 27. 10. 2021].

KOLENČÍKOVÁ, N. 2021. Synchronne modely a modelovanie názvov
vodiek. In: *Nová filologická revue*, 2021, roč. 12, č. 1, s. 195 – 207. ISSN
1338-0583.

KOLÁRIKOVÁ, Z. – MAJTÁN, M. 1979. *Zoznam jaskýň a priepastí na
Slovensku*. Bratislava: Slovenský úrad geodézie a kartografie, 1979. 50 s.

KRÁLIK, L. 2015. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava:
VEDA, 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

KROŠLÁKOVÁ, E. 1998. Slová remeta, remata v slovenskej toponymii.
In: M. Majtán – P. Žigo (eds.): *XIII. slovenská onomastická konferen-
cia, Modra-Piesok, 2.-4. októbra 1997. Zborník materiálov*. Bratisla-
va: FF UK a Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 1998, s. 91 – 97. ISBN
80-85586-11-8.

KRŠKO, J. – LAZAROVÁ, S. 2017. Onymické procesy tvorenia skalole-
zeckých ciest. In: *Onomastica*, LXI/1, 2017, Kraków: Polska akademia
nauk, s. 201 – 210. ISSN 0078-4648.

KRŠKO, J. 2001. *Terénne názvy z Muránskej doliny*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB Banská Bystrica, 2001. 232 s. ISBN 978-80-8055-577-1.

KRŠKO, J. 2006a. Antroponymá ako motivanty terénnych názvov a hydroným. In: *Acta onomastica XLVII. Věnováno k 70. narozeninám PhDr. Miroslavy Knappové, CSc.*, 2006, s. 326 – 336. ISSN 1211-4413.

KRŠKO, J. 2006b. Vyjadrenie kvalitatívno-kvantitatívnych vzťahov v toponymii pomocou expresivity a metafory. In: *Slavica Slovaca*, 2006, roč. 46, č. 1, s. 61 – 68. ISSN 0037-6787.

KRŠKO, J. 2009. Vzťahové modely slovenských hydroným. In: O. Wolińska (ed.): *Języki zachodniosłowiańskie w XXI wieku. Tom 3. Współczesne języki słowiańskie*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009, s. 99 – 108. ISSN 0208-6336.

KRŠKO, J. 2014. *Úvod do toponomastiky*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. 176 s. ISBN 978-80-557-0729-7.

KRŠKO, J. 2016. *Všeobecnolingvistické aspekty onymie. (Z problematiky onymického komunikačného registra)*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta, 2016. 146 s. ISBN 978-80-557-1123-2.

KRŠKO, J. 2017. Motivačné činitele skalolezeckých ciest na Slovensku. In: *Acta onomastica*, LVIII, 2017, Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR v. v. i., s. 75 – 91. ISSN 1211-4413.

LAKOFF, G. – JOHNSON, M. 2002. *Metafory, ktorými žijeme*. Praha: Host, 2002. 282 s. ISBN 80-7294-071-6.

LALKOVIČ, M. 2006. Formovanie speleológie na Slovensku po roku 1918. In: Pavel Bella (ed.): *Výskum, využívanie a ochrana jaskýň 5 : zborník referátov z 5. vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Správa slovenských jaskýň, 2006, s. 241 – 247. ISBN 80-8064-263-X.

LAZAROVÁ, S. 2015. *Názvy skalolezeckých ciest ako súčasť kultúrno-sociálneho prostredia*. (Rukopis diplomovej práce.) Banská Bystrica: Filozofická fakulta UMB, 2015, 110 s.

LUPTÁKOVÁ, L. 2012a. Fenomén hnedý v slovenskej anojkonymii. In: M. Ološtiak (ed.): *Jednotlivé a všeobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia (Prešov 12. – 14. septembra 2011)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2012, s. 168 – 172. ISBN 978-80-555-0594-7.

LUPTÁKOVÁ, L. 2012b. Farba ako motivant v toponymii. In: G. Múcsková (ed.): *Varia XX : zborník príspevkov z XX. kolokvia mladých jazykovedcov (Časť - Papiernička, 24.-26. 11. 2010)*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, 2012. s. 400 – 404. ISBN 978-80-970561-3-1.

LUPTÁKOVÁ, L. 2013. *Uplatnenie farieb ako motivantov v slovenskej toponymii*. (Rukopis dizertačnej práce.) Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB, 2013, 105 s. + 48 s. príloh.

MAJTÁN, M. 1973. Štruktúrne typy slovenských chotárnych názvov. In: J. Ružička (ed.): *IV. slovenská onomastická konferencia*. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Zborník materiálov. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1973, s. 147 – 160.

MAJTÁN, M. 1979. Onomastické termíny podľa objektov pomenovaných vlastnými menami. In: *Kultúra slova*, 13, 1979, č. 5, s. 153 – 159. ISSN 0023-5202.

MAJTÁN, M. et al. 1992. *Historický slovník slovenského jazyka II. K – N*. Bratislava: Veda, 1992. 616 s. ISBN 80-224-0385-7.

MAJTÁN, M. 1996. *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava: VEDA, 1996. 191 s. ISBN 80-224-0480-2.

MALENÍNSKÁ, J. 1997. K metaforickým prenosům v toponymii (Opyš a apelativa souznačná). In: *Acta onomastica*, roč. XXXVIII. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1997, s. 28 – 31. ISSN 1211-4413.

MALENÍNSKÁ, J. 1999. Úvaha o apelativu „sekera“ jako prostředku a výsledku mytební činnosti. In: *Acta onomastica*, roč. XL. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1999, s. 130 – 133. ISSN 1211-4413.

MALENÍNSKÁ, J. 2001. K úvahám o metaforických přenosech v toponymii – anatomické topolexémy *líce, *čelist, *kostrč, *řitka? In: *Acta onomastica*, roč. XLI – XLII. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2001, s. 105 – 109. ISSN 1211-4413.

MÁTÉ, T. 2006. Koniarska planina (konečne) odkrýva svoje tajomstvo [online]. In: *Slovenská speleologická spoločnosť, Speleoklub Drienka Košice*. 2000 – 2013. 21. 02. 2006. Dostupné na: <<http://www.drienka.netkosice.sk/view.php?cislocianku=2006022113>> [cit. 04. 08. 2021].

MATÚŠOVÁ, J. – ŠVEHLOVÁ, I. 2018. *Historie názvoslovných komisí. 100 let zpracování geografických jmen na území dnešní České republiky*. Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální, 2018. 72 s. ISBN 978-80-88197-06-5.

MAZÚR, E. – LUKNIŠ, M. 1978. Regionálne geomorfologické členenie Slovenskej socialistickej republiky. In: *Geografický časopis*, 1978, roč. 30, č. 2. s. 101 – 125.

Názvy jaskýň a priepastí [online]. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. Aktualizované 10. 9. 2020. Dostupné na: <<http://www.skgeodesy.sk/files/slovensky/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/nazvy-chranenych-uzemi/jaskyne-priepasti-zoznam.pdf>> [cit. 17. 10. 2021].

NEBESKÁ, I. – KARLÍK, P. 2017. Kognitivní lingvistika. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné online: <https://www.czechency.org/slovník/KOGNITIVNÍ_LINGVISTIKA> [cit. 01. 10. 2021].

NYERGES, A. *A zombolyok megismerése* [online]. Dostupné na: <www.fsz.bme.hu/mtsz/barlang/4tinfo/mo/alsh/tortenet.htm> [cit. 02. 02. 2015].

ODALOŠ, P. 2015. Modelovanie a modely chrématoným. In: I. Valentová (ed.): *19. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 28. – 30. apríla 2014. Zborník referátov*. Bratislava: Veda, 2015, s. 464 – 472. ISBN 978-80-224-1426-5.

ODALOŠ, P. 2016. Literárónymá v Pišťankových Rivers of Babylon. In: *Acta onomastica*, LVI, 2016, s. 166 – 181. ISSN 1211-4413.

ODALOŠ, P. – VALLOVÁ, E. 2020. Sústava slovanskej onomastickej terminológie (vznik, existencia, neuralgické miesta, aktualizácia). In: *Folia Onomastica Croatica*, 2020, roč. 29, č. 1, s. 169 – 202. ISSN 1330-0695.

ODALOŠ, P. 2021. Modelovanie a modely chrématoným. Chrématonýmá abstraktných ľudských výtvorov (chrononymum, faleronymum, akcionymum, dokumentonymum). In: J. Kulwicka-Kamińska – A. Moroz (eds.): *Synchronia i diachronia – zblíženia i dialogi. Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021, s. 313 – 332. ISBN 978-83-231-4518-9.

OLOŠTIAK, M. 2009. O prezývkach železničných rušňov. In: M. Ološtiak – M. Ivanová – L. Gianitsová-Ološtiaková (eds.): *VARIA XVIII. Zborník plných príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Prešov – Kokošovce-Sigord 3. – 5. 12. 2008)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2009, s. 498 – 517. ISBN 978-80-555-0083-6.

OLOŠTIAK, M. 2010. O spôsoboch tvorenia vlastných mien. In: *Slovenská reč*, 2010, roč. 75, č. 4 – 5, s. 209 – 224. ISSN 0037-6981.

ORLOVSKÝ, J. 1982. *Gemerský nárečový slovník*. Martin: Osveta, 1982. 424 s.

OTIN, Je. S. 1997. *Izbrannyje raboty*. Doneck: “Doneččina”, 1997. 470 s.

OTIN, Je. S. 2003. Konnotativnyje onimy i ich proizvodnyje v istoriko-etimologičeskom slovare russkogo jazyka. In: *Voprosy jazykoznanija*, 2003, č. 2, s. 55 – 72. ISSN 0373-658X.

- PANOŠ, V. 2001. *Karsologická a speleologická terminologie*. Žilina: Knižné centrum, 2001. 352 s. ISBN 80-8064-115-3.
- PECIAR, Š. et al. 1959. *Slovník slovenského jazyka. I. A – K*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1959. 815 s.
- PLESKALOVÁ, J. 1992. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1992. 152 s.
- PODOLSKAJA, N. V. 1978. *Slovar russoj onomastičeskoj terminologii*. Moskva: Nauka, 1978. 199 s.
- PODOLSKAJA, N. V. 1990. Problemy onomastičeskogo slovoobrazovanija (K postanovke voprosa). In: *Voprosy jazykoznanija*, 1990, č. 3, s. 40 – 53.
- POSPELOV, Je. M. 1988. *Turistu o geografičeskich nazvaniach* [online]. Moskva: Profizdat, 1988. Dostupné na: <<https://avidreaders.ru/read-book/turistu-o-geograficheskikh-nazvaniyah.html>> [cit. 01. 08. 2021].
- POVAŽAJ, M. 2007. Názvy jaskýň a priepastí na Slovensku. In: M. Považaj – P. Žigo (eds.): *Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie*. Bratislava: Veda, 2007, s. 165 – 168. ISBN 978-80-224-0971-1.
- PYLYPIUK, A. V. 2016. Pidchody do systematyzaciji ta inventaryzaciji speleonimiv systemy pečér „Atlantyda-Kyjanka“. In: *Naukovi zapysky Vinnyckoho deržavneho pedahohičneho universytetu imeni Mychajla Kociubynskoho. Serija: Geografija*, 28, 2016, č. 3 – 4, s. 103 – 112. ISSN 2312-2110.
- ROZLOŽNÍK, M. – STANKOVIČ, J. 2005. Jaskyne Slovenského krasu ako svetové prírodné dedičstvo. In: J. Stankovič – V. Cílek (eds.): *Krásnohorská jaskyňa Buzgó*. Rožňava: Regionálna rozvojová agentúra, 2005, s. 8 – 15. ISBN 80-89086-02-0.
- ROŽAI, G. 2015. Lexikálno-sémantické aspekty speleoným v Slovenskom krase. In: S. Mizerová – L. Plesník (eds.): *SLAVICA IUVENUM, XVI. mezinárodní setkání mladých slavistů Ostravská*

univerzita v Ostravě. Ostrava: Filozofická fakulta, 2015, s. 57 – 69. ISBN 978-80-7464-784-0.

ROŽAI, G. 2018a. Názvy jaskýň a priepastí Slovenského krasu z hľadiska medzipropriálnych vzťahov. In: *Acta onomastica*, 2018, roč. LIX, s. 184 – 196. ISSN 1211-4413.

ROŽAI, G. 2018b. Pamäť a regionálna toponymia (1. časť). In: *Slovenská reč*, 2018, roč. 83, č. 1, s. 47 – 57. ISSN 0037-6981.

ROŽAI, G. 2018c. Pamäť a regionálna toponymia (2. časť). In: *Slovenská reč*, 2018, roč. 83, č. 2, s. 160 – 173. ISSN 0037-6981.

ROŽAI, G. 2018d. *Toponymia severnej časti Slanskej doliny (zdroj poznávania kultúrno-hospodárskych, etnických a jazykových osobitostí regionálneho vývinu)*. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela. Edícia: Filozofická fakulta, 2018. 158 s. ISBN 978-80-557-1465-3.

ROŽAI, G. 2021. Synchronne modely a modelovanie vlastných mien nealkoholických nápojov. In: *Nová filologická revue*, 2021, roč. 12, č. 1, s. 166 – 179. ISSN 1338-0583.

ROŽAI, G. (v tlači). Modelová analýza speleoným z oblasti Slovenského krasu. In: *Zborník materiálov z 21. slovenskej onomastickej konferencie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. 13 s. (v tlači).

RUTKOWSKI, M. 1996. Nazwy dróg wspinaczkowych jako kategoria onomastyczna. In: *Onomastica*, XLI, 1996, s. 41 – 50. ISSN 0078-4648.

RUTKOWSKI, M. 2001. *Mikrotoponimia przestrzeni wspinaczkowej: studium socjoonomastyczne*. Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego-Mazurskiego, 2001. 169 s. ISBN 978-83-7299-079-2.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. 2004. *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky I*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2004. 119 s. ISBN 80-7308-072-9.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. 2007. *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2007. 103 s. ISBN 978-80-7308-212-3.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. 2010. *Vybraná slovesa pohybu v češtině. Studie z kognitivní lingvistiky*. Praha: Karolinum, 2010. 124 s. ISBN 978-80-246-1813-5.

SCHWARZ, E. 1934. Jazyk německý na území ČSR. In: O. Hujer et al.: *Československá vlastivěda. Díl III, Jazyk*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda, 1934, s. 524 – 597.

SIČÁKOVÁ, L. 1996. *Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej*. Prešov: Pedagogická fakulta v Prešove UPJŠ v Košiciach, 1996. 108 s. ISBN 80-88697-24-7.

SIČÁKOVÁ, L. 2007. Pomenovacie modely hydroným z povodia Slanej. In: M. Považaj – P. Žigo (eds.): *Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie*. Bratislava: Veda – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 2007, s. 210 – 226. ISBN 978-80-224-0971-1.

SIČÁKOVÁ, L. 2011. *Propriá v jazykových a mimojazykových súvislostiach (na materiáli hydroným z povodia Slanej)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011. 150 s. ISBN 978-80-555-0400-1.

SKUTIL, J. 1962. Jména jeskyň. I. In: *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1962, roč. 3, č. 1, s. 3 – 14.

SUPERANSKAJA, A. V. et al. 2007. *Teorija i metodika onomastičeskich issledovanij*. Moskva: Izdatel'stvo LKI, 2007. 258 s. ISBN 978-5-382-00204-0.

SVOBODA, J. et al. 1973. Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. In: *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1973, roč. 14, č. 1, 280 s.

ŠMILAUER, V. 1963. *Úvod do toponomastiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 220 s.

- ŠRÁMEK, R. 1972. Toponymické modely a toponymický systém. In: *Slovo a slovesnost*, 1972, roč. 33, s. 304 – 318.
- ŠRÁMEK, R. 1976. Slovtvorný model v české toponymii. In: *Slovo a slovesnost*, 1976, roč. 37, s. 112 – 120.
- ŠRÁMEK, R. 1999. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 191 s. ISBN 80-210-2027-X.
- ŠRÁMEK, R. 2003 – 2004. Transonymizace v propriální nominaci. In: *Folia Onomastica Croatica*, 2003 – 2004, 12 – 13, s. 499 – 508. ISSN 1330-0695.
- ŠTĚPÁN, P. 2004. *Označení barev a jejich užití v toponymii Čech*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2004. 158 s. ISBN 80-7308-067-2.
- TÓBIK, Š. 2018. *Gemerské nářečia I. Časť prvá. Úvod – členenie – charakteristika*. Ed. J. Dudášová-Kriššáková. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2018. 176 s. ISBN 978-80-555-1993-7.
- TOLSTOJ, N. I. 2016. *Magie slova. Moskevská etnolingvistická škola*. Praha: Karolinum, 2016. 89 s. ISBN 978-80-246-2880-6.
- TRUBAČEV, O. N. et al. 1987. *Etimologičeskij slovar slavjanskich jazykov (praslavjanskij leksičeskij fond)*. V. 14: (*labati – *lěteplъjъ). Moskva: Nauka, 1987. 272 s.
- TUŠKOVÁ, J. M. 2012. Transonymizace oikonym a její projevy v morfologické rovině. In: *Acta onomastica*, LIII, 2012, s. 323 – 333. ISSN 1211-4413.
- Úrad geodézie, kartografie a katastra SR. 2017. Štandardizácia geografického názvoslovia. Názvy chránených území. Názvy jaskýň a priepastí [online]. Dostupné na: <<http://www.skgeodesy.sk/sk/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/nazvy-chranenych-uzemi/>> [cit. 20. 04. 2018].

VALENTOVÁ, I. 2012. Transonymizácia – jeden zo spôsobov rozširovania propriálnej lexiky. In: *Slovenská reč*, 2012, roč. 77, č. 5 – 6, s. 319 – 330. ISSN 0037-6981.

VALENTOVÁ, I. 2015. Úlohy súčasnej slovenskej onomastiky. In: I. Sarnowska-Giefing – M. Balowski – M. Graf (eds.): *Funkcje nazw własnych w kulturze i komunikacji*. Poznań: Instytut Naukowo-Wydawniczy „Maiuscula“, 2015, s. 713 – 725. ISBN 978-83-943050-3-1.

VAŇKO, J. 2014. Antropocentrizmus v jazyku a v jazykovede. In: *Obraz človeka v jazyku*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2014, s. 10 – 20. ISBN 978-80-558-0560-3.

VAŇKOVÁ, I. 1999. Človek a jazykový obraz (přirozeného) světa. In: *Slovo a slovesnost*, 1999, roč. 60, č. 4, s. 283 – 292. ISSN 0037-7031.

VAŇKOVÁ, I. 2002. Lingvistika mysli a těla. In: *VESMÍR*, roč. 81, listopad 2002, s. 627 – 629. ISSN 0042-4544.

VAŇKOVÁ, I. et al. 2005. *Co na srdci, to na jazyku: kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Karolinum, 2005. 344 s. ISBN 978-80-246-0919-5.

ZÁVODNÝ, A. 2010. Vztahové a štruktúrne modely v hydronymii slovenských prítokov Moravy. In: J. Hladký (ed.): *Z hydronymie západného Slovenska. Zborník vedeckých štúdií*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 83 – 90. ISBN 978-80-8082-392-4.

ZIMEK, R. 1960. K chápání posesivnosti. In: *Rusko-české studie*. Praha: SPN, 1960, s. 131 – 154. Podľa: Pleskalová, Jana: *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1992. 152 s.

Internetové odkazy, elektronická pošta

BALCIAR, I. <igor.balciar@sopsr.sk>. 11. 10. 2021. *Jaskyne – Slovenské rudohorie*. [E-mail adresátovi Gabrielovi Rožaiovi <gabriel.rozai@umb.sk>].

HUTKA, D. <hutkatisovec@gmail.com>. 17. 10. 2021. *Názvy jaskýň*. [E-mail adresátovi Gabrielovi Rožaiovi <gabriel.rozai@umb.sk>].

LEŠINSKÝ, G. <gabishark@gmail.com>. 29. 10. 2021. *Názvy jaskýň a priepastí Slovenského krasu*. [E-mail adresátovi Gabrielovi Rožaiovi <gabriel.rozai@umb.sk>].

Mapový klient ZBGIS (webová mapová aplikácia) [online]. Dostupné na: <<https://www.geoportal.sk/sk/geoportal.html>> [cit. 04. 04 2021].

StaréMapy.sk. Rožňava (1938) [online]. Dostupné na: <www.staremapy.sk> [cit. 12. 12. 2017].

PRÍLOHY

Príloha č. 1 Prehľad zvierat – motivantov slovenských speleonym

druh zvierafa	výskyt v speleonymii	druh zvierafa	výskyt v speleonymii
medveď	141	sysel	2
(maco)	12	pavúk	16
líška	100	osa	5
vlk	30	čmeliak	3
jazvec	84	motýľ	9
(borsuk)	8	salamandra	15
netopier	100	mlok	3
mačka	21	žaba	3
kocúr	3	(ropucha)	1
rys	10	had	9
pes	9	slimák	6
diviak	8	pstruh	2
(sviňa)	1	sova	22
jeleň	18	výr	1
srna	13	jastrab	1
(srnec)	1	(krahulec)	7
muflón	9	orol	9
kamzík	11	havran	26
koza	14	krkavec	12
ovca	5	kavka	3
kôň	3	lastovička	4
kuna	6	holub	2
myš	4	hus	2
plch	5	kačka	14
svišť	13	slon	1

Príloha č. 2 Zoznam skúmaných speleoným z oblasti Slovenského rudohoria⁴⁰

geomorfologický celok/podcelok	katastrálne územie	primárny názov	sekundárny názov
Čierna hora. Bujanovské vrchy	Veľký Folkmar	Hoľa I	Hoľa veľká
Čierna hora. Bujanovské vrchy	Veľký Folkmar	Klenbová jaskyňa	Zikmundova deviatka, Zadná veľká jaskyňa
Čierna hora. Bujanovské vrchy	Veľký Folkmar	Márnica	Zikmundova päťka
Čierna hora. Bujanovské vrchy	Veľký Folkmar	Predná veľká jaskyňa	Zikmundova osmička
Čierna hora. Bujanovské vrchy	Veľký Folkmar	Zelená puklinová jaskyňa	
Čierna hora. Bujanovské vrchy	Veľký Folkmar	Zikmundova jednička	Líščia diera
Čierna hora. Hornádske predhorie	Kavečany	Kavečanská jaskyňa	Smetisko, Jaskyňa pri ceste
Čierna hora. Pokryvy	Kysak	Kysacká jaskyňa	Jaskyňa v lome
Čierna hora. Pokryvy	Ružín	Antonova jaskyňa	Malá ružínska jaskyňa
Čierna hora. Pokryvy	Ružín	Malá kvapľová jaskyňa	Pivnica
Čierna hora. Pokryvy	Ružín	Medvedia jaskyňa	
Čierna hora. Pokryvy	Ružín	Netopieria jaskyňa	Jaskyňa pod skalným stupňom
Čierna hora. Pokryvy	Ružín	Poludňajšia jaskyňa	SR-28

40 Zdroj: aktualizovaná verzia diela *Zoznam jaskýň Slovenskej republiky* (Bella – Hlaváčová – Holúbek, 2007) z roku 2013.

Čierna hora. Pokryvy	Ružín	Studená jaskyňa	SR-29
Čierna hora. Pokryvy	Ružín	Veľká ružínska jaskyňa	Rothova jaskyňa
Čierna hora. Pokryvy	Sokoľ	Hradná jaskyňa	Jaskyňa na Hrádku, Jaskyňa v údolí Uhrinče
Čierna hora. Pokryvy	Sokoľ	Krížová jaskyňa	Biela skala
Čierna hora. Pokryvy	Sokoľ	Previsová jaskyňa	Kozie rohy
Čierna hora. Pokryvy	Sokoľ	Veľká sokoľská jaskyňa	Jaskyňa v Bielej skale
Čierna hora. Sopotnícké vrchy	Veľká Lodina	Humenecká jaskyňa	Priepastová jaskyňa v Humenci, J.vo Veľkej Lodine, SR-22
Dolný vrch	Hrhov	Velkonočná jaskyňa	Džura
Dolný vrch	Hrhov	Dubová priepať	Tölgyesi zsomboj
Dolný vrch	Hrhov	Hlinoš	
Dolný vrch	Hrhov	Jastrabia priepať	Jestrábí, 8-as munkahely, Propast 8
Dolný vrch	Hrhov	Kostnica	Propast 13, Pracovisko
Dolný vrch	Hrhov	Mokrú priepať	Mészegető-zsomboly, Trojuholník
Dolný vrch	Hrhov	Natrhnutá	
Dolný vrch	Hrhov	Pňová	Pařezová propast
Dolný vrch	Hrhov	Priepať abstinentov	
Dolný vrch	Hrhov	Priepať geodetov	

Dolný vrch	Hrhov	Priepasť pri salaši 1	Kutas, Salaš 1, Sopp
Dolný vrch	Hrhov	Priepasť pri salaši 2	Salaš 2, Márnica, Sopp 2
Dolný vrch	Hrhov	Sesterská priepasť	Zuzana, Komínovitá priepasť
Dolný vrch	Hrhov	Snečná priepasť	
Dolný vrch	Hrhov	Prastarý výver	Zaslúžená jaskyňa
Dolný vrch	Hrhov	Bábková priepasť	Propast Týdlití
Dolný vrch	Hrušov	Psia priepasť	Plšia priepasť, Prepadlisko nad vyvieračkou II
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Náhodná jaskyňa	Prepadlisko 108
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Bodnárova priepasť	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Dvojitá priepasť	Kettős-zsomboly, Propast 6
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Fajka	Propast při ohybu lesní cesty, Pipa- zsomboly, Dýmka
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Hraničná priepasť	Határmenti- zsomboly, Propast 28
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Kamenistá priepasť	Fertés-zsomboly, Krápniková
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Klenova priepasť	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Lácova priepasť	Diera
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Malá sovia priepasť	Baglyas I-zsomboly, Soví I
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Obrovská priepasť	Óriás-zsomboly, Obria, Štvorcová

Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Poludňajšia priepasť	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Drienkovská priepasť	Derenki-zsomboly, Sovia priepasť, Příklad, Barát
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Priepasť pod koreňom	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Srnčia priepasť	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Stredová priepasť	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Studňa	Kút-zsomboly
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Susedná priepasť	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Sviatočná priepasť	Sváteční, Propast 33
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Veľká sovia priepasť	Baglyas II-zsomboly, Sovi II
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Zabudnutá priepasť	
Dolný vrch	Jablonov nad Turňou	Západná priepasť I	
Horný vrch	Bôrka	Jaskyňa pod Čertovou dierou	Malá Čertova diera
Horný vrch	Bôrka	Mačacia diera	
Horný vrch	Bôrka	Marciho diera	Marcilyuk
Horný vrch	Bôrka	Ladová jaskyňa pod Havraňou skalou	Snežná diera, Nagy holló-kői bg.
Horný vrch	Bôrka	Stará jaskyňa pri Kolovej veži	
Horný vrch	Bôrka	Terasová jaskyňa	

Horný vrch	Bôrka	Ucho	
Horný vrch	Bôrka	Čertova diera	Őrdög-lyuk
Horný vrch	Bôrka	Havrania priepasť	
Horný vrch	Bôrka	Okrajová priepasť	Karálykői-zsomboly
Horný vrch	Bôrka	Priepasť nad Bôrkou	Priepasť pod Bôrkou
Horný vrch	Bôrka	Snežná diera	Hólyuk, Diablova rokľa
Horný vrch	Bôrka	Suchá diera	
Horný vrch	Bôrka	Zlomová priepasť	
Horný vrch	Drnava	Medvedia jaskyňa	Medve barlang
Horný vrch	Drnava	Malá veterná priepasť	Drnavská veterná diera
Horný vrch	Hrhov	Úkryt žien	Asszony-lyuk, Ženská jaskyňa
Horný vrch	Hrhov	Čertov dych	
Horný vrch	Hrhov	Veterná diera na Vlčom vrchu	Kis szély-lyuk
Horný vrch	Jablonov nad Turňou	Jaskyňa pod Hadovníkom	Jaskyňa č. 52, Jazvečia rúra
Horný vrch	Jablonov nad Turňou	Lipový most	
Horný vrch	Jablonov nad Turňou	Poodhalená priepasť	
Horný vrch	Jablonov nad Turňou	Gotická jaskyňa	Poľovnícka jaskyňa

Horný vrch	Jablonov nad Turňou	Lipovnícky Veľký Zombor	Hárskúti nagy-zsomboly, Jablonovská priepasť
Horný vrch	Kováčová	Býčia jaskyňa	Ponorová jaskyňa Mŕtvej studne
Horný vrch	Kováčová	Priepasť Lázkó	
Horný vrch	Kováčová	Veterná priepasť	Veľká veterná diera
Jasovská planina	Debraď	Vianočná jaskyňa	
Jasovská planina	Drienovec	Drienovská jaskyňa	Šomodská jaskyňa, Somogyi Pityko barlang
Jasovská planina	Drienovec	Jaskyňa v Drienovskom kameňolome	
Jasovská planina	Drienovec	Šmykňa	
Jasovská planina	Drienovec	Priepasť IP (Istý pich)	
Jasovská planina	Drienovec	Priepasť na Palante	
Jasovská planina	Hačava	Gordánova jaskyňa 1	Diera pod baňami
Jasovská planina	Hačava	Jaskyňa vo Ferteši	
Jasovská planina	Háj	Gustova jaskyňa	Gustova vyvieračka II
Jasovská planina	Háj	Hmlistá jaskyňa	
Jasovská planina	Háj	Jaskyňa nad Hájom	Stupákova diera
Jasovská planina	Háj	Jazvečia diera	Borsukova jaskyňa
Jasovská planina	Háj	Kamenná tvár	

Jasovská planina	Háj	Keglevičova jaskyňa	Senilný výver
Jasovská planina	Háj	Larynx	
Jasovská planina	Háj	Skalistý potok	Bírešova-Bérc pataj
Jasovská planina	Háj	Slaninová jaskyňa	Pyrotechnická jaskyňa
Jasovská planina	Háj	Travertínová jaskyňa	Jaskyňa pod potokom, Morské oko
Jasovská planina	Háj	Anjelská priepať	
Jasovská planina	Háj	Fakír	
Jasovská planina	Háj	Kunia priepať	Dvojrameniá, Kétágú
Jasovská planina	Háj	Priepať nad Turňou	Turnianska priepať
Jasovská planina	Jasov	Gajdova štólňa	Teplica I
Jasovská planina	Jasov	Priepať pod Hajagošom	Teplica II
Jasovská planina	Medzev	Buková 30	Umrľcov dych
Jasovská planina	Turňa nad Bodvou	Trojramenná priepať	Háromágú-zsomboly
Jelšavský kras	Jelšava	Jelšavská jaskyňa	
Jelšavský kras	Jelšava	Veľká diera	Priepať za Straňou
Jelšavský kras	Jelšavská Teplica	Veľká mutónska jaskyňa	Jaskyňa v Muteni
Koniarska planina	Gemerská Hôrka	Päťročnica	

Koniarska planina	Gemerská Hôrka	Pivničná diera	Pince lyuk
Koniarska planina	Gemerská Hôrka	Ponorová jaskyňa	Kutyor, Ponor Skalického polja
Koniarska planina	Gemerská Hôrka	Výverová jaskyňa	Veczki-forrás, Pätročnica
Koniarska planina	Hucín	Hucínska jaskyňa	Kameňolom
Koniarska planina	Jelšavská Teplica	Gemersko-tepická jaskyňa	Podhlavište
Koniarska planina	Jelšavská Teplica	Strieborná jama	
Koniarska planina	Plešivec	Ponorová jaskyňa	Ponorová jaskyňa na planine Koniar
Koniarska planina	Plešivec	Tunelová jaskyňa	Blatná jaskyňa
Koniarska planina	Plešivec	Februárová priepasť	Gregove prepadlisko, Februári zsemboly
Koniarska planina	Plešivec	Hradná priepasť	Vár-tető, Vár-lyuk, Priepasť na hradnom temene
Koniarska planina	Plešivec	Jubilejná priepasť	Jubileumi zsemboly, Jubilejná päťdesiatka
Koniarska planina	Plešivec	Orechová priepasť	Diós zsemboly
Koniarska planina	Rozložná	Priepasť pod Veterníkom	Veterník
Muránska planina	Heľpa	Sitárka dva	
Muránska planina	Heľpa	Sitárka jeden	
Muránska planina	Klenovec	Jaskyňa pod javorom	
Muránska planina	Klenovec	Jaskyňa za Bôrovou	

Muránska planina	Klenovec	Veľká Rangaska	
Muránska planina	Muráň	Bodolová	
Muránska planina	Muráň	Brestová jaskyňa	Hurbanovská jaskyňa
Muránska planina	Muráň	Dielik	Prandlovo
Muránska planina	Muráň	Dvorec Dudlavka	
Muránska planina	Muráň	Hanincova jaskyňa	Jaskyňa Dr. Haninca, Šance X
Muránska planina	Muráň	Husleho jaskyňa	Jaskyňa č.24, Jaskyňa v lome, Jaskyňa pri tuneli
Muránska planina	Muráň	Husleho 2	Paseky I
Muránska planina	Muráň	Chotárna	Jaskyňa vo Veľkej Stožke, Jaskyňa č.84
Muránska planina	Muráň	Chotárna 2	
Muránska planina	Muráň	Jaskyňa nad Okrúhlou 1	Nad Okrúhlou A
Muránska planina	Muráň	Jaskyňa nad Okrúhlou 2	Nad Okrúhlou B
Muránska planina	Muráň	Jaskyňa pod hradom	
Muránska planina	Muráň	Jaskyňa pod Kľakom	
Muránska planina	Muráň	Jaskyňa pri ľadovej jame	
Muránska planina	Muráň	Jaskyňa v Lopusňom	Jaskyňa č.102
Muránska planina	Muráň	Jelenia priepasť	Na prechode, P12

Muránska planina	Muráň	Ladová jaskyňa	
Muránska planina	Muráň	Líščia jaskyňa	Muránska jaskyňa, Na Pajte, Na Osiskách
Muránska planina	Muráň	Macova jaskyňa	
Muránska planina	Muráň	Makova jaskyňa	
Muránska planina	Muráň	Malá Bodolová	Priepasť č.15
Muránska planina	Muráň	Martincova I	Jaskyňa č. 25
Muránska planina	Muráň	Modrá jaskyňa	Na Mäsiarskej skale
Muránska planina	Muráň	Pavelkovo 1	Priepasť Pavelkovo
Muránska planina	Muráň	Pavelkovo 3	
Muránska planina	Muráň	Pytliacka jaskyňa	Tesná skala VII, Šance VII
Muránska planina	Muráň	Studňa	Ladová jama na Muráni
Muránska planina	Muráň	Šarkanica	
Muránska planina	Muráň	Šingliarka	Ladová jama
Muránska planina	Muráň	Velebova jaskyňa	
Muránska planina	Muráň	Veľká lúka	
Muránska planina	Muráň	Veľká rúťivá jaskyňa	
Muránska planina	Muráň	Veľká Stožka	Zadné hory

Muránska planina	Muráň	Vlčia diera	Vlčia jama, č.54, Vlčia jaskyňa nad vyvieračkou
Muránska planina	Muráň	Voniaca 1	Šajba I, jaskyňa č.27
Muránska planina	Muráň	Voniaca 2	Jaskyňa č.28, Šajba II
Muránska planina	Muráň	Zadná Ťuťuríková	
Muránska planina	Muránska Huta	Bobačka	
Muránska planina	Muránska Huta	Javoriny	Priepasť v gypse, Jánošíkova priepasť
Muránska planina	Rimavská Píla	Pílanská jaskyňa	Jaslište 4
Muránska planina	Šumiac	Biela jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Hronský paleoponor	
Muránska planina	Šumiac	Jedličková jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Kľukatá jaskyňa	Preliezačka
Muránska planina	Šumiac	Koreňovica	
Muránska planina	Šumiac	Krebdešinova jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Ladzianskeho jaskyňa	Dlhý vrch, Jaskyňa v Roháčoch
Muránska planina	Šumiac	Matúšova jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Medvedí tunel	
Muránska planina	Šumiac	Medvedia jaskyňa	

Muránska planina	Šumiac	Oči	
Muránska planina	Šumiac	Pieskovisko	
Muránska planina	Šumiac	Semafor	Jaskyňa pod Kraviarkou
Muránska planina	Šumiac	Sintrová jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Slaniniarka	
Muránska planina	Šumiac	Starobylá jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Stratený potok	Severná vyvierka
Muránska planina	Šumiac	Široká jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Vlnková jaskyňa	
Muránska planina	Šumiac	Závrť na Javorine	Hronská, Bombová
Muránska planina	Šumiac	Zlatnica	Partizánska jaskyňa
Muránska planina	Šumiac	Župkova jaskyňa II	Stračaník I, Východná, Výtoková
Muránska planina	Telgárt	Cucák	
Muránska planina	Telgárt	Dionýškova jaskyňa	Korytová jaskyňa
Muránska planina	Telgárt	Homola	Jaskyňa v Homoli
Muránska planina	Telgárt	Jaskyňa za Skalickou	
Muránska planina	Telgárt	Poľovnícka jaskyňa	

Muránska planina	Telgárt	Priepasť v Homoli	
Muránska planina	Telgárt	Prievanové blokovisko I	
Muránska planina	Telgárt	Tatričky	Jaskyňa v Tatričkách
Muránska planina	Telgárt	Župkova Magura	Župkova jaskyňa
Muránska planina	Tisovec	Borišove včely	P-14
Muránska planina	Tisovec	Daxner	Ponor u Daxnera
Muránska planina	Tisovec	Daxner 3	
Muránska planina	Tisovec	Daždovnica I	Jaskyňa č.94
Muránska planina	Tisovec	Demänovka pod Studňou	Hradová 25
Muránska planina	Tisovec	Dvojvchodová jaskyňa v Hradovej	Hradová 23
Muránska planina	Tisovec	Hlinená jaskyňa	Hradová 22
Muránska planina	Tisovec	Hradová 2	
Muránska planina	Tisovec	Hradová 3	
Muránska planina	Tisovec	Hradová 7	Okrúhla skala
Muránska planina	Tisovec	Hradová 8	Náradovňa, Jaskyňa č.101
Muránska planina	Tisovec	Jaskyňa dvoch kamarátov	
Muránska planina	Tisovec	Jaskyňa netopierov	Teľacia jaskyňa

Muránska planina	Tisovec	Jaskyňa v pastierni	
Muránska planina	Tisovec	Jazerná jaskyňa	
Muránska planina	Tisovec	Kášter	Jaskyňa č.138
Muránska planina	Tisovec	Kochy 1	Kášter 1
Muránska planina	Tisovec	Kostolík	
Muránska planina	Tisovec	Kostolná lúka	
Muránska planina	Tisovec	Lipová II	Jaskyňa č.99
Muránska planina	Tisovec	Macova 1	Jaskyňa 54a
Muránska planina	Tisovec	Maša	Jaskyňa 109
Muránska planina	Tisovec	Meandrová jaskyňa	Kochy 7, Jaskyňa č.229
Muránska planina	Tisovec	Michňová	
Muránska planina	Tisovec	Mramorová jaskyňa	Magnet
Muránska planina	Tisovec	Nedeľná priepasť	Hradová 18
Muránska planina	Tisovec	Nišpónskeho jaskyňa	Jaskyňa v Májovom závrtě
Muránska planina	Tisovec	Nová Michňová	Jaskyňa M-2
Muránska planina	Tisovec	Pekárova jaskyňa	Hradová 4, Jaskyňa č.34
Muránska planina	Tisovec	Priepasť pod hradovou lúkou	

Muránska planina	Tisovec	Rysie hniezdo	Hradová 11
Muránska planina	Tisovec	Studňa	Hradová 14
Muránska planina	Tisovec	Suchodolská jaskyňa	
Muránska planina	Tisovec	Šajba	Strelnica
Muránska planina	Tisovec	Takáčova jaskyňa	Hradová 21
Muránska planina	Tisovec	Teplá diera	Jaskyňa č.96
Muránska planina	Tisovec	Teplica	Vyvieračka Teplica
Muránska planina	Tisovec	Tisovská jaskyňa	Hradová 1, Jaskyňa č.31, V meste
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Jaskyňa v Teplej dolinke II	
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Jaskyňa 11. otvorov	
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Labyrint	
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Machnatá	Zbojnická, Bošelova diera, Jaskyňa č.85
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Malá Stožka 1	
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Malá Stožka 3	Priepasť Puklina na Malej Stožke
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Malý labyrint	
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Mochnatá jaskyňa 1	
Muránska planina	Závadka nad Hronom	Pochopova jaskyňa	

Muránska planina	Závodka nad Hronom	Priepasť v kosodrevine	Jánovská priepasť
Muránska planina	Závodka nad Hronom	Skalná brána Malá Stožka	
Muránska planina	Závodka nad Hronom	Šnúrková jaskyňa	
Plešivecká planina	Brzotín	Nová brzotínska jaskyňa	Brzotínska vodná, Nová Gyepü
Plešivecká planina	Brzotín	Stará brzotínska jaskyňa	Gyepü barlang
Plešivecká planina	Brzotín	Fabiánová dvojité priepasť	Fabiánova jama
Plešivecká planina	Brzotín	Sovia priepasť	Kohulákova priepasť
Plešivecká planina	Honce	Šingliarova priepasť	Genčská jaskyňa, Zbojnická priepasť, Gerlašská 4
Plešivecká planina	Kunova Teplica	Hučiaca vyvieracka	Zúgó
Plešivecká planina	Kunova Teplica	Jaskyňa pod krídlom	Szárnys lyuk
Plešivecká planina	Kunova Teplica	Snehová jaskyňa	
Plešivecká planina	Kunova Teplica	Závodná vyvieracka	Kunovoteplická vyvieracka
Plešivecká planina	Kunova Teplica	Priepasť pod Veľkým Ostrým	Priepasť Plešivčanov, Nagyhegyes zsemboly
Plešivecká planina	Pašková	Čierna jama	
Plešivecká planina	Plešivec	Čikova diera	Csik lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Fialová jaskyňa	Ibolyahegyi barlang
Plešivecká planina	Plešivec	Jaskyňa lebiek	

Plešivecká planina	Plešivec	Jaskyňa pod lieskou	
Plešivecká planina	Plešivec	Lastovičia diera	Fecske lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Prievanová diera	
Plešivecká planina	Plešivec	Samova diera	Samu lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Šesť studní-horná	Hatoskút
Plešivecká planina	Plešivec	Zbojnická jaskyňa	Zsivány lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Bartókova priepasť	Bartók lyuk, Stračia diera
Plešivecká planina	Plešivec	Bujakova priepasť	Bačova priepasť
Plešivecká planina	Plešivec	Čistá studňa	
Plešivecká planina	Plešivec	Dievčenská priepasť	Leány lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Diviacia priepasť	Vaddisznó lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Drozdia priepasť	
Plešivecká planina	Plešivec	Jašteričia priepasť	Gyíkkosár lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Jelenia priepasť	Belukácsréti zsomboly
Plešivecká planina	Plešivec	Koreňová priepasť	
Plešivecká planina	Plešivec	Krkavčia priepasť	
Plešivecká planina	Plešivec	Líščia priepasť	

Plešivecká planina	Plešivec	Mínová priepašť	
Plešivecká planina	Plešivec	Motyília priepašť	
Plešivecká planina	Plešivec	Muflónia priepašť	
Plešivecká planina	Plešivec	Nová muflónia priepašť	
Plešivecká planina	Plešivec	Nová peňažnica	Új pénzes lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Nová priepašť pri Zbojníckej	Nová Zbojnicka
Plešivecká planina	Plešivec	Novoročná priepašť	Blatná, Tiborova depressia
Plešivecká planina	Plešivec	Portálová priepašť	Pince, Sovia priepašť, Pri horárni
Plešivecká planina	Plešivec	Priepašť bratrancov	Dvestovka
Plešivecká planina	Plešivec	Dve lúčky	Lucska
Plešivecká planina	Plešivec	Priepašť pri ceste	Nad Vidoveckým závozom III
Plešivecká planina	Plešivec	Slnčná priepašť	Napfény szakadék
Plešivecká planina	Plešivec	Svätojánska priepašť	Liberecká priepašť
Plešivecká planina	Plešivec	Škrapová priepašť	
Plešivecká planina	Plešivec	Veľká peňažnica	Veľká peňažná priepašť, Nagy pénzes lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Veľká Salanka	Szalanka
Plešivecká planina	Plešivec	Veľká vľčia priepašť	

Plešivecká planina	Plešivec	Veľkonočná priepasť	Húsvéti szakadék
Plešivecká planina	Plešivec	Vlčia jama	Farkaspuszta lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Zakliata priepasť	Pod balvanom
Plešivecká planina	Plešivec	Zákrutová priepasť	Komáří, Szúnyog lyuk
Plešivecká planina	Plešivec	Priepasť na dne závrtnu	Závrtová priepasť
Plešivecká planina	Plešivec	Zombor	
Plešivecká planina	Plešivec	Zvonivá jama	Zvonica, Csengő lyuk, Zvonivá diera
Plešivecká planina	Slavec	Leontína	Ludmila, Gombasecká kvapľová jaskyňa
Plešivecká planina	Slavec	Maštalná jaskyňa	Istálókó barlang, Kamenná maštaľ
Plešivecká planina	Štítník	Hlivákova priepasť	Svahová priepasť
Plešivecká planina	Vidová	Jaskyňa teplej stráne	Meleg-oldal barlang
Plešivecká planina	Vidová	Miškov potok	Misukaforrás barlang
Plešivecká planina	Vidová	Lipová priepasť	
Revúcka vrchovina. Dobšinské predhorie	Vyšná Slaná	Južná jaskyňa	Jaskyňa s kvapľovou výzdobou, RDZ-7
Revúcka vrchovina. Dobšinské predhorie	Vyšná Slaná	Veľká jaskyňa na Radzime	RDZ-2
Revúcka vrchovina. Dobšinské predhorie	Vyšná Slaná	Veľká priepasť pod Radzimom	RDZ-3
Revúcka vrchovina. Hrádok	Jelšava	Jaskyňa pod Hrádkom	

Revúcka vrchovina. Hrádok	Jelšava	Kryštálová puklina	
Revúcka vrchovina. Hrádok	Ochtiná	Diamantová jaskyňa	
Revúcka vrchovina. Hrádok	Ochtiná	Mramorová jaskyňa	
Revúcka vrchovina. Hrádok	Ochtiná	Ochtinská aragonitová jaskyňa	
Revúcka vrchovina. Hrádok	Ochtiná	Suchá festivalová jaskyňa	
Revúcka vrchovina. Hrádok	Ochtiná	Zrútená diera	Dvojité okrová jaskyňa
Revúcka vrchovina. Hrádok	Štítnik	Piljanka	Jaskyňa za Terheďom
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Brádko	Babia diera	
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Drienčany	Jaskyňa pri Holom vrchu	Jaskyňa č.16
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Drienčany	Jaskyňa pri Ridzoňovcoch	Jaskyňa č.4
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Drienčany	Malá drienčanská jaskyňa	Brožkova pustovňa
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Drienčany	Novembrová priepasť	
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Drienčany	Veľká drienčanská jaskyňa	Jaskyňa pod Koleševkou
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Hrušovo	Jaskyňa pri Maruškinom jarku	Jaskyňa č.6
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Chvalová	Chvalovská jaskyňa	Mincovňa, Felfalusi-barlang
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Jelšava	Jaskyňa pod Marvanom	LK-3
Revúcka vrchovina. Železnické predhorie	Kameňany	Jaskyňa v Drieňovej	

Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Lubeník	Lubenická priepať	LK-5
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rovné	Burda	Jaskyňa v Rovnom
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rovné	Burda 2	BU-2
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rovné	Burda 3	BU-3
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rovné	Granulka	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rovné	Nová Burda	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rybník	Cencúle	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rybník	Drienocká jaskyňa	Jaskyňa v Drienku
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rybník	Praslen	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rybník	Tajná chodba	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Rybník	Viktória	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Slizké	Dúbravica	Pole Dúbravíc
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Slizké	Frontová jaskyňa	Jaskyňa č.9
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Slizké	Kadlub	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Slizké	Podbanište - Jaskyňa nad Kadlubom (jaskynný systém)	
Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie	Španie Pole	Špaňopolská jaskyňa - Pec (jaskynný systém)	

Revúcka vrchovina. Železnícke predhorie. Blžská tabuľa	Vyšné Valice	Jaskyňa pod Deškovým hradom	Jaskyňa pod Dieravou skalou
Silická planina	Ardovo	Ardovská jaskyňa	Zelinova jaskyňa
Silická planina	Ardovo	Brezová priepať	
Silická planina	Ardovo	Trójsky ponor	
Silická planina	Brzotín	Bačova priepať	Pézn-lyuk, Penízová, Peňažnica
Silická planina	Brzotín	Štvorvchodová priepať	Štvorotvorová priepať
Silická planina	Brzotín	Hradná vyvieračka	Várforrás, Brzotínska hradná jaskyňa
Silická planina	Dlhá Ves	Nová Domicia	
Silická planina	Hrušov	Ozvenová priepať	
Silická planina	Hrušov	Priepať pri troch hrobch	
Silická planina	Hrušov	Hrušovská jaskyňa	Eveteš
Silická planina	Hrušov	Hrušovská peňažnica	Jaskyňa nad vinicami, Penzés-lyuk
Silická planina	Hrušov	Vápenná jaskyňa	Nová vápenná jaskyňa
Silická planina	Jovice	Drienka	
Silická planina	Jovice	Laďka	Jaskyňa Tartaros
Silická planina	Jovice	Attilova priepať	

Silická planina	Jovice	Drienovecká priepasť	Somhegy-zsomboly, Macskalyuk, Priepasť 5, Novoročné sklamanie
Silická planina	Jovice	Gabriela	
Silická planina	Jovice	Jovická priepasť	Priepasť nad Jovickým závozom, Jólész fölötti-zsomboly
Silická planina	Jovice	Klamná priepasť	Macskalyuk, Katka
Silická planina	Jovice	Malá Bikfa	Malá buková priepasť, Kis Bikkfa-zsomboly
Silická planina	Jovice	Malá Žomboj	Kis-zsomboly, Málnásparti-zsomboly, Malá železná priepasť
Silická planina	Jovice	Malý Malinčiak	Jeskyně u Malnas, Propast pod kamenem
Silická planina	Jovice	Pizolitová priepasť	
Silická planina	Jovice	Priepasť pri borovíci	Stankovičova priepasť
Silická planina	Jovice	Priepasť vo Veľkej záhrade	Nagykerti-zsomboly, Szálsi I
Silická planina	Jovice	Veľká Bikfa	Veľká buková priepasť, Bikkfa tetői-zsomboly
Silická planina	Jovice	Veľká Žomboj	Nagy-zsomboly, Veľká železná priepasť
Silická planina	Jovice	Veľkonočná priepasť	
Silická planina	Jovice	Veľký Malinčiak	Nagy Málnásparti-zsomboly, Priepasť nad Jovicami

Silická planina	Jovice	Žabia priepasť	Stankovičovci
Silická planina	Kečovo	Domica - Čertova diera - Stará Domica (jaskynný systém)	
Silická planina	Kečovo	Jaskyňa Kečovských prameňov I	Stará vyvieračka, Kečovská vyvieračka I
Silická planina	Kečovo	Jaskyňa Kečovských prameňov II	
Silická planina	Kečovo	Jaskyňa na Kečovských lúkach	Priepasť na Kečovských lúkach
Silická planina	Kečovo	Mál	Mál-lyuk, Jaskyňa v úbočí Mál
Silická planina	Kečovo	Kečovská biela jaskyňa	
Silická planina	Kečovo	Kečovská vetva I	
Silická planina	Kečovo	Kečovská vetva II	
Silická planina	Kečovo	Kečovská vyvieračka II	Druhá Kečovská vyvieračka
Silická planina	Kečovo	Kečovská vyvieračka III	Köleskert II, Hraničná priep. II, Priep. na hranici II
Silická planina	Kečovo	Kečovský ponor II	Köleskert, Hraničná priepasť I, Svahová na hranici I
Silická planina	Kečovo	Líščia diera	Róka-lyuk
Silická planina	Kečovo	Kečovský ponor I	Prepadlisko I pri Kečovskej vyvieračke, Prepadlinka
Silická planina	Krásnohorská Dlhá Lúka	Krásnohorská jaskyňa	Buzgó

Silická planina	Krásnohorská Dlhá Lúka	Berciho diera	Berci-lyuk
Silická planina	Krásnohorská Dlhá Lúka	Nová Bikfa	Nová buková priepasť
Silická planina	Krásnohorská Dlhá Lúka	Panská priepasť	
Silická planina	Lipovník	Jaskyňa klenieb	
Silická planina	Plešivec	Hámorská jaskyňa 1	
Silická planina	Plešivec	Hámorská jaskyňa 2	
Silická planina	Plešivec	Líščia jaskyňa	Svahová jaskyňa 4
Silická planina	Plešivec	Svahová jaskyňa 2	
Silická planina	Plešivec	Veľký Kamenec I	Nagykövesbérci-zsomboly
Silická planina	Plešivec	Veľký ôsmy ponor	
Silická planina	Plešivec	Garlika	
Silická planina	Plešivec	Kavčia priepasť II	Csókási II-zsomboly, Slávka, Čokáš II
Silická planina	Plešivec	Malá mestská priepasť	Srnčia priepasť
Silická planina	Plešivec	Mestská priepasť	Városvölgy-zsomboly, Priepasť nad Gombasekom
Silická planina	Plešivec	Ponorová priepasť	Nyírsár, Brezoblatný ponor, Mokré Lúky
Silická planina	Silica	Ardóčka - Mikov	
Silická planina	Silica	Bujná	Bujahögy-barlang, Bulanova, Bujakova priepasťovitá jaskyňa

Silická planina	Silica	Farbený ponor	
Silická planina	Silica	Majda-Hrašková jaskyňa	Komínovitá priepasť II, Ardóhegyi I-zsomboly
Silická planina	Silica	Klen-Szalayova jaskyňa	Korytná priepasť
Silická planina	Silica	Majkova jaskyňa	Jaskyňa pri buku
Silická planina	Silica	Múriková jaskyňa	Falas-barlang
Silická planina	Silica	Ponor pri napájadle	Cigánsky ponor, Ponor pri modrej značke
Silická planina	Silica	Silická kvapľová jaskyňa	Szilicei cseppkő-barlang
Silická planina	Silica	Silická ľadnica	Szilicei jegesbarlang
Silická planina	Silica	Babská diera	Bába-lyuk, Babská priepasť
Silická planina	Silica	Besná diera I	Vezett meszes gödör, Besná vápenná jama
Silická planina	Silica	Brázda	Barázdálási I-zsomboly, Brázdna priepasť
Silická planina	Silica	Zdvojená priepasť	Ikri-zsomboly, Dvojitá priepasť
Silická planina	Silica	Furianovská priepasť	Furjászógi-zsomboly, Cserjési-zsomboly, Malvína, Čikóš
Silická planina	Silica	Krumplíš	Jašteričia priepasť, Zemiaková jama
Silická planina	Silica	Líščia diera pri Silici	Priepasť pri kasárni
Silická planina	Silica	Laliovková priepasť	Priepasť LT-81, Lokus tipikus

Silická planina	Silica	Mačacia priepasť III	Kravská priepasť, Dvojitá priepasť na lúke, Krakovská
Silická planina	Silica	Priepasť troch	
Silická planina	Silica	Priepasť Vápenného vrchu I	Mészhegyi-zsomboly, Vápencová priepasť
Silická planina	Silica	Pustá priepasť	
Silická planina	Silica	Priepasť v údolí Szalayovho jazera	Szalajova priepasť, Szalaytölgvi-zsomboly, Salay
Silická planina	Silica	Veľký závrť	Pracovisko 83
Silická planina	Silica	Jaskyňa v ponore Jašteričieho jazera	
Silická planina	Silická Brezová	Čerje	
Silická planina	Silická Brezová	Jaskyňa Červeného kameňa	Vöröskői-barlang, Jaskyňa pod Červeným kameňom
Silická planina	Silická Brezová	Ortováň	Osteň, Ortovány-barlang
Silická planina	Silická Brezová	Matilda	Babosvölgyi-víznyelő, Ponor Margita vo Fazulovom údolí
Silická planina	Silická Brezová	Milada	Ponor Helena, Brezovská jaskyňa
Silická planina	Silická Brezová	Ordon	
Silická planina	Silická Brezová	Badjizer	
Silická planina	Silická Brezová	Bezodná ladnica	Feneketlen Lednicze
Silická planina	Silická Brezová	Lavička	Padocska

Silická planina	Silická Brezová	Malá ľadnica	
Silická planina	Silická Brezová	Priepasť nad Červeným kameňom I	
Silická planina	Silická Brezová	Priepasť pri Malej ľadnici	
Silická planina	Silická Brezová	Priepasť v Železnej doline I	Vas völgyi-zsomboly, Ponor
Silická planina	Silická Brezová	Vlčia priepasť	
Silická planina	Silická Brezová	Pletenica	Zvonivá priepasť, Fonódsága-zsomboly
Silická planina	Silická Brezová	Zvonivá priepasť pri Červenom kameni	Fonotšág
Silická planina	Silická Jablonica	Mlynská jaskyňa	
Silická planina	Silická Jablonica	Zbojnická jaskyňa	Jaskyňa v Sokolej skale, Rabló kő
Silická planina	Silická Jablonica	Zbojnická priepasť	Somostetői-zsomboly, Drieňová priepasť
Silická planina	Slavec	Gombasecká jaskyňa	
Silická planina	Slavec	Malá pstružia jaskyňa	
Silická planina	Slavec	Pstružia jaskyňa	Pisztrángos-barlang, Medvedia jaskyňa
Silická planina	Slavec	Srnčia priepasť	Jozefina
Silická planina	Slavec	Veľký Sakadák	Természet barátok-zsombolya
Silická planina	Slavec	Závozná priepasť I	Závozfői I-zsomboly
Slovenský raj	Betlanovce	Kromplá	Okno

Slovenský raj	Dedinky	Kira	Puklinová priepašť
Slovenský raj	Dobšiná	Alanova diera	
Slovenský raj	Dobšiná	Cigánka	
Slovenský raj	Dobšiná	Cigánka 2	
Slovenský raj	Dobšiná	Daliborova jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Danielova diera	
Slovenský raj	Dobšiná	Diera v streche	Jaskyňa na planine Pelc
Slovenský raj	Dobšiná	Dobšinská ľadová jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Dobývka Fe rúd	Rudná jaskyňa
Slovenský raj	Dobšiná	Duča	
Slovenský raj	Dobšiná	Guľová jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Horcová jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Jaskyňa na Pelci	
Slovenský raj	Dobšiná	Jaskyňa nad košiarom	
Slovenský raj	Dobšiná	Jazvečia jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Kanálová jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Komíny	Vlčia priepašť

Slovenský raj	Dobšiná	Líščia diera	
Slovenský raj	Dobšiná	Machová priepať	
Slovenský raj	Dobšiná	Motýlia jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Okienková jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Okrajová jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Okrová jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Okružná jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Oľgina priepať - Kanálová diera I (jaskynný systém)	
Slovenský raj	Dobšiná	Rúrovitá jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Rysia jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Sintrová jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Srnčia priepať	
Slovenský raj	Dobšiná	Stratenská jaskyňa - Psie diery (jaskynný systém)	
Slovenský raj	Dobšiná	Vlčia jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Vojenská jaskyňa	
Slovenský raj	Dobšiná	Zadná diera	
Slovenský raj	Dobšiná	Zelená jaskyňa	

Slovenský raj	Dobšiná	Zrútená jaskyňa	
Slovenský raj	Hrabušice	Diera v brale 1	
Slovenský raj	Hrabušice	Katkina brána	
Slovenský raj	Hrabušice	Mníchova diera	
Slovenský raj	Hrabušice	Motýlie krídla	
Slovenský raj	Hrabušice	Skalné okno	
Slovenský raj	Hrabušice	Tunel	Dufart, Tunel v Ihriku
Slovenský raj	Hrabušice	Ypsilonka	
Slovenský raj	Hrabušice	Zavalený tunel	
Slovenský raj	Hranovnica	Hincava 7	TJH-1
Slovenský raj	Hranovnica	Jaskyňa pod balvanom	
Slovenský raj	Hranovnica	Snežná jama	
Slovenský raj	Letanovce	Biela jaskyňa	
Slovenský raj	Letanovce	Čertova diera	Čertova džura
Slovenský raj	Letanovce	Čertova jaskyňa	Jaskyňa nad Čertovou dierou
Slovenský raj	Letanovce	Jaskyňa neviem	
Slovenský raj	Letanovce	Jaskyňa pri Zlatej diere	

Slovenský raj	Letanovce	Kláštorná jaskyňa	
Slovenský raj	Letanovce	Lievik	Priepasť lievik
Slovenský raj	Letanovce	Medvedia jaskyňa	
Slovenský raj	Letanovce	Ružová jaskyňa	
Slovenský raj	Letanovce	Sokolia jaskyňa	
Slovenský raj	Letanovce	Temnica	
Slovenský raj	Letanovce	Veľká kosť	
Slovenský raj	Letanovce	Volekova jaskyňa	Okienková jaskyňa
Slovenský raj	Letanovce	Vtáčia jaskyňa	
Slovenský raj	Letanovce	Zbojnícke diery	
Slovenský raj	Letanovce	Zlatá diera	
Slovenský raj	Smižany	Dve skalky	
Slovenský raj	Smižany	Hlinica	
Slovenský raj	Smižany	Jaskyňa troch sráčov	
Slovenský raj	Smižany	Kaskádová jaskyňa	
Slovenský raj	Smižany	Suchá diera	
Slovenský raj	Smižany	Tri skalky	

Slovenský raj	Spišská Nová Ves	Jatky	
Slovenský raj	Spišská Nová Ves	Líščia priepať	
Slovenský raj	Spišské Tomášovce	Dráblová	
Slovenský raj	Spišské Tomášovce	Humusová jaskyňa	
Slovenský raj	Spišské Tomášovce	Jelenia jaskyňa	
Slovenský raj	Spišské Tomášovce	Mliečna jaskyňa	Partizánska jaskyňa, Židovská jaskyňa
Slovenský raj	Spišské Tomášovce	Skalná diera v Čingove II	
Slovenský raj	Spišské Tomášovce	Suchá vyvieračka	
Slovenský raj	Stratená	Dlhá jaskyňa	
Slovenský raj	Stratená	Ementál	
Slovenský raj	Stratená	Gačovská jaskyňa	
Slovenský raj	Stratená	Chladná jaskyňa	
Slovenský raj	Stratená	Jaskyňa v Havranej skale I	HS 1, Pod Havranou skalou
Slovenský raj	Stratená	Jaskyňa v Skale	
Slovenský raj	Stratená	Jazerná štrbina	Tratová jaskyňa
Slovenský raj	Stratená	Neznáma jaskyňa	
Slovenský raj	Stratená	Veľká mločia jaskyňa	

Slovenský raj	Stratená	Zadná jaskyňa	Sokolia jaskyňa
Slovenský raj	Stratená	Zrútená diera	
Slovenský raj	Telgárt	Škoricová jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Dažďová priepasť	
Slovenský raj	Vernár	Deravý dom	
Slovenský raj	Vernár	Dvojvchodová	
Slovenský raj	Vernár	Ferova jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Jaskyňa kvapkajúcej vody	
Slovenský raj	Vernár	Jaskyňa pod Barbolicou 1	Jaskyňa za Barbolicou
Slovenský raj	Vernár	Kešelova diera	
Slovenský raj	Vernár	Kľukatá jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Koniarova jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Kopská jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Lastovičia jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Mačací komín	
Slovenský raj	Vernár	Poschodová jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Priečna jaskyňa	

Slovenský raj	Vernár	Skrytá jaskyňa	
Slovenský raj	Vernár	Šiancová 1	
Slovenský raj	Vernár	Vahan	
Slovenský raj	Vernár	Vernárka	
Veporské vrchy. Balocké vrchy	Valaská	Komíny	
Veporské vrchy. Balocké vrchy	Valaská	Malá jaskyňa	
Veporské vrchy. Balocké vrchy	Valaská	Veľká jaskyňa v Lipovej	Lipová nad cestou
Veporské vrchy. Čierťaž	Hronec	Hrončianska jaskyňa	Hronecká jaskyňa
Veporské vrchy. Čierťaž	Lubietová	Kupčovie izbička	
Veporské vrchy. Čierťaž	Osrblie	Ponorová jaskyňa	
Veporské vrchy. Čierťaž	Osrblie	Výverová jaskyňa	
Veporské vrchy. Fabova hoľa	Tisovec	Čertova jaskyňa	Zbojská jaskyňa
Volovské vrchy, Havranie vrchy	Markušovce	Šafárka 1	
Volovské vrchy, Havranie vrchy	Spišská Nová Ves	Jaskyňa v prepadlisku	
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Chrašť nad Hornádom	Šiklavá skala	
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Nižné Slovinky	Galmuská diera	Biela skala, O-12
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Nižné Slovinky	Homološova diera	Vlašská diera

Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Nižné Slovinky	Jaskyňa v Goluvke 3	Jaskyňa nad vodojemom
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Nižné Slovinky	Rysia diera	Škripková dolina 1, O-5
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Nižné Slovinky	Skalný labyrint	
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Nižné Slovinky	Závrť na Slovinskej skale	
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Poráč	Suchá diera	
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Poráč	Suchá diera 1	0-18
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Poráč	Šarkania diera	Poráčska jaskyňa
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Poráč	Špirálka	
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Poráč	Vyvieračka I	V-1
Volovské vrchy, Hnilecké vrchy, Galmus	Spišské Vlachy	Svätojánska jaskyňa	Jánska diera, O-13
Volovské vrchy, Kojšovská hoľa	Kojšov	Kolónia II	Jaskyňa pri haldách I, Jaskyňa č. 1, KK-5
Volovské vrchy, Kojšovská hoľa	Kojšov	Lukáčova priepasť	Kamenné mlieko
Volovské vrchy, Kojšovská hoľa	Kojšov	Tunel	Chrám, Turnisková brána, KK-16
Volovské vrchy, Kojšovská hoľa	Opátka	Jaskyňa nad kameňolomom	
Volovské vrchy, Kojšovská hoľa	Opátka	Jaskyňa pod Záalomom	

Volovské vrchy, Kojšovská hoľa	Veľký Folkmar	Jaskyňa na skale	KK-9, Puklinová jaskyňa
Volovské vrchy, Pipitka	Hačava	Farebná priepať pod Špičákom	Foab loch, JP-1
Volovské vrchy, Pipitka	Hačava	Jaskyňa v tiesňave	
Volovské vrchy, Pipitka	Hačava	Krulova baňa	Psia diera, JP-86
Volovské vrchy, Pipitka	Hačava	Machová priepať	JP-2
Volovské vrchy, Pipitka	Hačava	Priepať na Malom Jeleňom vrchu	JP-100
Volovské vrchy, Pipitka	Hačava	Zadymená jaskyňa	JP-62
Volovské vrchy, Pipitka	Krásnohorské Podhradie	Veľká pivnica	
Volovské vrchy, Pipitka	Medzev	Zelená jaskyňa	
Zádielska planina	Hačava	Hačavská jaskyňa	Djera, Zbojnícka jaskyňa, Partizánska jaskyňa
Zádielska planina	Hačava	Jaskyňa za Čertovým mostom	Jeskyne č. 6
Zádielska planina	Hačava	Marciho jaskyňa II	
Zádielska planina	Hačava	Priama jaskyňa	Djera pod Borsudže skaľa
Zádielska planina	Hačava	Travertínová jaskyňa	Chvalabohu, Travertínka
Zádielska planina	Háj	Čertova jaskyňa	Varjú-lyuk, Vrania diera, Jaskyňa 5
Zádielska planina	Háj	Jaskyňa nad Travertínovou vyvieračkou	Fridriška
Zádielska planina	Háj	Jaskyňa nad vodopádmi I	

Zádielska planina	Háj	Jaskyňa nad Zádielskou chatou	Tajná jaskyňa, Zádielska jaskyňa
Zádielska planina	Háj	Jaskyňa pod valom	Jaskyňa pod valami, Pod valy
Zádielska planina	Háj	Kráľovská jaskyňa	Kiraly barlang, Jaskyňa pri Cukrovej homoli, Císařská
Zádielska planina	Háj	Krkavčia jaskyňa 2	
Zádielska planina	Háj	Odrazená záclona	Zádielska zrkadlová jaskyňa
Zádielska planina	Háj	Sovia jaskyňa	Sádelská, Bagoly-lyuk
Zádielska planina	Háj	Priepasť na kóte 601	Zádielska priepasť, Priepasť na Zádielskom kameni
Zádielska planina	Háj	Priepasť pod Hájskou vyhlídkou	Srnčí roh
Zádielska planina	Turňa nad Bodvou	Priepasť na Turnianskom hradnom vrchu	
Zádielska planina	Zádiel	Erňa	Ernye-barlang, Zvonivá jaskyňa
Zádielska planina	Zádiel	Kostrová jaskyňa	
Zádielska planina	Zádiel	Kozia jaskyňa	Juhász barlang, Bobková
Zádielska planina	Zádiel	Sivá jaskyňa	

Publikácia je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA 1/0735/19
Speleonymá v regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach.

© Mgr. Gabriel Rožai, PhD.
prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.

Názov:
Speleonymia v regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach
(na súbore speleonym Slovenského rudohoria a iných oblastí Slovenska)

Recenzenti:
doc. Mgr. Jaroslav David, Ph.D.
Dr. h. c. prof. PaedDr. Pavol Odaloš, CSc.

Jazykový redaktor: PhDr. Vladimíra Vrajová

Rozsah: 160 strán
Formát: A5
Vydanie: prvé
Vydavateľstvo: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici

Edícia: Filozofická fakulta

E-verzia:

ISBN 978-80-557-1914-6
EAN 9788055719146

<https://doi.org/10.24040/2021.9788055719146>

Mgr. Gabriel ROŽAI, PhD. (*1980)

- odborný asistent na Katedre slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici, od roku 2021 vedúci katedry
- vedecky sa zameriava na dialektológiu a onomastiku, konkrétne na oblasť toponymie
- pozornosť venuje problematike terénnych názvov v etnokultúrnych súvislostiach

prof. Mgr. Jaromír KRŠKO, PhD. (*1967)

- profesor na Katedre slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici
- vedecky sa zameriava na dialektológiu a onomastiku – toponymiu, hydronymiu, antroponymiu, chrématonymiu a teoretickú onomastiku
- od roku 2015 spolupracuje s RTVS - Reginou stred na príprave relácie Čudnopis, doteraz odvysielali vyše 300 častí relácie

V publikácii je venovaná pozornosť názvom slovenských jaskýň a jaskynných systémov. Vyše sedemtisícový súbor slovenských speleoným poskytol autorom bohatý výskumný materiál. Autori sústreďujú pozornosť na sémanticko-štruktúrnú analýzu a klasifikáciu speleoným, v nominačných procesoch berú do úvahy aj etnické a jazykové kontakty prítomné v miestnej speleonymii a zvyrazňujú špecifiká ich vplyvov na skúmanú nomenklatúru. Výskumom neštandardizovanej speleonymie však obaja autori akcentujú aj pragmatické a sociolingvistické hľadisko dotýkajúce sa témy úradnej a neúradnej pomenovacej sústavy. Záverečná kapitola predstavuje slovenské speleonymá z pohľadu kognitívnej lingvistiky, čo umožňuje skúmať nominačný proces speleonyma očami pomenovateľa a vnímať jeho jazykový obraz sveta.